

AVALUAR PER EVOLUCIONAR

Tres anys després del Mitch

**La gestió del Poder Local
davant l'emergència i la reconstrucció**

Han participat en l'elaboració d'aquest estudi:

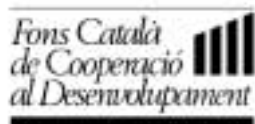
Imma Bartrina
Javier Calderón
Núria Camps
Aliou Diaó
Josep Maria Frigola
Guillem Galofré
Véronique de Geoffroy
François Grünewald
Eric Levron
Karla Levy
Núria Mercader
Elisabet Montserrat
Victòria Planas
Albert Pujol
Marta Pujolràs
Gabrielle Savi
Susanna Segovia
Helena Vicente
Esther Vivas
Jean-Jacques Wagner

Avaluar per evolucionar · Tres anys després del Mitch · La gestió del Poder Local davant l'emergència i la reconstrucció
1a edició, novembre 2003

© Fons Català de Cooperació al Desenvolupament

Dipòsit legal:

Editat per:

Portaferrissa, 13 bis, entl., 1a

08002 Barcelona

Telèfon: 93 412 26 02

Fax: 93 301 90 88

Correu electrònic: fonscat@pangea.org

www.fonscatala.org

Portada, muntatge i impressió: Fundació Tam-Tam

CONTINGUTS

PRESENTACIÓ	5
OBERTURA	7
L'ENFOCAMENT DEL PROCÉS D'EMERGÈNCIA: RECONSTRUIR PER TRANSFORMAR	9
PRESENTACIÓ DEL GRUP URD	
L'avaluació com a mitjà d'evolució	
El desafiament d'un aprenentatge col·lectiu	11
Primer bloc: PRESENTACIONS	
Les lliçons apreses en el cor del procés de reconstrucció a Centreamèrica	13
I. LA VULNERABILITAT DE CENTREAMÈRICA D'AVANT LES CATÀSTROFES NATURALS	15
Introducció	
Els fenòmens naturals a Centreamèrica	
La vulnerabilitat de Centreamèrica	
Consideracions sobre una estratègia de reducció de les catàstrofes	
Conclusió	
II. MARC HISTÒRIC I METODOLÒGIC TRES ANYS D'INVESTIGACIÓ I SEGUIMENT A CENTREAMÈRICA (1998-2001)	23
L'huracà Mitch i la mobilització dels actors humanitaris	
El <i>Projecte Qualitat</i>	
Tres anys després del Mitch, els sismes a El Salvador	
III. LA RESPOSTA DEL FONS CATALÀ CAMPANYA D'EMERGÈNCIA I RECONSTRUCCIÓ A CENTREAMÈRICA	29
Context	
Campanya d'emergència i reconstrucció del Fons Català	
IV. TRES ANYS DESPRÉS DEL MITCH QUATRE ESTUDIS DE CAS A NICARAGUA	57
L'elecció metodològica	
Presentació de les conclusions	
En resum	

V. LES LLIÇONS APRESES EN EL MARC DE L'ACCIÓ DE RECONSTRUCCIÓ	75
El sector salut	
El sector seguretat econòmica i alimentària	
El sector hàbitat	
Conclusió general	
VI. LES LLIÇONS APRESES DES DEL FONS CATALÀ DE COOPERACIÓ	87
Segon bloc: INTERVENCIIONS	
Taula rodona: el paper del poder local en el marc de la reconstrucció	93
DESCENTRALITZACIÓ I ENFORTIMENT MUNICIPAL. EL CAS D'ESTELÍ, NICARAGUA	
David Valdivia	95
EL PAPER DEL PODER LOCAL EN EL MARC DE LA RECONSTRUCCIÓ · L'EXPERIÈNCIA DE SOMOTO	
Wilson Pablo Montoya	99
UN AGERMANAMENT CIVIL ENTRE LES SOCIETATS DE SOMOTO I VIC	
Josep Cullell	105
LES LLIÇONS EXTRETES PER LA COMISSIÓ D'AGERMANAMENT SALT-QUILALÍ DESPRÉS DEL MITCH	
Susana Martínez	109
AVALUAR PER EVOLUCIONAR-AVALUAR PER TRANSFORMAR	
Angel Merino	113
CLAUSURA DE LA JORNADA AVALUAR PER EVOLUCIONAR TRES ANYS DESPRÉS DEL MITCH	
Àlex Sáez	117
LLISTAT DE PARTICIPANTS	119

PRESENTACIÓ

Què podem pensar d'un món on amb només el 10% del pressupost militar dels EUA (uns 40 mil milions de dòlars) es podria assegurar l'essencial de la vida a tots els habitants del món, segons l'ONU?

Efectivament, el cost per aconseguir un accés de totes i tots a l'ensenyament bàsic, a l'atenció bàsica de salut, a l'atenció de salut reproductiva, a una alimentació suficient, a aigua potable i sanejament ronda els 40.000 milions de dòlars.

Si el PIB mundial és de 25 bilions de dòlars, el G7 en concentra 18 bilions i 180 països 7 bilions. Així, només caldria el 0,16% del PIB mundial per alleugerir la pobresa i establir una base per al desenvolupament.

Mentrestant, trobem que el 20% de la població consumeix el 80% dels recursos del planeta i que els EUA pretenen passar d'una despesa militar de 440 mil milions de dòlars a 2,1 bilions el 2009.

Així doncs, les guerres continuaran, la polarització social també i això vol dir més guerres, més vulnerabilitats pels països del Sud i, en conseqüència, més desastres i més intervencions humanitàries.

La crisi es perpetua i les injustícies i la degradació mediambiental també: la vida al planeta perilla, la temperatura de la Terra augmentarà 5 graus en aquest segle, s'exhaureixen els recursos fòssils i les víctimes de les guerres cada cop més són civils perquè les guerres són cada cop més intrafrontereres i les altres, les guerres *quirúrgiques* i *preventives*, són *preventives* i *quirúrgiques* només pels agressors.

Davant d'aquest panorama el sistema de Nacions Unides concebut en un context de guerra freda per temperar els conflictes, avui es troba seriosament qüestionat.

Alhora, mentre a l'àmbit internacional les xifres continuïn sent tan vergonyoses, no podem creuar-nos de braços, cal aportar la nostra pròpia visió de les coses.

Humilment, però rigorosament, hem de continuar el procés de reflexió des de la cooperació descentralitzada, una reflexió de com portar a terme accions d'emergència i de reconstrucció en aquest context de crisi contínua, és a dir, de reconstrucció contínua. Aquesta publicació és la constatació de la cristallització d'aquest esperit crític, autocrític i constructiu.

Cada vegada es diferencien més les organitzacions que treballen en intervencions d'emergència i les que treballen en projectes de desenvolupament. No pensem que aquests móns puguin estar separats, perquè les vulnerabilitats del Sud són estructurals, les catàstrofes són periòdiques i oblidar que un projecte de desenvolupament pot enfrontar-se a una crisi o que un projecte d'emergència ha de pensar en el desenvolupament des del primer dia és oblidar la complexitat del món que ens envolta

A més a més, creiem que les crisis poden ser oportunitats polítiques per pressionar els governs del Sud i del Nord, per transformar radicalment algunes polítiques injustes.

Els governs del Sud davant d'una crisi tenen l'oportunitat de pensar en els que no es beneficien dels macro-equilibris econòmics i dels ajustaments estructurals: és el moment de pressionar perquè aquests governs creïn sistemes d'accés a crèdits dels més pobres, d'accés a la terra, en definitiva, d'accés a l'esperança.

Les crisis són també el moment idoni per recordar que l'ajut des del Nord sovint està lligat a compres a empreses dels països donants, l'AOD (Ajut Oficial al Desenvolupament) de l'Estat espanyol fora dels crèdits FAD només representa la meitat de l'ajut al Tercer Món i els països més ajudats no són els més pobres, sinó els possibles consumidors de productes espanyols (Algèria, Xina i l'Índia).

L'AOD ha tingut escassa orientació cap a la lluita contra la pobresa en els últims anys. El govern de l'Estat espanyol és un dels que menys ajut destina als països menys avançats: l'any 2001 hi va dedicar un 0,03% del PNB. Lluny del compromís de destinar el 0,15% del PNB l'Estat espanyol continua sense acomplir l'objectiu de destinar el 20% de la AOD a serveis socials bàsics. El 2001 el percentatge es va situar en el 10,4% i l'any 2002 en el 11,8%.

Per tot això, s'ha d'efectuar una profunda transformació per aconseguir un ajut humanitari deslligat de la intervenció de les forces armades, sense interferències d'interessos empresarials, de caràcter no reemborsable i lligat a condicions de transparència amb objectius socials i basat en un criteri de necessitat de les víctimes.

Un ajut rigorós que arribi de veritat a les poblacions més vulnerables i que no oblidí el necessari cicle de projectes: rehabilitació, reconstrucció i desenvolupament.

Des del Fons, hem volgut fer una anàlisi de tot allò que hem après durant aquest temps de treball en un context de crisi aguda i de reconstrucció a Amèrica Central.

Així doncs, esperem que aquest llibre pugui ser una eina útil al servei d'una cooperació de més qualitat.

Joan Aguado i Masdeu

President del Fons Català de Cooperació

Alcalde de Vilafranca del Penedès

OBERTURA

Tal com ja sabeu, l'huracà Mitch va ser un dels més intensos dels últims dos-cents anys a Centreamèrica. Va provocar més de nou mil morts, milers de desapareguts i centenars de milers de persones es van quedar sense llar.

En aquest context, el Fons Català de Cooperació va iniciar la Campanya d'Emergència i Reconstrucció a Centreamèrica, que des del primer moment va comptar amb la ràpida i molt positiva resposta d'un bon nombre d'institucions, entitats i ciutadans de Catalunya.

Aquesta campanya va recollir 174.774.503 pessetes que es van destinar a la implementació de quaranta-set projectes d'emergència i reconstrucció a Nicaragua, Hondures, El Salvador i Guatemala. L'objectiu que ens vam plantejar era reconstruir per transformar. Tres anys després del Mitch ja quedaven lluny les colpidores imatges de la catàstrofe i ens preguntàvem què se n'havia fet d'aquella crisi.

El maig del 2001 el Fons Català de Cooperació va signar un conveni amb el Grup URD i la universitat Paris I, Panthéon-Sorbonne per integrar-se al *Projet Qualité-Quality Project (Projecte Qualitat)* i fer una avaluació ex post en un context de reconstrucció.

En el marc d'aquest conveni, entre el juny i el novembre del 2001, es va fer un estudi extern titulat *Tres anys després del Mitch. Capitalització de la resposta davant les grans catàstrofes socionaturals – Quatre estudis de cas a Nicaragua.*

Aquesta investigació respon a la necessitat de desenvolupar un ampli procés de reflexió i anàlisi sobre la pertinència de les actuacions en els moments de crisi a través de la comparació de les intervencions dels diferents actors humanitaris i de desenvolupament, locals i internacionals, estatals i multilaterals. L'objectiu central de l'estudi és capitalitzar les experiències per donar suport als actors de la cooperació en el procés de millora de les seves competències i vincular les observacions sobre el terreny a l'elaboració de recomanacions.

Des d'aquesta perspectiva, i amb l'objectiu de donar continuïtat al procés de reflexió, intercanvi i generació de propostes, el Fons Català va disposar la realització d'aquesta jornada per presentar els resultats de l'estudi. Hi participaran representants de municipis catalans, entitats catalanes, el Grup URD i els exalcaldes i presidents dels comitès municipals d'emergència i reconstrucció d'Estelí i Somoto. En aquest sentit, us presentem el document elaborat a partir de les ponències presentades a la *Jornada Avaluar per Evolucionar: tres anys després del Mitch, la resposta donada davant les grans catàstrofes sacionaturals. Presentació dels quatre estudis de cas a Nicaragua*, que es va celebrar el dia 9 de juliol del 2002 al Centre la Mercè de Girona.

Ben cordialment.

Juli Clavijo

Regidor d'Olot

Vocal del Fons Català de Cooperació

L'ENFOCAMENT DEL PROCÉS D'EMERGÈNCIA: RECONSTRUIR PER TRANSFORMAR

Cinc anys després del greu sotrac viscut a la regió centramericana arran de l'huracà Mitch, han quedat ja lluny les impactants imatges de la catàstrofe i ens preguntem què va ser d'aquella crisi que va commoure i mobilitzar tota la societat catalana.

La CEPAL va quantificar els danys causats per l'huracà en 6.018 milions de dòlars, un 13,2 % del PIB de la regió per a l'any 1997. Les xifres macroeconòmiques, un cop més, resulten inoperants per dimensionar la gravetat de la catàstrofe, ja que el Mitch no va fer més que revelar i agreujar una situació pre-existent de vulnerabilitat i pobresa.

En efecte, els damnificats van ser les i els de sempre, el mapa de danys i pèrdues humanes i materials ocasionats per l'huracà coincideix, excepte rares excepcions, exactament amb el mapa dels grups de població més vulnerables.

En un context de recurrents catàstrofes socionaturals, la crisi va ser concebuda per alguns com una oportunitat per no perpetuar i reproduir desigualtats, i per reduir vulnerabilitats enfront d'una eventual nova situació de crisi.

L'objectiu plantejat era el de *Reconstruir per Transformar*, però, en quina mesura es va assolir aquest objectiu?

Els donants, cada vegada més, mobilitzen majors sumes de diners per als contextos d'emergència en detriment dels projectes de desenvolupament, tot oblidant el cicle de gestió de catàstrofes i desconnectant les etapes d'emergència, rehabilitació i desenvolupament que han de respectar un necessari *continuum-continuum* si volem maximitzar els impactes positius directes i indirectes dels projectes de cooperació.

Coneixent la corba decreixent dels impactes positius de les accions d'Emergència i Reconstrucció, podem comprendre que pocs són els actors i menys els donants interessats a avaluar de forma rigorosa les seves actuacions a mitjà i llarg termini.

Si les campanyes d'emergència es multipliquen i la campanya del Mitch va ser una de les més importants portada a terme després de dotze anys de treball a la regió, era molt important fer un esforç crític d'anàlisi sobre les accions desenvolupades en les campanyes d'emergència i de reconstrucció.

Per això, durant aquest temps, el Fons Català ha afavorit i afavoreix marcs de debat i seguiment de les iniciatives d'emergència i reconstrucció que es varen desenvolupar a Centreamèrica des de l'any 1998 arran del pas de l'huracà que ajudessin a la recerca de solucions que incideixin en la reducció de la vulnerabilitat tot aplicant noves polítiques que impulsin el desenvolupament humà i sostenible en el conjunt de la regió.

Amb un afany de crítica constructiva es va portar a terme tot un procés d'anàlisi i sistematització a partir del estudi *Tres anys després del Mitch* que culmina amb aquesta publicació on es presenten, entre d'altres, les reflexions i lliçons apreses pel Fons en tots aquets anys.

Aquests anys d'aprenentatge reforcen la nostra convicció que cal impulsar campanyes d'emergència i processos de reconstrucció que comportin avançar cap al desenvolupament amb planificació i sense especulacions.

Estem convençuts també que cal implementar accions orientades a impulsar els interessos comunitaris en lloc d'afavorir el creixement econòmic d'una minoria que incrementi els desequilibris interns. Creiem que cal dissenyar la reconstrucció a partir de plans integrals de desenvolupament, que superin la limitada visió a curt termini i que, a partir de la gestió democràtica del sòl, impulsin plans de desenvolupament urbans i rurals que impedeixin que novament es construeixi en zones vulnerables, com ara els marges dels rius o les faldes dels volcans.

Considerem molt important enfortir el paper de les municipalitats en l'impuls d'un desenvolupament més harmònic, que impliqui també la descentralització dels recursos cap als poders locals i millores sensibles en el seu marc competencial. La crisi és el moment adequat per tenir l'oportunitat de facilitar processos de participació ciutadana que impulsin l'empoderament de la comunitat.

Núria Camps i Vidal

Gerent del Fons Català de Cooperació

PRESENTACIÓ DEL GRUP URD

L'AVALUACIÓ COM A MITJÀ: EL DESAFIAMENT D'UN APRENTATGE COL·LECTIU

Si els anys compresos entre el 1970 i el 1995 van ser els de l'acció d'extrema urgència, el final del mil·lenni precedent i el principi del següent han vist la multiplicació dels programes de reconstrucció postcrisi: reconstrucció a Bòsnia i a Kosovo, reconstrucció a Timor i a l'Índia, reconstrucció també a Centreamèrica després del pas de l'huracà Mitch, les inundacions a Veneçuela i els terratrèmols a El Salvador. D'aquesta manera, els operadors del desenvolupament i els actors humanitaris s'han vist obligats a fer front a un camp d'acció poc explorat, mentre els donants intentaven utilitzar les eines financeres existents per fer front a les noves necessitats i els nous desafiaments. Les dificultats metodològiques per abordar aquestes qüestions han fet sorgir un debat complex sobre la relació emergència-rehabilitació-desenvolupament —el famós *continuum* “emergència-rehabilitació-desenvolupament”. Els escrits sobre el tema són abundants, però sembla que la pràctica té dificultats per seguir els passos de la teoria.

Així doncs, semblava urgent llançar i accelerar un procés d'avaluació, capitalització i aprenentatge col·lectiu a partir de les experiències —bones i dolentes— per poder extreure'n les lliçons adequades. Amb un fort compromís per “participar en la millora de les pràctiques dels actors humanitaris i fer palesa d'una manera més clara la importància de la relació entre emergència i desenvolupament”, el Grup URD es va llançar a aquesta aventura. Prenent com a base la nostra convicció de ser “pessimistes constructius, és a dir, optimistes ben informats”, pensem que és més possible que aquestes catàstrofes anomenades “naturals” es continuïn multiplicant i que els seus impactes desastrosos augmentin més que no pas el contrari.

Tot seguit presentem l'enfocament que s'ha seguit, que constitueix el cor del funcionament del Grup URD:

El procés es va engegar a finals del 1998, quan l'huracà Mitch va passar per Centreamèrica. Els nostres treballs han gaudit d'un gran suport moral de la Mission de Liaison (Missió d'Enllaç), de les ONG (MILONG) i de l'ajuda de la Fondation de France (Fundació de França). La Missió de la Cooperació No

Governmental (MCNG) del ministeri francès d'Affers Exteriors i la Divisió de les Avaluacions del ministeri suís d'Affers Exteriors van prendre el relleu, mentre que la Fundació de França ens va continuar donant suport. La Commission Coopération Développement (Comissió Cooperació Desenvolupament) també ha potenciat el procés des de les seves primeres hores de gènesi. La cooperació descentralitzada catalana (Fons Català de Cooperació al Desenvolupament) i, des de principis d'aquest any, l'Oficina Europea d'Acció Humanitària (ECHO) han estat contraparts importants. Els primers resultats d'aquest procés s'han presentat a Washington, Londres, San Salvador, Managua, La Haia, Brussel·les, Oslo, Berna, Ginebra, París, i avui, aquí a Girona. El nostre enfocament original i les pistes de treball avançades han suscitat interès i suports, inclosos els financers (Unió Europea, Suïssa, Noruega, Gran Bretanya, etc.). Els nostres treballs es publiquen habitualment en els grans mitjans de comunicació especialitzats anglosaxons i europeus. Avui, gràcies al suport del Fons Català, podem comptar amb la traducció del llibre *Entre urgence et développement (Entre emergencia y desarrollo. Cuestionamiento de las prácticas humanitarias)*, publicat a la col·lecció "Paz y Conflictos" d'Icaria Antrazyt, la primera edició del qual ha vist la llum precisament aquest mes de juliol.

He de destacar que les dades que avui es presenten són el resultat d'una feina d'equip, tal com ha estat de manera permanent la nostra feina al llarg d'aquests tres anys. La importància que nosaltres atorguem als processos d'aprenentatge col·lectius, i no a "assenyalar amb el dit" aquest o l'altre, és el motor principal del nostre enfocament. Hi ha participat molta gent que ha jugat al joc de la transparència i de l'acceptació de la crítica, tant a França com a Espanya, Suïssa, o en els terrenys dels tres països implicats (Nicaragua, Hondures, El Salvador). Els reiterem el nostre agraïment.

Des del Fons Català i el Grup URD hem agafat com un préstec dels nostres amics de l'F3E l'eslògan d'un dels seus seminaris: "Avaluar per evolucionar". En un moment en què l'acció humanitària cada vegada es qüestiona més, aquesta jornada també vol ser la prova que, davant les nombroses acusacions i els dubtes sobre les seves competències i la seva gestió, les ONG i la cooperació descentralitzada catalana han volgut establir un procés de reflexió operativa. Així doncs, podem demostrar que si no som perfectes, si més no volem millorar ferventment la qualitat de la nostra feina i demostrar la nostra doble responsabilitat davant els donants públics i privats i davant les poblacions per a les quals i amb qui nosaltres treballem i en el nom de les quals mobilitzem mitjans humans i financers. En aquest sentit, també es tracta d'un exercici de responsabilitat davant l'opinió pública. Com ho hem de fer per posar un cop més en el centre del debat sobre l'acció humanitària les qüestions de moral personal, de deontologia professional, d'ètica institucional i de vigilància política?

Per mitjà d'aquesta mena d'iniciatives col·lectives, els actors humanitaris, les ONG i les estructures de cooperació descentralitzada demostraran davant els seus detractors que estan disposades a assumir la seva doble responsabilitat.

François Grünewald

Director del DESS "Action Humanitaire et de développement, gestion des ONG", Paris XII

President del Grup URD (Urgence, Réhabilitation, Développement)

Membre de l'HCCL (Haut Conseil de la Coopération Internationale)

PRIMER BLOC: PRESENTACIONS

**LES LLIÇONS APRESES EN EL COR DEL PROCÉS
DE RECONSTRUCCIÓ DE CENTREAMÈRICA**

I. LA VULNERABILITAT DE CENTREAMÈRICA DAVANT LES CATÀSTROFES NATURALS

Prof. Jean-Jacques Wagner

Centre d'Études des Risques Géologiques - CERG Sciences de la terre / Université Ginebra 4

INTRODUCCIÓ

En una primera part d'aquesta anàlisi de la vulnerabilitat de Centreamèrica (Belize, Guatemala, Hondures, El Salvador, Nicaragua, Costa Rica i Panamà), una àrea que té una superfície de 523.774 km² i una població de 35,35 milions d'habitants el 1999 (taula I), presentarem els diferents fenòmens naturals existents a la regió, i també el seu impacte sobre el medi ambient en el sentit ampli del terme. En una segona part, comentarem la vulnerabilitat associada a les debilitats institucionals de la regió i, per acabar, esmentarem les mesures polítiques de prevenció apropiades que poden conduir a una reducció efectiva del nombre de víctimes i del cost socioeconòmic de les diverses catàstrofes. Això pot permetre un desenvolupament sostenible en els diversos països implicats. Aquest document no vol ser una anàlisi exhaustiva, el seu objectiu és més aviat potenciar el coneixement de la realitat fenomenològica de la natura i les possibilitats de construcció al voltant de la seguretat de l'home davant aquesta realitat.

Taula I: Dades físiques, demogràfiques i econòmiques a Centreamèrica el 1999

País	Sup. km²	% terra % mar	Altitud max. en m	Població en milions 1999	Creixement de la pob. en %, 1999	Densitat hab./ km² 1999	RIB' per càpita en \$, 1999	Creixement del RIB en %, 1999
Guatemala	108.890	99,6/0,4	4.211	11,1	2,6	102,3	1.690	3,6
Belize	22.960	99,3/0,7	1.160	0,25	3,4	10,8	2.940	4,7
Hondures	112.090	99,8/0,2	2.870	6,3	2,7	56,5	850	-1,9
El Salvador	21.040	98,5/1,5	2.730	6,3	1,6	278	1.920	3,7
Nicaragua	129.494	92,9/7,1	2.438	4,9	2,6	40,5	420	7,4
Costa Rica	51.100	99,1/0,9	3.810	3,6	1,8	70,3	3.960	8,3
Panamà	78.200	97,2/2,8	3.475	2,9	1,6	36,0	3.080	2,7
Total	523.774	-	-	35,35	-	-	-	-

I. RIB, *Revenu Intérieur Brut* (Ingrés Interior Brut) versió actualitzada del PIB, Producte Interior Brut (segons el Banc Mundial, 2002)

Un dels èxits de la recent Dècada Internacional de les Nacions Unides per a la Reducció de les Catàstrofes Naturals (1989-1999) ha estat la sensibilització dels governs i de la societat civil pel que fa als problemes de la prevenció. Tanmateix, entre aquesta sensibilització i la posada en marxa de la prevenció encara hi ha una distància que s'ha d'eliminar de manera urgent. Aquesta constatació és espe-

cialment apropiada per a Centreamèrica que, des de principis del segle XX, ha patit catorze terratrèmols devastadors, diverses erupcions volcàniques importants i, des dels anys seixanta, una desena de tempestes tropicals o d'huracans de gran magnitud. També ha patit sequeres i inundacions, que són la conseqüència de variacions climàtiques naturals associades a l'escalfament i el refredament de les aigües del Pacífic (El Niño i La Niña).

ELS FENÒMENS NATURALS A CENTREAMÈRICA

L'istme de Centreamèrica se situa en el punt de trobada de diverses plaques geològiques que interaccuen entre si i provoquen terratrèmols i una activitat volcànica important. El moviment de les plaques també afavoreix l'aixecament dels terrenys i d'aquesta manera es genera una morfologia que afavoreix les inestabilitats del terreny (vegeu la taula 1: altitud màx.). Aquesta activitat geodinàmica és permanent i és la font natural d'aquests fenòmens geològics. A això, hi hem d'afegir el fet que la regió està situada en unes latituds que tenen les condicions meteorològiques adequades per al desenvolupament d'huracans. En aquesta zona, la influència relativament periòdica d'El Niño o de La Niña del Pacífic afecta seriosament l'evolució climàtica, ja que es generen vents violents, pluges excessives, inundacions i sequeres que classifiquem en els fenòmens hidrometeorològics. La contaminació causada per l'home provoca l'escalfament climàtic global que aquí juga un paper negatiu i afavoreix els esdeveniments extrems per a aquests fenòmens.

El mapa de la figura 1 presenta la distribució espacial de les principals amenaces naturals, tret de les inestabilitats dels terrenys i dels incendis forestals, durant els anys compresos entre el 1960 i el 1998. Les observacions geològiques, geofísiques, meteorològiques i històriques donen testimoni d'una dinàmica natural que va existir i que continuarà en el futur. L'home només podrà ser el testimoni passiu quan no jugui en alguns casos el paper de factor agreujant, com per exemple, en el cas de les desforestacions indiscriminades que afavoreixen la degradació dels sòls i les inundacions.

Figura 1: Mapa de les principals amenaces naturals entre el 1960 i el 1998 a Centreamèrica.

Sense entrar en detalls, cal que els responsables de prendre les decisions i els gestors comprenguin la dimensió espacial de les zones que potencialment es poden veure sotmeses als diversos fenòmens i als efectes destructors, és a dir, que coneguin l'impacte territorial. Per aconseguir-ho, un criteri interessant és conèixer el percentatge del territori d'un país que pot estar exposat a un grau determinat d'ocurrència d'un tipus concret de fenomen.

La companyia reasseguradora Munich Re (2000) ha publicat unes avaluacions que hem reprès aquí per comparar l'exposició als fenòmens naturals dels quatre països més afectats de la regió, és a dir, Guatemala, El Salvador, Hondures i Nicaragua (figures 2, 3, 4 i 5).

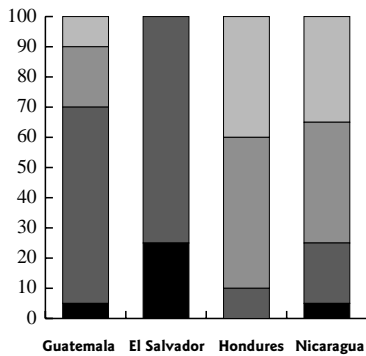

Figura 2. Percentatge del territori exposat a fenòmens sísmològics (Munich Re 2000)

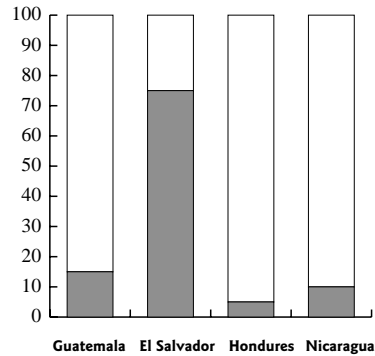

Figura 3. Percentatge del territori exposat a fenòmens volcànics (Munich Re 2000)

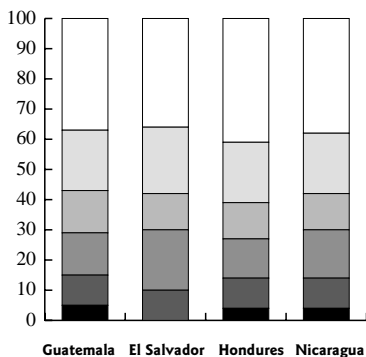

Figura 4. Percentatge del territori exposat a inundacions (Munich Re 2000)

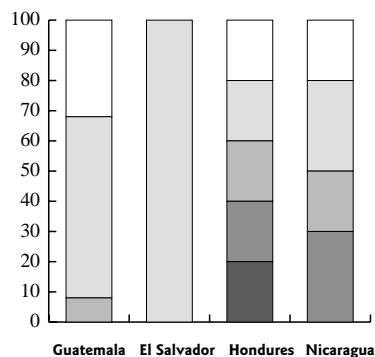

Figura 5. Percentatge del territori exposat a tempestes tropicals i huracans (Munich Re 2000)

Molt elevada
  Elevada
  Mitjana
  Escassa
  Molt escassa
  Nul·la

Veiem que, pel que fa als fenòmens sísmics (figura 2), el 100% del territori dels quatre països està exposat a terratrèmols en un grau més o menys elevat. A El Salvador, tot el territori està exposat a terratrèmols en un grau elevat o molt elevat, Guatemala té el 60% del territori exposat a terratrèmols en aquests graus i Nicaragua, només una mica més del 20%. Pel que fa als fenòmens volcànics (figura 3), en general l'exposició és d'un grau mitjà, tot i que si seguim el tipus d'erupcions podem tenir una exposició molt important en zones molt localitzades. El territori exposat roman per sota d'un 20%, tret d'El Salvador amb gairebé un 80%. Pel que fa a les tempestes tropicals o els huracans, Hondures i Nicaragua són els més exposats. L'huracà Mitch de l'any 1998 n'és una demostració. Per acabar, quant a inundacions (figura 5), la similitud entre els quatre països és força considerable; l'exposició molt important com a mitjana representa un 20% de cada territori. Aquesta anàlisi territorial, tot i que no és exhaustiva, permet entendre que no ens podem enfrontar només als problemes associats a un únic fenomen, sinó que hem de tenir un enfocament multifenòmens.

Si sumem la vulnerabilitat, és a dir, l'avaluació de la fragilitat del medi ambient, al coneixement territorial o espacial dels fenòmens, podem determinar el risc potencial que hi ha a la regió. A partir d'aquest últim, podem calcular l'impacte econòmic i estimar l'impacte sociològic. Hi ha tota una metodologia per als aspectes econòmics, però no per als aspectes sociològics. Així doncs, podem avaluar la importància de l'impacte econòmic a posteriori, després d'una catàstrofe de grans dimensions. Aquesta anàlisi s'ha elaborat en el marc d'un estudi del BID (Banc Interamericà de Desenvolupament) dedicat a l'Amèrica Llatina (Charvériat, 2000), que demostra de manera empírica que les catàstrofes de grans dimensions tenen un impacte temporal notable sobre el PIB de les nacions afectades.

La taula 2 il·lustra la importància de les pèrdues en percentatges del PIB causades per alguns fenòmens a Guatemala, Hondures, Nicaragua i Costa Rica. Hi podem veure que aquests valors arriben a assolir la mateixa importància que el creixement anual en percentatge del PIB (% RIB: taula 1) i això comporta un fre al desenvolupament sostenible.

Taula 2. Impacte d'algunes catàstrofes de grans dimensions sobre el creixement del PIB

(extret de C. Charvériat, BID, 2000)

País	Any	Tipus de fenomen	Pèrdua en % del PIB
Guatemala	1982	Inundació	1,20
Hondures	1982	Tempesta tropical	3,44
Hondures	1990	Inundació	1,57
Hondures	1993	Huracà / Inundació	3,39
Nicaragua	1982	Tempesta tropical	18,74
Nicaragua	1988	Huracà	32,57
Nicaragua	1992	Terratrèmol	1,36
Nicaragua	1994	Sequera	8,74
Costa Rica	1988	Huracà	1,50
Costa Rica	1991	Terratrèmol	8,87
Costa Rica	1996	Inundació	2,73

En aquests països, generalment, cada deu o quinze anys es produeix una catàstrofe que afecta tot o gairebé tot el territori, i cada dos o tres anys se'n produeix una a escala local. La taula 2 fa referència a algunes catàstrofes i ens permet adonar-nos de la importància del problema temporal.

Si combinem el coneixement espacial i temporal dels diversos fenòmens i el de l'impacte socioeconòmic de les catàstrofes anteriors, podem avaluar la vulnerabilitat d'una regió a certs fenòmens naturals. Amb aquesta informació podem desenvolupar polítiques públiques que duguin a una prevenció adequada (MRM, 2001).

LA VULNERABILITAT DE CENTREAMÈRICA

Sabem que les catàstrofes naturals tenen un impacte en el desenvolupament socioeconòmic, per tant cal limitar els factors agreujants que la vulnerabilitat aporta. Darrere aquest vocable s'amaga una realitat complexa que s'expressa per mitjà de diferents tipus de vulnerabilitat, com ara la vulnerabilitat estructural, l'econòmica, la social, la mediambiental i la política. Aquesta vulnerabilitat evoluciona amb el temps, és a dir, pot disminuir o augmentar. Combatre-la permet reduir l'impacte de les catàstrofes associades als fenòmens naturals, i també limitar el nombre de víctimes i els danys econòmics.

A Centreamèrica, la vulnerabilitat geogràfica (espacial i temporal) se suma a una gran vulnerabilitat social, política i econòmica. La renda dels països de la regió (Banc Mundial, 2001) va des de la renda mitjana superior (2.996-9'65 \$) de Costa Rica i Panamà, fins a la renda mitjana inferior (756-2.995 \$) de Belize, Guatemala, Hondures, i El Salvador, i la renda baixa (755 \$ i menys) de Nicaragua.

Una bona part de la vulnerabilitat regional es pot atribuir als factors següents:

- Falta d'un marc jurídic apropiat i d'una política coherent en matèria de gestió del territori;
- Normes de construcció antisísmica (codi), inexistents a Hondures, incompletes a Nicaragua;
- Pocs experts científics locals per avaluar i analitzar els perills naturals i els riscos induïts, i per gestionar els riscos;
- Condicions socials precàries;
- Èxode rural important i desenvolupament urbà sense planificació ni organització;
- Concentració històrica de les activitats econòmiques i localització en zones de risc (Nicaragua: Costa del Pacífic vulnerable als terratrèmols, les erupcions volcàniques i les inundacions; Hondures: instal·lació a les valls fluvials, a zones inundables);
- Tècniques agrícoles agreujants (desforestació, granges en zones inundables, cultius intensius i absència de tècniques de conservació de sòls);
- Les lleis i normes de resposta a les catàstrofes estan orientades exclusivament a la capacitat de les poblacions per reaccionar davant situacions de catàstrofe;
- Projectes de reconstrucció, de rehabilitació o d'ajuda urgent que no integren mesures de prevenció mínimes.

CONSIDERACIONS SOBRE UNA ESTRATÈGIA DE REDUCCIÓ DE LES CATÀSTROFES

Per desenvolupar una estratègia adequada hi ha tres elements clau, que són la transparència de la gestió per part de les autoritats, la concertació dels ciutadans i la descentralització amb un desenvolupament local. Tot això forma part d'una bona gestió.

Les possibles accions estratègiques de suport al govern, pel que fa a les catàstrofes, es poden dividir en dos grups:

- Fer front a les catàstrofes (mesures de resposta)
- Mitigar el risc (prevenció)

Les accions per fer front a les catàstrofes se centren en mesures de resposta que impliquen:

- La millora de la coordinació interinstitucional;
- La descentralització de les responsabilitats i dels mitjans;
- La millora de les capacitats logístiques;
- La millora de l'anàlisi dels fenòmens i de la seva vigilància (sistemes d'alerta precoç);
- L'avaluació dels riscos.

Les accions per mitigar els riscos necessiten:

- Una apropiació del risc per part de tota la societat;
- Una identificació per part de les institucions de l'Estat de les accions que tenen influència sobre la vulnerabilitat en els seus programes de desenvolupament;
- La promoció d'una norma de gestió del territori i de la seva implementació;
- El desenvolupament de noves iniciatives normatives i l'aplicació d'aquelles que ja estiguin en vigor;
- La promoció de pràctiques de producció agrícola o industrial que contemplin les condicions de risc.

CONCLUSIÓ

Centreamèrica ofereix un gran atractiu per a Europa i l'Amèrica del Nord gràcies a la seva herència cultural, a la bellesa dels seus paisatges i a la gran hospitalitat de la seva gent. Després de cada catàstrofe de grans dimensions, entenem i experimentem aquesta atracció solidària. Avui en dia, totes les grans institucions financeres com ara el Banc Mundial, el Banc Interamericà de Desenvolupament (BID), les organitzacions polítiques regionals com ara l'Organització d'Estats Americans (OEA), les organitzacions de les Nacions Unides, com ara el Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD), l'Organització Panamericana per a la Salut (OPS), nombrosos països occidentals bilateralment o multilateralment i moltes organitzacions no governamentals (ONG) treballen de manera activa amb els governs i les comunitats de Centreamèrica en l'àmbit de la prevenció de catàstrofes naturals. El meu desig és que aquest conjunt de voluntats polítiques i desinteressades es puguin coordinar millor en pro de l'interès de les poblacions amb la finalitat d'assegurar un desenvolupament sostenible a la regió que li permeti afrontar els desafiaments de la globalització.

Agraïments

Vull donar les gràcies en primer lloc al Dr. Carlos Muñoz, expert del PNUD a Hondures pel seu encertat intercanvi de punts de vista, també a la Dra. Corine Frischknecht, professora associada d'investigació en el programa Gestió de Grans Riscos de la Universitat de Ginebra per haver comentat aquest text i, per acabar, a Javier Calderón, investigador, per la traducció del text francès.

Bibliografia

Charvériat, C., "Natural Disasters in Latin America and the Caribbean: An overview of risk", Working paper 434, 104 p. Inter-American Development Bank, Washington, D.C. 20577, 2000.

MRM, "Management des risques majeurs: des disciplines à l'interdisciplinarité", Programme plurifacultaire du Rectorat, Document de travail I, 249 p. Université de Genève, 2001.

Munich Re Group, World of Natural Hazards, CD-ROM. 80802 Munchen, 2000.

II. MARC HISTÒRIC I METODOLÒGIC DEL GRUP URD TRES ANYS D'INVESTIGACIÓ I SEGUIMENT A CENTREAMÈRICA (1998-2001)

François Grünewald

President del Grup URD - Urgence, Réhabilitation, Développement

Membre de l'Haute Conseil de la Coopération Internationale

Professor associat de la universitat Créteil-Paris XII

Aquests tres anys d'investigació realitzada pel Grup URD a Centreamèrica s'estructuren en tres etapes essencials: una primera etapa de capitalització d'experiències després de l'huracà Mitch, una segona etapa més àmplia de reflexió sobre la qualitat de les accions humanitàries (naixement del Projecte Qualitat), i una tercera etapa, que és conseqüència de les dues primeres, en què s'inicia un procés innovador d'aprenentatge col·lectiu per a El Salvador l'any 2001.

L'HURACÀ MITCH I LA MOBILITZACIÓ DELS ACTORS HUMANITARIS

Octubre del 1998: L'huracà Mitch plana sobre Centreamèrica. Nicaragua i Hondures es veuen greument afectats. En l'àmbit internacional i particularment a l'Estat espanyol, la mobilització és excepcional. Les ONG, entre altres organitzacions, s'impliquen per donar suport i posar en funcionament programes d'auxili d'emergència i després de reconstrucció amb força fons públics i privats. A l'Estat francès, la Fundació de França centralitza els fons privats abans de distribuir-los a les ONG per a programes d'assistència a Nicaragua i Hondures (primers auxilis, programes d'aigua i sanejament, distribució d'aliments i reactivació agrícola i, per acabar i de manera majoritària, programes de reconstrucció d'habitatges).

Des del mes de novembre del 1998, les primeres informacions sobre el terreny que rep el Grup URD fan aparèixer una coincidència de fons entre les preguntes que es plantegen alguns equips presents a Nicaragua i Hondures i els temes sobre els quals treballa el grup. En aquest moment se celebren les primeres reunions a París en el marc encara informal del Grup Urgència Desenvolupament de la Comissió Cooperació Desenvolupament (CCD) que s'estructura en un grup de treball paritari ONG —poders públics amb la participació de la Fundació de França. L'objectiu d'aquesta *task-force* Mitch és reflexionar conjuntament sobre les problemàtiques del terreny i treballar en una avaluació col·lectiva futura de les accions efectuades.

Agost del 1999: La primera missió d'avaluació realitzada pel Grup URD, que visita gairebé tots els programes aplicats per les ONG franceses, extreu una primera sèrie de conclusions i emet algunes hipòtesis que després s'hauran de verificar. En aquest moment, s'organitza una primera sèrie de miniseminaris a Managua, que són seguits per exercicis d'assimilació a França i especialment per uns tallers durant els quals es discuteixen els resultats de la missió i les seves repercussions per a les ONG.

Març del 2000: Tallers de treball organitzats a la Fundació de França amb la majoria de les ONG que treballen a la zona. Després d'una jornada d'intercanvis i debats, se n'extreu una sèrie de recomanacions que constitueixen el "quadern de bord" del Grup URD per continuar la feina:

- Millorar els diagnòstics
- Crear memòria institucional (publicacions)
- Valorar els coneixements preexistents (GRET, CRATERRE)
- Realitzar un seguiment de les evolucions sobre el terreny
- Proporcionar formació als actors

La capitalització de les experiències, alguns principis operacionals

- Preparació dels termes de referència de l'avaluació en comú (reunions de preparació amb els diversos actors implicats).
- Avaluació multisectorial i transversal d'un equip pluridisciplinari. L'anàlisi s'estructura al voltant de tres eixos tècnics (habitatge; seguretat alimentària i econòmica; serveis socials, salut, educació...) i quatre eixos transversals (relació urgència-desenvolupament, prevenció de riscos, pas de la donació a la recuperació de les despeses, desplaçament de població).
- Sobre el terreny, la reflexió es basa en les observacions directes, entrevistes als antics beneficiaris o no, discussions formals i informals.
- Finalment l'exercici busca entendre què ha funcionat, per què i com i també, què no ha funcionat, per què i com, per tal d'obtenir lliçons en termes de qualitat de les accions.

EL PROJECTE QUALITAT:

Durant el mateix període (1998-2000), la reflexió sobre la qualitat de l'acció humanitària duu al naixement del Projecte Qualitat

Les inquietuds davant el desenvolupament d'enfocaments estandarditzats per a l'acció humanitària (*Projet Sphère*) duen les ONG franceses a una reflexió sobre la qualitat de les seves accions. En un primer moment, s'oposen a aquests enfocaments, que consideren perillosos i creen la "Plataforma per a un altre enfocament - Qualitat de l'acció humanitària", un instrument de lobby polític.

A poc a poc es construeix un esbós de reflexió alternativa basat en un nombre concret de factors que fan possible el naixement del *Projet Qualitat*. Aquest projecte d'investigació operacional per millorar les pràctiques humanitàries és conseqüència d'una reflexió de fons sobre la qualitat que no es pot basar en una suma d'indicadors tècnics, sinó que ha de ser el resultat d'una reflexió holística sobre el conjunt

de processos que envolten, condicionen i defineixen la intervenció. Aquesta integra les pressions i les interaccions externes i situa les qüestions de qualitat de l'acció humanitària en un marc més global. Amb aquest objectiu cal promoure i desenvolupar els instruments i els processos que garanteixin una acció eficaç per a les víctimes:

- Eines per a l'anàlisi, el diagnòstic, la concepció, l'acció i l'avaluació;
- Processos de capitalització de les experiències i aprenentatge institucional, creació de memòries tècniques, de l'evolució institucional, de formació d'actors.

El *Projecte Qualitat*, un projecte interassociatiu que reuneix una dotzena d'actors humanitaris, arrenca de manera experimental durant l'any 2001, qualificat com a any 0 del projecte. Es decideix una cartografia dels processos de qualitat ja en marxa a les ONG i també una investigació operacional a Centreamèrica¹.

TRES ANYS DESPRÉS DEL MITCH, ELS SISMES A EL SALVADOR

Gener / Febrer del 2001: Després de patir una dècada de guerra civil i l'huracà Mitch, El Salvador és devastat per una sèrie de moviments sísmics que afecten alhora les zones rurals i les urbanes. L'ajuda es posa en marxa immediatament, però de manera relativament limitada a causa de la coincidència amb una altra catàstrofe, el terratrèmol a Gujarat.

Malauradament, nombroses ONG que intervenen després del pas de l'huracà Mitch tenen l'oportunitat de posar en pràctica les lliçons apreses en aquest context tan pròxim i similar. Per al Grup URD, que havia previst dur a terme la missió "Mitch + 3 anys" durant el 2001, l'ocasió representa una oportunitat d'"utilitzar" El Salvador com a terreny d'estudi en el marc del *Projecte Qualitat* i provar de dur a terme un procés d'aprenentatge col·lectiu. Es precisa la metodologia de l'estudi i s'elabora un pla d'acció detallat a partir de les experiències adquirides anteriorment i de les reflexions sorgides del *Projecte Qualitat*.

Juny del 2001: Basant-se en aquesta reflexió metodològica, una primera missió d'avaluació interdisciplinària del Grup URD analitza les propostes implementades a El Salvador i organitza una primera sèrie d'exercicis d'assimilació sobre el terreny i també quan torna a Europa. Es realitza una àmplia difusió de l'informe en francès i espanyol i d'un resum en anglès, a través de diferents mitjans, entre els quals hi ha la web d'Internet del Grup URD (www.urd.org).

Setembre del 2001: Es posa en marxa la missió "Mitch + 3 anys" per aprofitar a El Salvador les experiències de reconstrucció adquirides sobre el terreny després del pas del Mitch. L'equip del *Projecte Qualitat* torna a Nicaragua i Hondures per anar un cop més als llocs que ja va visitar l'any 1999 durant la primera fase de la feina de capitalització de les experiències per extraure les lliçons de "Mitch + 3

1. Exercici que en aquell moment tenia el suport del Ministeri francès d'Afers Exteriors, el Ministeri suís d'Afers Exteriors, la Fundació de França i les ONG participants.

anys” i transmetre-les als actors de la reconstrucció a El Salvador a través d'un taller organitzat allà a finals de setembre del 2001.

Juny / Desembre de 2001: Juntament amb aquestes feines d'avaluació, es llancen tres estudis específics sobre la zona:

A Nicaragua:

- En cooperació amb el Fons Català de Cooperació al Desenvolupament, un investigador júnior aprofundeix durant sis mesos en quatre estudis de cas específics.

A El Salvador:

- Un estudi en cooperació amb una ONG francesa especialitzada en logística (ATLAS) en què una jove investigadora analitza el tema següent: la cooperació, un instrument de qualitat?, sobre un exemple de cooperació entre una ONG internacional d'urgència i una ONG local de desenvolupament.
- Una tercera persona duu a terme una miniauditoria social amb la finalitat d'estudiar “la percepció de l'ajuda per part dels beneficiaris”.
- Pel desembre, es proposa un nou taller de treball a San Salvador per assimilar el conjunt d'aquests treballs.

Una àmplia difusió dels resultats

Per garantir l'eficàcia d'aquests exercicis d'avaluació i de capitalització de les experiències cal assegurar una àmplia difusió dels resultats.

- A més dels miniseminaris, s'han efectuat una sèrie d'exercicis d'assimilació dels treballs durant els **col·loquis** o les reunions de feina. (En el marc de l'ALNAP a la IUED de Ginebra, col·loqui del 28 de març del 2002 en col·laboració amb la CCD, etc.)
- S'han publicat **articles** a *Humanitarian Practice Network*, núm. 19, *Evaluating Humanitarian Action, reflection from practitioners*, Zed Book 2001, etc.
- **Els mòduls de formació** del Grup URD també integren les lliçons apreses en aquest context de Centreamèrica.
- Per acabar, el lloc web **www.urd.org**, que s'actualitza regularment amb els treballs d'investigació, és un potent mitjà de difusió d'aquests treballs.

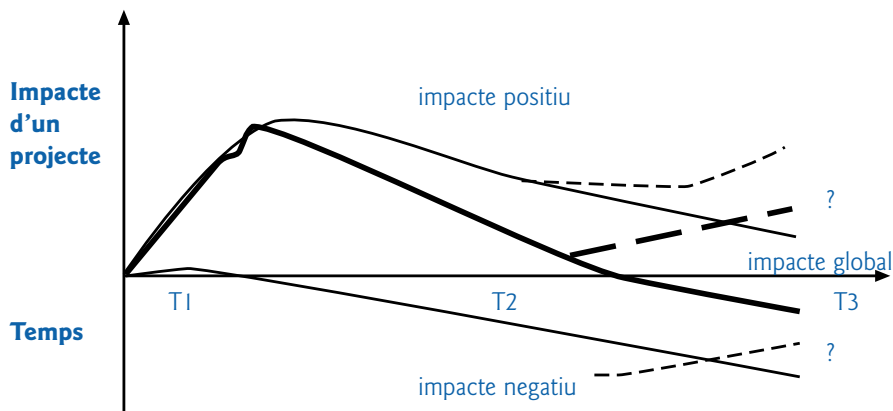
Les avaluacions iteratives amb miniseminaris

Les hipòtesis primàries del mètode de les avaluacions iteratives amb miniseminaris s'indiquen tot seguit.

El moment en què es dugui a terme l'avaluació determinarà el judici futur de l'acció i aquesta qüestió pesa molt quan volem apreciar la qualitat. Efectivament, la qualitat d'un programa no estarà determinada només per l'abast dels objectius previstos i la realització de les activitats programades, sinó també,

sens dubte, pel seu impacte (inclosos els efectes no previstos a curt, mitjà i llarg termini). Això es tradueix en termes de mètode com a missions d'avaluació en diferents temps.

Evolució de l'impacte segons el temps:

En aquest exemple:

- A T1, els resultats seran molt positius (necessitats elementals satisfetes)
- A T2, els resultats podran ser menys positius (fenòmens de dependència, no viabilitat dels projectes, impactes secundaris no previstos)
- A T3, segons els casos, l'impacte integrat podrà ser negatiu i positiu.

L'eficiència del mecanisme d'aprenentatge probablement és tan important com les lliçons extretes de l'avaluació. Així doncs, és important que les lliçons es discuteixin col·lectivament tan ràpid i tan a prop com sigui possible del terreny, però també a cadascuna de les seues. Això es fa a partir de l'organització de miniseminaris interactores en el mateix lloc de l'acció i també un cop s'ha tornat a Europa, on es presenten i es debaten els resultats de les missions.

III. LA RESPOSTA DEL FONS CATALÀ: CAMPANYA D'EMERGÈNCIA I RECONSTRUCCIÓ A CENTREAMÈRICA

Victòria Planas

Responsable de l'àrea de Centreamèrica, Mèxic i el Carib del Fons Català de Cooperació

CONTEXT

La catàstrofe provocada pel pas de l'huracà Mitch per Centreamèrica l'octubre del 1998 va fer palesos els greus i profunds problemes estructurals de les societats d'aquesta zona, com ara la vulnerabilitat de la majoria de la població i la ingovernabilitat.

La cartografia del desastre coincideix amb la dels grups més empobrits. Com més pobresa hi ha, més vulnerabilitat i més possibilitats de convertir-se en víctimes.

Per reforçar l'afirmació anterior, només hem de comparar fenòmens naturals i efectes en diferents zones:

- Armènia, 1998: terratrèmol d'escala 6,9, 10.000 morts
- San Francisco, 1999: terratrèmol d'escala 6,9, 90 morts
- Gujarat (Índia), 2001: terratrèmol, 6.000 morts
- El Salvador, 2001: 1.149 morts i un nombre indeterminat de desapareguts
- Florida, 1992: huracà Andrew, 40 morts
- EUA, 1996: huracà Elena, 5 morts
- Centreamèrica, 1998: huracà Mitch, 18.383 morts

L'huracà Mitch va afectar greument els habitatges més vulnerables

Abans del pas de l'huracà Mitch, Centreamèrica ja estava afectada per l'huracà neoliberal, pel qual les estratègies de desenvolupament sacrifiquen les persones i el seu entorn natural en la recerca de creixement econòmic.

La reconstrucció per transformar implica reconèixer que hi ha determinades condicions de pobresa i vulnerabilitat prèvia al fenomen natural que hem d'atendre amb respostes que comporten canvis estructurals per millorar la situació existent abans del desastre. La malnutrició i la fam, la impossibilitat d'accedir als serveis sanitaris, l'estat de salut de la població i la impossibilitat d'accedir a la justícia i a l'educació són alguns dels grans indicadors que defineixen la pobresa extrema.

1

2

- 1. i 2. Comunitat El Higueral, Departament de Chinandega
- 3. Ducualí, ctra. Panamericana
- 4. Comunitat Las Veinte, Departament de Chinandega

3

4

La seguretat alimentària es va veure seriosament deteriorada

“Afortunadament” el PMA comptava amb l’ajuda d’emergència emmagatzemada. Aquesta ajuda hauria d’haver arribat un any abans per pal·liar els efectes d’El Niño. Aquest fet exemplifica perfectament la tràgica ironia de la recurrència de les catàstrofes “naturals” i la desconexió total entre la realitat sobre el terreny i els terminis dels grans donants de l’ajuda internacional.

La pobresa no és només l’absència d’allò que és necessari per viure, també és la negació o la impossibilitat d’accedir a allò que també és imprescindible per viure dignament:

- El dret als aliments
- El dret a la salut
- El dret a la terra
- El dret a un sostre
- El dret a l’educació
- El dret a una nacionalitat, entre altres, igualment importants

En aquest sentit, el desastre no és un fenomen purament i estrictament natural. És un indicador del mal desenvolupament, del fracàs del model de desenvolupament econòmic vigent a la zona afectada.

Els governs de torn consideren que, abans dels desastres, tot estava bé i que per reconstruir no són necessaris canvis estructurals, sinó respostes immediates per deixar les coses tal i com estaven abans del desastre. Els governs de torn, amb l’ajuda i el consentiment dels seus socis bilaterals i multilaterals, han proposat plans de reconstrucció parcial i limitats al component de desenvolupament econòmic que afavoreixen les classes més riques i/o els interessos dels països industrialitzats donants de l’“ajuda”.

La intervenció multilateral i bilateral

La “invisibilitat” de l’ajuda, exposada a l’informe d’Oxfam Internacional és una manifestació de violència estructural contra els països afectats per l’huracà Mitch.

La intervenció multilateral i bilateral per a la reconstrucció de Centreamèrica es va definir en el marc del Grup Consultiu per a Centreamèrica del BID (Banc Interamericà de Desenvolupament), establert a Washington el desembre del 1998.

CAMPANYA D’EMERGÈNCIA I RECONSTRUCCIÓ DEL FONS CATALÀ

L’huracà Mitch va causar milers de víctimes i importantíssimes destrosses quan va passar per diversos països de Centreamèrica a finals d’octubre del 1998. En aquest context el Fons Català va posar en marxa una campanya que des del primer moment va comptar amb una ràpida i molt positiva resposta de mol-

tes institucions i entitats de Catalunya i també amb un bon nombre d'aportacions de ciutadans i ciutadanes que hi van voler col·laborar.

Reconstruir per transformar

Tres anys després del greu desastre viscut a la regió de Centreamèrica després del pas de l'huracà Mitch, és el moment de fer balanç de les actuacions en les quals es va col·laborar.

La Campanya organitzada des del Fons Català va prioritzar el treball amb les contraparts locals que són els veritables actors en l'impuls del seu propi desenvolupament. Les accions emmarcades en aquesta Campanya es varen dur a terme en coordinació directa amb les alcaldies i/o organitzacions socials.

L'objectiu del Fons Català va ser de poder garantir al màxim que els recursos arribessin oportunament a la població damnificada més necessitada. En aquest sentit la coordinació amb els actors locals va ser directa i les propostes d'ajuda es van generar a partir de les necessitats de la població damnificada, identificades a través dels Comitès Municipals d'Emergència.

La Campanya va contemplar donar suport als municipis afectats en fases consecutives:

Fase I: novembre 1998 - febrer 1999

Fase de contingència: suport a la població damnificada amb aliments, roba, medicaments i refugis temporals.

- *Ajuda immediata:* 11 projectes, ajuda d'emergència en forma de queviures, roba i medicines.
- *Suport urgent:* 35 projectes

Fase de rehabilitació: suport a la reobertura i rehabilitació de la xarxa viària i del subministrament d'aigua; construcció d'infraestructures bàsiques i de plans emergents de salut (física i psicosocial) i de suport a la sembra de grans bàsics per pal·liar l'escassetat alimentària i la dependència.

- *Rehabilitació i construcció d'infraestructures:* 22 projectes (habitatges i escoles)
- *Pla d'emergència de suport a la sembra de grans bàsics per reactivar la producció:* 7 projectes
- *Reactivació de la xarxa viària (ponts, camins secundaris) per accedir a les comunitats incommunicades:* 3 projectes
- *Enfortiment institucional:* 2 projectes de suport d'organització
- *Reactivació d'aqüeductes que permetin dur aigua de certa qualitat a la població damnificada:* 1 projecte

En aquesta primera fase es varen destinar més de 174 milions de pessetes a 47 projectes d'emergència i reconstrucció a Nicaragua, Guatemala, Hondures i El Salvador. D'aquests 47 projectes, 31 es van implementar a Nicaragua

5

6

7

8

9

10

5. Projecte E7. Autoconstrucció d'habitatges per a afectats per l'huracà Mitch a Dipilto, Nueva Segovia
6. Projecte E15. Pla Sostre i arranjaments de camins a 7 comunitats de Chinandega (fase aliments per treball)
7. i 8. Projecte E33. Construcció d'un nou barri per a la reubicació de 49 famílies a Matagalpa
9. i 10. Projecte E2. Autoconstrucció de habitatges rurals per a famílies afectades pel Mitch a El Castillito i El Pegador, Departament de Madriz

Hi van col·laborar:

- 120 ajuntaments
- 8 consells comarcals
- 1 diputació
- 76 entitats o organitzacions socials
- 8 empreses
- Aportacions particulars

Fase II: març 1999 - desembre 2000. Suport urgent i sostingut

Reconstrucció postemergent. Aquesta fase està emmarcada en Plans de Desenvolupament Local impulsats pels municipis i autoritats locals en concertació social.

Des de març del 1999 fins a desembre del 2000, es van destinar 71.568.232 pessetes a 15 projectes de suport i acompanyament al procés de reconstrucció iniciat pels governs municipals dels territoris afectats de Nicaragua.

Es va prioritzar la reconstrucció de la xarxa viària, la construcció d'infraestructures comunitàries bàsiques i també la sembra de grans bàsics allà on va ser possible reiniciar el sistema de producció agrícola.

Funcionament de la campanya

Les aportacions varen ser de dues menes:

- Finalistes: són aquelles aportacions destinades a una Alcaldia determinada i/o organització social, que l'ajuntament donant va voler prioritzar.
- No finalistes: són aquelles aportacions que no van arribar etiquetades per a cap zona en concret. Els donants poden ser ajuntaments, entitats i/o particulars.

El circuit dels diners, des de la recepció fins a la distribució

1. Els ajuntaments, les entitats i/o els particulars varen fer arribar les aportacions econòmiques al compte del Fons Català a Barcelona.
2. Totes les aportacions s'enviaren al compte del Fons Català de Managua, administrat des de l'oficina del Fons en aquella ciutat.
3. Des de l'oficina del Fons a Managua es distribuïren les aportacions a les contraparts locals de les zones afectades:
  - 3.1 Si va ser una aportació finalista es destinà a la contrapart determinada per l'ajuntament donant.
  - 3.2 Si va ser una aportació no finalista el Fons efectuà l'anàlisi per destinar-la als territoris més afectats.
4. Des de l'oficina del Fons a Managua es va fer el seguiment directe *in situ*.

11

12

13

11. Projecte 425. Autoconstrucció d'habitatges al Barrio Nuevo Amanecer d'Ocotol, Nueva Segovia

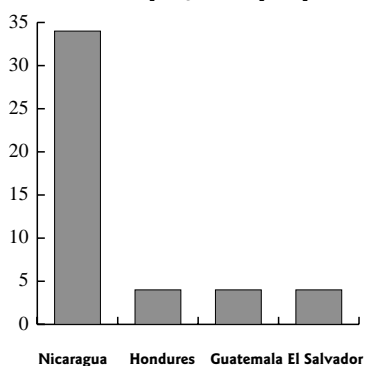
12. i 13. Construcció d'un nou assentament humà a Chichigalpa per a la reubicació de 49 famílies, Departament de Chinandega

Distribució per països

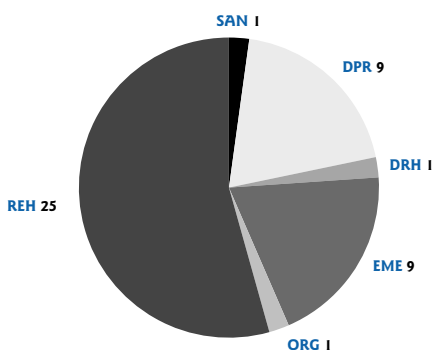
En un inici, la Campanya d'Emergència es va posar en marxa per respondre a les necessitats emergents creades per l'huracà Mitch al seu pas per Nicaragua, amb l'objectiu inicial de respondre a les peticions de les poblacions nicaragüenques agermanades amb poblacions catalanes per tal de fer arribar l'ajut humanitari a través de les alcaldies afectades i/o altres organitzacions socials que en garantissin la distribució directa als damnificats.

Atesa la greu situació que també van patir Hondures, Guatemala i El Salvador, la Campanya es va fer extensiva per respondre també a les peticions d'aquests països per tal de fer-los arribar l'ajut que necessitaven. Aquest ajut es va vehicular pels mateixos canals amb els quals es va fer arribar a Nicaragua.

Nombre de projectes per països

Distribució per sectors de cooperació

DPR Desenvolupament productiu reactivació productiva

DRH Promoció dels drets humans i la democràcia

EME Ajuda d'emergència i mitigació

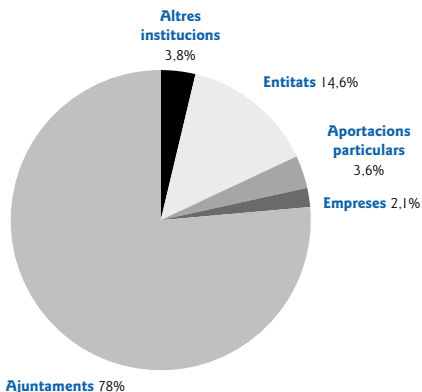
REH Rehabilitació d'infraestructures bàsiques

ORG Suport d'organització

SAN Sanitat

Origen de les aportacions

Donants	Aportació (pessetes)
Ajuntaments	136.371.010
Altres institucions	6.575.000
Entitats	21.784.289
Empreses	3.756.765
Aportacions particulars	6.287.439
Total	174.774.503

Participants de la Campanya d'Emergència FASE I: novembre 1998-febrer 1999

Ajuntaments

Alella	L'Espluga de Francolí
Alins	Esterrri d'Àneu
Arbúcies / SOARPAL	Figueres
Badalona / Badalona Solidària	Flaçà
Banyeres del Penedès	Flix
Banyoles	Flix - Parròquia Flix - Col·lecta Popular
Begur	Folgueroles
Besalú	Fornells de la Selva
Breda	Les Franqueses del Vallès
Cabrera d'Igualada	La Garriga
Calldetenes	Gavet de la Conca
Cambrils	Girona
Camós	Granollers
Campdevàdol	Guimerà
Canovelles	L'Hospitalet
Cardedeu	Llagostera
Castellbisbal	Llavorsí
Castelldans	Lloret de Mar
Castelldefels	Maià de Montcal
El Catllar	Maials
Celrà	Malgrat de Mar
Cerdanyola del Vallès	Les Masies de Roda
Cervera	El Masnou
L'Escala	Matadepera

Mataró
Mieres
Molins de Rei
Mollet del Vallès
Montcada i Reixac
Montgat
Montmeló
Montornès del Vallès
Navarcles
Olot
Palafolls
Palamós
El Palau d'Anglesola
Palau de Plegamans
Pallejà
La Pobla de Mafumet
Polinyà
El Prat de Llobregat
Premià de Dalt
Premià de Mar
Les Preses
Puiggròs
Quart
Querol
Ripollet
Riudarenes
Roquetes
Roquetes - Col·lecta Popular
Sagàs
Salou
Salt
Sant Aniol de Finestres
Sant Feliu de Guíxols
Sant Feliu de Llobregat
Sant Feliu de Pallerols
Sant Iscle de Vallalta - Col·lecta Popular
Sant Julià de Cerdanyola
Sant Just Desvern
Sant Llorenç d'Hortons
Sant Llorenç Savall
Sant Martí de Llémena
Sant Martí Sarroca

Sant Pol de Mar
Santa Coloma de Gramenet
Santa Eulàlia de Ronçana
Santa Maria de Corcó
Santa Maria de Palautordera
Santa Perpètua de Mogoda
Sarrià de Ter
Sentmenat
Serinyà
La Seu d'Urgell
Sitges
Terrades
Tiana - Campanya Popular
Tivissa
Tona
Torà
Torelló
Torrelavit
Torres de Segre
Torroella de Montgrí
Tossa de Mar
La Vall d'en Bas
Vallgorguina
Vallromanes
Valls
Vidrà
Vilademuls
Vilafranca del Penedès
Vilassar de Mar

Altres institucions

Consell Comarcal del Baix Ebre
Consell Comarcal del Baix Empordà
Consell Comarcal del Barcelonès
Consell Comarcal del Berguedà
Consell Comarcal de la Garrotxa
Consell Comarcal del Maresme
Consell Comarcal de la Ribera d'Ebre
Consell Comarcal de la Selva
Diputació de Girona

Entitats

AA. VV. Vila-roja de Girona
ACIS - Escola Artur Martorell
AE Pinya de Rosa
Agrupació fotogràfica Malgrat
Alumnes APA Mitja Costa de Montcada i Reixac
Aportacions alcalde i regidors de Calldetenes
Ass. de Ball de Navata
Ass. d'Independentistes d'Osona
Ass. Musical Prat
Banyoles Solidària
La Barretina Vermella
Besalú Solidari
Blanes Solidari
BM. Granollers
Breda Solidària
Campanya Ciutadana les Preses
Casa de Andalusia
Casal Cubà el Prat de Llobregat
CEIP Bescanó
CEIP Montseny de Breda
Centre Excursionista Besalú
Centre Excursionista Malgratenc
Col·legi Públic Dolors Almeda
de Cornellà de Llobregat
Col·legi Sant Jordi de Palafrugell
Col·legi Verge de les Neus
de Santa Coloma de Gramenet
Col·lectiu de Treballadors del diari *El Punt*
Colla Gegantera
Comitè d'Empresa i Junta de Personal
de l'Ajuntament de Girona
Cooperativa Obrera de Viviendas
Coordinadora d'Entitats Santa Eugènia -
C. Gibert
Coordinadora d'ONG Solidàries
de les comarques gironines i l'Alt Maresme
EMMCI - Estudiants de Magisteri i Mestres
de Cooperació Internacional
EP Galileo Galilei
Esbart Dansaire Montmeló
Escola d'Adults de Girona
Escola Francesc Cambó
Escola Pompeu Fabra
Fundació Escola Fonlladosa
Fundació SERGI
Gra de Sorra de l'Escala
Grup d'Agermanament Somoto - Vic
Grup CIU - Premià de Mar
Grup Gimnàstica de Manteniment Palau
Grup IC - Ajuntament de Malgrat de Mar
Grup Nicaragua i Cooperació - Molins
de Rei Solidari
Grup PSC - Alella
Grup PSC - Castell d'Aro
Grup PSC - Valls
Grup Teatral i Musical de Vilafant
IES - Celrà
IES Josep Pla de Barcelona
IES Montilivi de Girona
IES Salvador Espriu de Salt
Lycée Anglo - Français de Figueres
Medinyà Solidari
Món- 3 - Universitaris pel Tercer Món
ONG - ASICALL
Parròquia Santa Maria de Poblenou de Figueres
Poble d'Espolla
Polinyà amb Centreamèrica
Quermançó - Ass. de Dones de Vilajuïga
Regidors Ajuntament de Llagostera
Sant Feliu Solidari
Santa Cecília
Santa Perpètua Solidària
Sentmenat Solidària
SSCGT - Entitat metropolitana
Taula de Solidaritat de Sentmenat
Treballadors de l'Ajuntament de l'Escala
Treballadors de l'Ajuntament de Palafrugell
Treballadors Mancomunitat intermunicipal
Penedès - Garraf
Treballadors Mútua del Carme
UGT - Girona
Universitat Pompeu Fabra

Empreses

Aigües Ter Llobregat

La Capsa - Xauxa

Euroembalaje, S.A. de Sabadell

Federació Comerç de Granollers

Galeria d'Art Els Coloristes de Santa Coloma de Gramenet

Granollers Promocions

Gremi d'Empresaris d'Hostaleria del Maresme

Institut d'Assistència Sanitària de Girona

i aportacions particulars

Destinació de les aportacions

Totes aquestes activitats, tant si es fan a través d'alguna ONG catalana com si es fan directament amb el país del Sud, han estat gestionades per les contraparts locals que són i han de ser els veritables actors que impulsin el desenvolupament dels pobles del Sud. Aquesta filosofia també regeix les actuacions del Fons, tant com és possible en els moments d'emergència.

Col·laborem amb els organismes locals

A l'hora de fer memòria del conjunt d'iniciatives de cooperació que hem contribuït a fer realitat, tant si es fan a través d'alguna ONG catalana com si es fan directament amb el país del Sud, cal destacar que han estat gestionades per les contraparts locals, que són i han de ser els veritables actors que impulsin el desenvolupament dels pobles del Sud. Aquesta filosofia, que sempre ha presidit el treball des del Fons, també s'ha aplicat a la situació viscuda des de l'emergència amb motiu del Mitch.

A hores d'ara tothom reconeix l'important paper que han tingut les organitzacions locals: les alcaldies, els moviments comunitaris, les ONG locals i, en definitiva, l'esforç conjunt de tots coordinats amb els comitès d'emergència locals, que van fer front a la situació de crisi i que, posteriorment, han estat el marc de concertació per tal d'impulsar aquesta reconstrucció, que vol ser transformadora.

Per aquest motiu hem cregut convenient fer una breu descripció de cadascuna.

NICARAGUA

MUNICIPI DE CINCO PINOS

Departament de Chinandega

Població aproximada del municipi: 7.570 habitants

Ubicació: nord-oest de Nicaragua, a la frontera amb Hondures

Activitat econòmica: agricultura i ramaderia

Gestiona: Alcaldía de Cinco Pinos

MUNICIPI DE CHINANDEGA

Capital del departament de Chinandega

Població aproximada del municipi: 120.000 habitants

Superfície: 407 km²

Ubicació: nord-oest de Nicaragua, propera per l'oest a l'oceà Pacífic i pel nord, a la frontera amb Hondures

Activitat econòmica: cotó, canya de sucre, plàtans i ramaderia extensiva

Gestiona: Alcaldía de Chinandega - Comitè Municipal d'Emergència

MUNICIPI DE DIPILTO

Departament de Nueva Segovia

Població aproximada del municipi: 4.185 habitants

Superfície: 108 km²

Ubicació: al nord de Nicaragua, a la frontera amb Hondures

Activitat econòmica: cafetars i indústria de fusta de pi

Gestiona: Alcaldía de Dipilto - Comitè Municipal d'Emergència

MUNICIPI D'ESTELÍ

Capital del departament d'Estelí

Població aproximada del municipi: 102.780 persones

Superfície: 839 km²

Ubicació: nord-oest de Nicaragua, 145 km al nord de Managua

Activitat econòmica: agricultura i ramaderia

Gestiona: Alcaldía de Estelí - Comitè Municipal d'Emergència

MUNICIPI DE JALAPA

Departament de Nueva Segovia

Població aproximada del municipi: 50.000 habitants

Superfície: 629 km²

Ubicació: al nord de Nicaragua, a la frontera amb Hondures

Activitat econòmica: agricultura i ramaderia, fusta

Gestiona: Alcaldía de Jalapa - Comitè Municipal d'Emergència

MUNICIPI DE LEÓN

Capital del departament de León

Població aproximada del municipi: 216.000 habitants

Superfície: 863 km²

Ubicació: part occidental de Nicaragua, a la costa del Pacífic

Activitat econòmica: cotó, cafè, canya de sucre

Gestiona: Alcaldía de León - Comitè Municipal d'Emergència

MUNICIPI DE POSOLTEGA

Departament de Chinandega

Població aproximada del municipi: 14.627 habitants

Superfície: 124 km²

Ubicació: nord-oest de Nicaragua

Activitat econòmica: cultiu de canya de sucre, cafè i grans bàsics

Gestiona: Alcaldía de Posoltega

MUNICIPI DE SOMOTO

Capital del departament de Madriz

Població aproximada del municipi: 30.000 habitants

Superfície: 455 km²

Ubicació: nord de Nicaragua, proper a la frontera amb Hondures

Activitat econòmica: cultius de cafè, cacau i cotó i ramaderia

Gestiona: Alcaldía de Somoto - Comitè Municipal d'Emergència

Asociación de Educación Popular Carlos Fonseca Amador (AEP CFA)

L'any 1980 es va organitzar a Nicaragua la Cruzada Nacional de Alfabetización i un grup de persones que hi van participar es va estructurar com a equip de treball per donar continuïtat a l'alfabetització i l'educació popular endegada. La data de constitució de l'associació va ser l'any 1990.

L'AEP CFA duu a terme un procés educatiu que serveix perquè els aprenents coneguin la seva pròpia realitat local, la realitat de cada regió i que a més tinguin accés a conèixer alguns aspectes de la realitat mundial. La seva tasca és fidel a l'objectiu que l'alfabetització i l'educació popular poden ser elements transformadors de la producció agrícola i ramadera, la prevenció de malalties i la millora del medi ambient. Durant aquests anys de treball han realitzat activitats educatives, productives i de salut en benefici de la població humil de Nicaragua.

La seva àrea geogràfica d'actuació és tot Nicaragua, amb una especial incidència al municipi de San Francisco Libre, al departament de Managua.

Centro Jurídico Popular de Matagalpa

Aquest centre va començar a funcionar com a projecte el mes de gener del 1995 amb l'objectiu de facilitar serveis alternatius de caràcter legal i jurídic a la població del departament, sobretot a aquells sectors de la societat amb més problemes per accedir a l'administració de justícia i que veuen sistemàticament agredits els seus drets civils, econòmics i socials.

En aquest centre es presta assistència jurídica i psicològica, orientació i capacitació als beneficiaris en els àmbits del dret penal, social, civil i notarial. Tot i que està adreçat a la població global del municipi, es fa incidència en els camperols, les minories ètniques, les dones i els sectors laborals informals. Algunes de les seves accions més destacades són la recerca de la legalitat de la terra per part de cooperatives agrícoles, l'organització de les dones i la legalització jurídica d'organitzacions comunals amb la tramitació de la personalitat jurídica, la qual cosa els ha identificat i els ha integrat dins la població més pobra del departament.

La seva àrea geogràfica d'actuació és el departament de Matagalpa.

Centro de Promoción y Asesoría en Investigación, Desarrollo y Formación para el Sector Agropecuario (PRODESSA)

Aquest centre va iniciar les seves activitats l'any 1987, a Matagalpa, amb diferents programes de suport als camperols com ara l'elaboració de sitges metàl·liques, la ramaderia, la comercialització de gra, els fons rotatius de crèdit, etc.

L'objectiu de PRODESSA és donar suport a les iniciatives de l'organització camperola que puguin contribuir a millorar el nivell de vida a través de la promoció i execució de projectes amb un enfocament d'investigació-desenvolupament. Alhora també proporciona serveis d'assessorament i formació metodològica i tècnica.

La seva àrea geogràfica d'actuació és el departament de Matagalpa.

Comisión de Hermanamiento Limay - L'Esquirol

L'any 1995, després d'algunes actuacions conjuntes, la Comisión de Hermanamiento de San Juan de Limay i el Comitè d'Osona de Solidaritat amb Centreamèrica van signar un acord de col·laboració conjunta, fruit del qual va néixer la Comisión de Hermanamiento Limay-L'Esquirol.

Els objectius d'aquesta comissió són l'intercanvi d'experiències i la col·laboració conjunta entre ambdues entitats en projectes de benefici social per a tota la població de San Juan de Limay. En aquest

sentit, aquesta comissió ha gestionat projectes al municipi com ara la creació d'un centre de formació d'artesans, la posada en marxa d'un servei d'infància rural, la creació d'una granja avícola, etc.

L'àrea geogràfica d'actuació és San Juan de Limay, al departament d'Estelí.

Coordinadora Civil para la Emergencia y la Reconstrucción

Arran del pas de l'huracà Mitch per Centreamèrica, el novembre del 1998, i de les múltiples pèrdues i destrosses personals i materials, es va produir una vinculació ràpida i efectiva de la majoria de les ONG del país per portar ajuda humanitària ràpida i oportuna. Així, es va constituir la instància més àmplia de coordinació de la societat civil a Nicaragua dels darrers anys, integrant-se en la Coordinadora Civil para la Emergencia y la Reconstrucción.

Fins ara, està integrada per setze xarxes que apleguen més de tres-centes organitzacions, federacions, instàncies de coordinació, associacions i altres formes de coordinació i representació política i popular. Tots aquests membres s'organitzen en la coordinadora en comissions de treball de diferents àrees: comunicació i divulgació, mitigació de danys, informació i avaluació de danys, una comissió coordinadora i un punt d'enllaç executiu.

L'objectiu d'aquesta coordinació és la reconstrucció del país amb la idea del desenvolupament humà sostenible de Nicaragua: nou model d'utilització de territoris, sostenibilitat de les inversions, canvis en les produccions i en la cultura del poble nicaragüenc, etc.

Atès que la Coordinadora aplega moltes xarxes i entitats de Nicaragua, el seu àmbit geogràfic d'actuació abraça tot el país.

Escuelas Radiofónicas de Nicaragua (E.R.N.)

Les E.R.N. van iniciar les seves activitats el febrer de l'any 1966 i durant més d'una dècada van mantenir quatre nivells d'educació popular bàsica a distància, mitjançant el lloguer d'emissores per transmetre 2 hores de classe diàries sobre escriptura i lectura, matemàtiques, salut, agricultura i desenvolupament comunal, tallers de capacitació i conscienciació. A partir del 1979 es va deixar d'utilitzar la ràdio per a l'educació bàsica i es van iniciar programes sobre salut d'audiència oberta. Des del 1982 editen mensualment *La Voz del Campesino*. Els programes de ràdio que s'emeten a través de les emissores departamentals intenten ser un suport a la motivació del treball que es realitza a les comunitats.

L'objectiu general que regeix les seves activitats és ajudar els camperols i les comunitats a identificar les seves necessitats i planificar activitats mitjançant la formulació de projectes que poden ser executats per ells mateixos. Alhora, acompanyar l'execució dels projectes amb accions educatives, tècniques i d'organització. En aquest sentit, els sectors d'intervenció abracen des de l'agricultura, el medi ambient, la salut i el desenvolupament comunal, fins a construccions populars i projectes productius.

La seva àrea geogràfica d'actuació abraça tot Nicaragua, tant en les accions de capacitació i conscienciació, com en les accions de comunicació popular.

Grupo Venancia

El Grupo Venancia va néixer l'abril del 1991 com un equip d'educació popular feminista. Forma part de la Red de Mujeres de Matagalpa i participa en el Movimiento Autónomo de Mujeres a Nivel Nacional.

L'objectiu general del grup és contribuir que les dones aconseguixin els poders necessaris per construir la seva igualtat i llibertat, mitjançant l'educació popular feminista. En aquest sentit, les seves activitats van encaminades a enfortir el moviment autònom de dones i a fomentar l'autogestió de projectes econòmics i de desenvolupament que en promoguin l'autonomia. El seu treball és de gènere i inclou tallers d'organització i metodologia, educació sexual, avaluació i planificació i autonomia.

La seva àrea geogràfica d'actuació és Matagalpa.

INPRHU - Instituto de Promoción Humana

L'any 1962 es va organitzar l'Instituto Social Nicaragüense, que el 1966 es va convertir en l'INPRHU, organisme que va aconseguir la personalitat jurídica el desembre de 1979.

Durant la primera dècada de la seva existència va tenir gran presència a les lluites del poble per aconseguir una societat més humana i fraternal. Va ser pioner en educació popular, de sensibilització i alliberadora i va intervenir en l'organització de juntes comunals, casals juvenils, patronats escolars, i el seu programa rural va donar origen a la Federación de Organizaciones Rurales (FOR).

Els principals sectors d'intervenció d'aquest organisme són el medi ambient i el desenvolupament, la infància i l'assessorament. Entre els seus objectius figuren la promoció del canvi social a través de projectes i models de desenvolupament orientats a la transformació d'estructures; la promoció de l'educació dels sectors populars i la formació d'agents de canvi social; l'assessorament a cooperatives, comitès comunals, empreses comunitàries, etc. En general, la contribució al desenvolupament d'una cultura social crítica amb la realitat nicaragüenca.

Les àrees geogràfiques on actua són Managua, Masaya, Carazo, Granada, Estelí, Madriz, León, Nueva Segovia i RAAS.

Instituto de Promoción Social Mujer y Comunidad - IMC

L'institut va ser creat l'any 1990 per un grup de professionals amb experiència en el treball amb grups de dones i en el desenvolupament comunitari.

L'objectiu d'aquest organisme és promoure el desenvolupament de la dona i la comunitat amb la finalitat de potenciar les seves capacitats. Per aconseguir-ho, l'IMC proporciona capacitació i assessoria tècnica a dones, juntes comunals i altres organitzacions de caràcter comunitari per tal de formular, gestionar i administrar projectes. Alhora dóna suport a accions educatives i materials que millorin les condicions de vida de les dones i n'afavoreixin el desenvolupament personal i social.

La seva àrea geogràfica d'actuació és el departament d'Estelí.

Movimiento Comunal Nicaragüense (MCN)

L'any 1978 neixen els Comités de Defensa Civil (CDC) com un instrument d'organització i lluita popular, que a partir de l'any 1979 es constitueixen en l'organització més àmplia del país: els Comités de Defensa Sandinista (CDS), que van fer una gran tasca de caràcter local i nacional en benefici de la infància, la joventut i la població en general. A partir de l'any 1988 aquest moviment es transforma en una organització sociocomunitària que promou la participació de tothom, sense sectarismes, per trobar solució a les necessitats de la població.

L'objectiu del MCN és treballar per millorar les condicions materials i intel·lectuals de la comunitat, tot promovent la unitat, l'organització i la participació àmplia de tots els sectors de la comunitat. En aquest sentit, abraça temes de salut comunitària, habitatges, infància, educació popular, formació i capacitació de líders comunals i infraestructura comunitària.

A l'àmbit geogràfic abraça tot Nicaragua, amb les branques municipals dels diversos departaments que es constitueixen com a Movimientos Comunales Municipales.

Unión de Ganaderos y Agricultores de Quilalí (UGAQ)

La UGAQ es va constituir l'any 1995, en el marc del procés d'agermanament entre Quilalí i Salt, com una associació local sense ànim de lucre formada pel conjunt de les cooperatives i el comitè d'agermanament.

L'objectiu de la UGAQ és esdevenir una plataforma de suport dels diferents projectes agropecuaris del municipi en l'àmbit de l'agermanament, enfortir-ne el funcionament administratiu i d'organització, i donant suport a les cooperatives de base.

En aquest sentit, les activitats dutes a terme per la UGAQ han inclòs un procés de capacitació en àmbits generals com temes jurídics, d'organització, administració, fons de crèdits, etc., així com l'assessorament i suport a projectes de desenvolupament agropecuari a la zona (crèdits rotatoris per a l'engreix de bestiar, producció de blat de moro, construcció de sitges metàl·liques, etc.).

A causa del seu caràcter local l'àmbit geogràfic d'actuació és el municipi de Quilalí, al departament de Nueva Segovia.

EL SALVADOR

Asociación Movimiento de Mujeres Mélida Anaya Montes (MAM)

El MAM va néixer el juliol de 1992 fruit de l'acord de l'Assemblea General de més de 3.500 dones procedents de 12 departaments d'El Salvador. Es defineix com una associació de dones feministes, sense ànim de lucre.

L'objectiu general és generar i enfortir la participació de les dones de diferents sectors de la societat, especialment populars, en la construcció de la democràcia. En aquest sentit, les seves àrees de treball són l'educació feminista, la participació política i les iniciatives ciutadanes, la salut i la no violència, el desenvolupament econòmic i social i l'enfortiment institucional. A més, mitjançant la constant difusió, intenten sensibilitzar les dones, informar sobre la tasca de l'associació i aconseguir la transformació de la condició i posició de les dones.

La seva actuació abraça 38 municipis del país, distribuïts entre les regions central, occidental, nord-central i paracentral.

Comunidad Nueva Esperanza

Des de l'any 1980 la guerra a El Salvador es va generalitzar i va provocar que milers de persones busquessin asil a països veïns com ara Nicaragua, Hondures i Panamà. Més de 300 salvadorencs refugiats a Nicaragua es van organitzar en cooperatives mixtes, però arran de la victòria de Violeta Chamorro, la situació per a les cooperatives es va tornar difícil i van començar a pensar en la repatriació en comunitat.

Un cop repatriats, l'any 1991 es funda la comunitat i es comencen a posar en marxa alguns projectes de tipus productiu: ramaderia, cultiu de grans, projectes de reg, granges, tallers de confecció, etc., així com projectes de millora de les infraestructures de la comunitat.

La Comunitat Nueva Esperanza està situada a Jiquilisco, al departament d'Usulután.

Coordinadora de Comunidades del Bajo Lempa

La coordinadora va néixer com a resposta als efectes de les inundacions de 1995, i als programes d'ajuda humanitària executats els anys 1995 i 1998. Aquesta coordinadora representa 54 comunitats ubicades al sud d'Usulután.

Durant l'any 1998 la Coordinadora del Bajo Lempa va participar en alguns projectes destinats a solucionar la vulnerabilitat de la zona: programa d'ajuda humanitària ECHO, estudi de viabilitat de construcció d'un drenatge, participació en conferències sobre enfortiment d'estructures locals per a la mitigació de desastres, etc.

Arran del pas de l'huracà Mitch per El Salvador, les accions de la coordinadora han estat d'organització i mitigació dels efectes, així com de treball de postemergència, tot dissenyant i gestionant projectes de rehabilitació i reconstrucció.

La seva àrea geogràfica d'actuació, com ja s'ha dit, és el Bajo Lempa, al sud de la zona costanera d'Usulután.

Fundación para la Cooperación y el Desarrollo Comunal de El Salvador (FUNDACIÓN CORDES)

La Fundación CORDES va iniciar les seves activitats l'any 1993, arran dels Acords de Pau d'El Salvador.

Es tracta d'una ONG que té com a principal objectiu contribuir a crear les condicions necessàries per al desenvolupament integral d'àmplies zones del país, molt afectades per la guerra civil. En aquest sentit, fomenta l'organització comunal i estimula la creació de cooperatives agropecuàries. Entre les seves activitats destaca la creació d'un Sistema Econòmic Sectorial (SES), regit democràticament, i que ofereix crèdits flexibles a les famílies o a les cooperatives i, alhora, assessora els beneficiaris perquè optimitzin les seves explotacions.

La Fundación CORDES és d'àmbit estatal i està implantada a set departaments dels catorze que té El Salvador.

GUATEMALA

Centro Experimental de Desarrollo de la Pequeña y Mediana Empresa (CEPEDEM)

Aquest centre es va constituir el juny de 1982 i forma part del Movimiento Tzuk-Kim- Pop en què assumeix tota la part d'alimentació.

El CEPEDEM realitza accions d'assessorament, acompanyament, capacitació, organització i administració en els camps del desenvolupament rural i institucional. En aquest sentit, les seves accions s'adrecen a cooperatives, associacions, dones, productors familiars i petites empreses rurals per tal d'assegurar l'alimentació de la població i promoure la creació de microempreses rurals, cooperatives, etc. per assegurar l'autoconsum i incentivar la producció i comercialització dels productes.

L'àrea geogràfica d'actuació és l'altiplà occidental de Guatemala.

Coordinadora Nacional de Viudas de Guatemala (CONAVIGUA)

L'organització CONAVIGUA es va constituir l'any 1988 i agrupa les dones vídues a causa de la repressió de l'exèrcit en la dècada dels 80 contra la població civil guatemalenca.

En el si de CONAVIGUA també tenen representació mares solteres i indígenes del camp i de la ciutat que cerquen el respecte a la seva dignitat com a dones. Entre les activitats més destacades de l'organització cal esmentar la defensa dels drets humans, la lluita per la desmobilització de les PAC (Patrullas de Autodefensa Civil), la lluita contra el reclutament forçat de joves i pel dret a l'objecció de consciència i la divulgació i el coneixement dels Acords de Pau, especialment en aquells aspectes que afecten la dona.

L'àmbit geogràfic d'actuació de CONAVIGUA és tot el país.

Coordinadora Nacional Indígena y Campesina (CONIC)

La CONIC va ser creada l'any 1991 per camperols que treballaven a diferents finques.

L'objectiu general d'aquesta organització és la lluita per l'augment del salari mínim i l'obtenció de terres, així com el rescat de cultures indígenes, com la maia. En aquest sentit ha estat implicada en diversos projectes d'ajuda a sectors agrícoles, recuperació de terres, etc.

La seva àrea geogràfica d'actuació és l'àmbit nacional de Guatemala.

Fundación Iniciativa Civil para la Democracia (INCIDE)

La Fundación INCIDE, creada el novembre de 1994, és una organització civil formada per dones i homes guatemalencs interessats en l'establiment d'una autèntica democràcia, amb justícia social per a Guatemala.

L'objectiu fonamental d'INCIDE és impulsar un programa de formació, capacitació, informació i difusió encaminat a aconseguir que la població civil no organitzada s'involucri i participi en el procés de cons-

trucció d'una nova Guatemala. En aquest sentit, INCIDE realitza campanyes d'informació, accions de formació i capacitació i promou processos de formació cívica i ciutadana.

La Fundación INCIDE treballa geogràficament en l'àmbit nacional.

HONDURES

Cáritas Sampedrana

Cáritas Sampedrana és un comitè local de Càritas, concretament de la diòcesi de San Pedro de Sula, que forma part dels CODER (organismes regionals encarregats de la distribució de l'ajut humanitari i de planificació de les tasques de rehabilitació a la zona).

Entre les activitats de Cáritas Sampedrana figuren la distribució d'aliments, la prevenció d'epidèmies i malalties, projectes de formació per a la solidaritat, rehabilitacions d'habitatges, programes de desenvolupament agrícola, etc. Aquestes activitats es realitzen a través de les parròquies de la diòcesi de San Pedro de Sula. Arran de l'huracà Mitch s'ha creat a Cáritas Sampedrana un comitè d'emergència que treballa conjuntament amb les entitats municipals i administracions polítiques locals per superar les seqüeles de l'huracà.

L'àmbit geogràfic d'actuació és, com s'ha dit, la diòcesi de San Pedro de Sula, al nord-oest d'Hondures.

Central Nacional de Trabajadores del Campo (CNTC)

La CNTC es va crear l'any 1985 a San Pedro de Sula i durant els seus inicis va estar integrada per 1.200 delegats representants de 600 grups camperols del país.

Les seves activitats estan estructurades en cinc programes: organització i assistència legal, desenvolupament empresarial, educació i capacitació, programa específic de la dona i desenvolupament institucional. Aquestes accions tenen l'objectiu d'organitzar camperols i petits productors, així com fer capacitació i assistència tècnica per contribuir a la comercialització de productes agropecuaris.

La seva àrea d'influència geogràfica abraça 14 departaments d'Hondures i té estructurades 13 delegacions regionals.

Centro de Derechos de Mujeres (CDM)

El CDM té els seus orígens en el Comité Latinoamericano y del Caribe para la Defensa de los Derechos de la Mujer (CLADEM), organitzat a Hondures l'any 1988. L'any 1992 un grup de dones amb diferents

formacions professionals i l'experiència de CLADEM, van decidir formar el CDM, una institució privada sense ànim de lucre que es va mantenir com a grup d'enllaç de CLADEM a Hondures.

L'objectiu principal del CDM és la defensa i el respecte dels Drets Humans de les dones, tot intentant construir una societat no sexista en què es pugui eliminar tota forma de desigualtat social. Les principals receptores de les activitats del CDM són les dones de grups més pobres i aquelles vinculades amb el moviment popular d'Hondures. La tasca del centre està articulada en quatre programes de treball: jurídic-social, educació i sensibilització, comunicació i investigació i administració.

L'àrea geogràfica d'actuació és tot el país, amb implantació sobretot a Tegucigalpa i San Pedro de Sula.

Grupo Coordinador de Mujeres de Taulabé

Aquest grup treballa des de l'any 1987 amb l'objectiu d'ajudar les dones a prendre consciència de la seva realitat, de la seva dignitat i de la seva integració al procés de desenvolupament de les seves comunitats camperoles.

Entre les activitats que duu a terme aquest grup figuren tallers de capacitació per a dones en els àmbits de medicina natural, construcció d'horts per a la subsistència, galliners, etc.

L'àmbit geogràfic d'actuació són les comunitats de la regió de Taulabé.

ANNEX

En els quadres annexos, presentem algunes dades dels projectes desenvolupats a Nicaragua en el marc de la Campanya d'Emergència i Reconstrucció a Centreamèrica: el número identificatiu, el títol del projecte, la localització geogràfica, el codi del sector d'intervenció, la contrapart local que va executar el projecte, l'existència de treball previ a la zona, els recursos vehiculats via agermanament, l'origen del projecte (els projectes poden ser definits o per entitats del Nord o del Sud o/i per ajuntaments del Nord o del Sud); i l'import total del projecte:

Quadre 1

Fase 1: novembre 1998 - febrer 1999

Quadre 2

Fase 2: març 1999 - desembre 2000

CAMPANYA D'EMERGÈNCIA I RECONSTRUCCIÓ A CENTREAMÈRICA

NICARAGUA

Fase I: novembre 1998 / febrer 1999

Núm.	Títol	Localització	Codi	Contrapart	Treb. Agr. previ	Origen	Import
E1	Autoconstrucció d'habitatges rurals per a famílies afectades per l'huracà Mitch	Las Sabanas Dep. Madriz	REH- Ha	INPRHU- Somoto	X	INPRHU-Somoto	5.500.000 ptes 33.055,67 €
E2	Autoconstrucció d'habitatges rurals per a famílies afectades pel Mitch a El Castillito i El Pegador	El Castillito Dep. Madriz	REH- Ha	INPRHU- Somoto	X	INPRHU-Somoto	4.899.000 ptes 29.443,58 €
E3	Ajut d'emergència en aliments i medicines per a afectats pel Mitch a Somoto	Somoto Dep. Madriz	EME	Alcaldía de Somoto	X X	Alcaldía de Somoto-Comité Municipal de Emergencia	1.100.000 ptes 6.611,13 €
E4	Ajut d'emergència per a la sembra de blat de moro i frijoles a Jalapa	Jalapa Dep. Nueva Segovia	DPR	Alcaldía de Jalapa	X X	Alcaldía de Jalapa- Comité Municipal de Emergencia	7.975.000 ptes 47.930,72 €
E5	Ajut d'emergència per a la rehabilitació de 156 km de camins, ponts i clavegueram a Jalapa	Jalapa Dep. Nueva Segovia	REH	Alcaldía de Jalapa	X X	Alcaldía de Jalapa- Comité Municipal de Emergencia	3.382.995 ptes 20.332,21 €
E6	Pla sostre i rehabilitació de la xarxa d'aigua potable a Jalapa	Jalapa Dep. Nueva Segovia	REH- Ha	Alcaldía de Jalapa	X X	Alcaldía de Jalapa- Comité Municipal de Emergencia	5.990.342 ptes 36.002,68 €
E7	Autoconstrucció d'habitatges per a afectats per l'huracà Mitch a Dipilto	Dipilto Dep. Nueva Segovia	REH- Ha	Alcaldía de Dipilto		Alcaldía de Dipilto- Comité Municipal de Emergencia	4.813.188 ptes 28.927,84 €
E8	Seguretat alimentària, suport al retorn i supervivència i sembra de cultius bàsics a San Francisco Libre	San Francisco Libre, Dep. de Managua	EME	ÆEPCFA- Asociación de Educación Popular Carlos Fonseca Amador	X	ÆEPCFA-Asociación de Educación Popular Carlos Fonseca Amador	1.760.000 ptes 10.577,81 €
E9	Seguretat alimentària, proveïment i magatzematge de grans bàsics	San Ramón Dep. Matagalpa	EME	CJP-Centro Jurídico Popular de Matagalpa	X	CJP-Centro Jurídico Popular de Matagalpa	2.200.000 ptes 13.222,27 €
E10	Rehabilitació, reconstrucció i ampliació de la xarxa d'aigua potable d'Estelí	Estelí Dep. Estelí	REH	Alcaldía de Estelí-Ciudades Hermanas	X X	Alcaldía de Estelí- Ciudades Hermanas	10.465.210 ptes 62.897,18 €
E14	Reactivació de la vida econòmica a la comunitat de San José Piré	Condega Dep. Estelí	EME	IMC-Instituto Mujer y Comunidad	X X	IMC-Instituto Mujer y Comunidad	5.305.000 ptes 31.833,69 €

Núm.	Títol	Localització	Codi	Contrapart	Treb. Agr. previ	Origen	Import
E15	Pla sostre i arranjaments de camins a 7 comunitats de les vessants del Chonco, San Cristóbal i Casitas	Chinandega Dep. Chinandega	REH-Ha	Movimiento Comunal Municipal de Chinandega	X X	Movimiento Comunal Municipal de Chinandega	1.067.000 ptes 6.412,80 €
E16	Pla sostre per a 72 famílies damnificades de la comarca de Rancherías	Chinandega Dep. Chinandega	REH-Ha	Alcaldía de Chinandega	X X	Alcaldía de Chinandega	1.100.000 ptes 6.611,13 €
E21	Sostenibilitat productiva per a petits productors a les comunitats de Troilo, Abangasca i El Trapichito	León, Dep. León	DPR	UNAN-León		UNAN-León	621.500 ptes 3.735,29 €
E22	Creació d'un parvulari a l'Escola Francisca González de Chichigalpa	Chichigalpa Dep. Chinandega	REH	ASBACHI-Asociación Badalona-Chichigalpa	X X	Escuela Francisca Gonzàles i Escola Jung Frau de Badalona	1.100.000 ptes 6.611,13 €
E23	Ajut d'emergència per pal·liar la situació dels damnificats de San Juan de Limay	San Juan de Limay Dep. Estelí	EME	Comisión de Hermanamiento Limay-L'Esquirol	X X	Comisión de Hermanamiento Limay-L'Esquirol	2.200.000 ptes 13.222,27 €
E24	Ajut d'emergència per a la sembra de 20 manzanas de plàtan a Quilalí	Quilalí Dep. Nueva Segovia	DPR	UGAQ-Unión de Ganaderos y Agricultores de Quilalí	X X	UGAQ-Unión de Ganaderos y Agricultores de Quilalí	1.100.000 ptes 6.611,13 €
E26	Pla de Salut Comunitària: dotació de medicaments bàsics per a dues Cases Base al Municipi de Chinandega	Chinandega Dep. Chinandega	EME	Movimiento Comunal Municipal de Chinandega	X X	Movimiento Comunal Municipal de Chinandega	3.488.102 ptes 20.963,92 €
E27	Pla d'emergència alimentària per a 240 infants de 8 comunitats de Somoto	Somoto Dep. Somoto	EME	Movimiento Comunal Municipal de Somoto	X X	Movimiento Comunal Municipal de Somoto	2.200.000 ptes 13.222,27 €
E28	Rehabilitació d'infraestructures bàsiques afectades pel Mitch a León	León Dep. León	REH	Alcaldía de León	X X	Alcaldía de León	21.527.082 ptes 129.380,37 €
E32	Suport a la reactivació productiva dels petits productors dels municipis de San Ramón, San Dionisio i Esquipulas	San Ramón, San Dionisio, i Esquipulas Dep. Matagalpa	DPR	PRODESSA		PRODESSA	4.174.006 ptes 25.086,28 €
E33	Construcció d'un nou barri per a la reubicació de 60 famílies damnificades pel Mitch	Matagalpa Dep. Matagalpa	REH-Ha	ADIC-Grupo Venancia		ADIC-Grupo Venancia	14.037.784 ptes 84.368,78 €
E34	Creació d'una oficina de suport de la CCER	Àmbit nacional	ORG	CCER-Coordinadora Civil para la Emergencia y la Reconstrucción		CCER-Coordinadora Civil para la Emergencia y la Reconstrucción	5.500.000 ptes 33.055,67 €

Núm.	Títol	Localització	Codi	Contrapart	Treb. Agr. previ	Origen	Import
E37	Construcció d'un nou assentament humà a Chichigalpa per a la reubicació de 49 famílies damnificades pel Mitch	Chichigalpa Dep. Chichigalpa	REH-Ha	ASBACHI-Asociación Badalona Chichigalpa	X X	ASBACHI-Asociación Badalona Chichigalpa	5.120.890 ptes 30.777,17 €
E38	Construcció d'habitatges per a afectats per l'huracà Mitch a Cinco Pinos	Cinco Pinos, Dep. Chinandega	REH-Ha	Alcaldía de Cinco Pinos	X	Alcaldía de Cinco Pinos	5.348.850 ptes 32.147,24 €
E40	Pavimentació de 2 carrers de Posoltega	Posoltega, Dep. Chinandega	REH	Alcaldía de Posoltega		Alcaldía de Posoltega	4.950.000 ptes 29.750,10 €
E41	Rehabilitació de 148 habitatges de mestres afectats pel Mitch al Departament de León	León, Paz, El Sauce, Jicaral, Quezalguaque, Malpaisillo Dep. León	REH-Ha	ANDEN-León. Sindicato de Maestros		ANDEN-León. Sindicato de Maestros	2.859.000 ptes 17.182,94 €
E43	Ajut d'emergència per al retorn de 150 famílies afectades pel Mitch a San Francisco Libre	San Francisco Libre, Dep. de Managua	EME	AEPCFA-Asociación de Educación Popular Carlos Fonseca Amador	X	AEPCFA-Asociación de Educación Popular Carlos Fonseca Amador	2.355.687 ptes 14.157,96 €
E44	Infraestructura d'habitat i suport a la producció agrícola per a damnificats del Mitch a El Sauce	El Sauce, Dep. León	DPR	ERN-Escuelas Radiofónicas de Nicaragua	X	ERN-Escuelas Radiofónicas de Nicaragua	8.296.641 ptes 49.863,82 €
E45	Ajut d'emergència per a aliments, roba i joguines per als infants de Jalapa	Jalapa Dep. Nueva Segovia	EME	Alcaldía de Jalapa	X X	Alcaldía de Jalapa	862.512 ptes 5.183,80 €
E48	Suport urgent per a la rehabilitació d'habitatges a Telica	Telica Dep. León	REH-Ha	Alcaldía de Telica	X	Alcaldía de Telica	2.365.000 ptes 14.213,94 €

Fase 2: març 1999-desembre 2000

555	Autoconstrucció d'habitatges rurals a les comunitats d'Uniles de Somoto	Somoto Dep. Madriz	REH-ha	Alcaldía de Somoto	X X	Alcaldía de Somoto	7.207.041 ptes 43.315,12 €
645	Autoconstrucció d'habitatges en barris perifèrics urbans de Somoto	Somoto Dep. Madriz	REH-ha	Alcaldía de Somoto	X X	Alcaldía de Somoto	9.800.000 ptes 58.899,19 €
646	Fons de rotació per impulsar la producció pecuària de les dones a Uniles	Somoto Dep. Madriz	DPR	Alcaldía de Somoto	X X	Alcaldía de Somoto	825.000 ptes 4.958,35 €
647	Atenció alimentària per a 140 infants d'entre 2 i 8 anys de la Comunitat d'Uniles	Somoto Dep. Madriz	EME	Alcaldía de Somoto	X X	Alcaldía de Somoto	825.000 ptes 4.958,35 €

Núm.	Títol	Localització	Codi	Contrapart	Treb. Agr. previ	Origen	Import
789	Autoconstrucció d'habitatges a la zona rural de Somoto	Somoto Dep. Madriz	REH-ha	Alcaldía de Somoto	X X	Alcaldía de Somoto	11.700.000 ptes 70.318,42 €
790	Microempresa de dones a Somoto	Somoto Dep. Madriz	DPR	Alcaldía de Somoto	X X	Alcaldía de Somoto	1.100.000 ptes 6.012,12 €
791	Enfortiment alimentari de menjadors infantils i d'avis desamparats	Somoto Dep. Madriz	EME	Alcaldía de Somoto	X X	Alcaldía de Somoto	900.000 ptes 5.409,11 €
537	Reparació de camins rurals i canalització del riu El Carbón a Jalapa	Jalapa Dep. Nueva Segóvia	REH	Alcaldía de Jalapa	X X	Alcaldía de Jalapa	2.415.974 ptes 14.520,30 €
425	Autoconstrucció d'habitatges al "Barrio Nuevo Amanecer" d'Ocotal	Ocotal Dep. Nueva Segóvia	REH-ha	Alcaldía de Ocotal	X	Alcaldía de Ocotal	5.800.000 ptes 3.4858,70 €
526	Construcció d'habitatges a la municipalitat d'Estelí	Estelí Dep. Estelí	REH-ha	Alcaldía de Estelí	X X	Alcaldía de Estelí	16.409.091 ptes 98.620,62 €
542	Reconstruim Nicaragua: una llar per a tots	Posoltega Dep. Chinandega	REH-ha	Cruz Roja Nicaragüense	X	Cruz Roja	2.145.808 ptes 12.896,57 €
541	Autoconstrucció assistida d'habitatges i enfortiment de l'organització local a Posoltega	Posoltega Dep. Chinandega	REH-ha	MEC- Movimiento de mujeres trabajadoras y desempleadas M.E. Cuadras	X	Fundació Pau i Solidaritat	2.169.132 ptes 13.036,75 €
423	Impuls del desenvolupament urbà: autoconstrucció d'habitatges a San Juan de Limay	San Juan de Limay Dep. Estelí	REH-ha	Comisión de Hermanamiento de San Juan de Limay	X X	Comisión de Hermanamiento de San Juan de Limay	5.894.546 ptes 35.426,94 €
538	Suport a la construcció d'habitatges a Telica	Telica Dep. León	REH-ha	Alcaldía de Municipal Telica	X X	Alcaldía de Telica	1.376.640 ptes 8.273,77 €
776	Reorganització i enfortiment de la coordinadora d'organitzacions de la societat civil	Àmbit Nacional	ORG	CCER- Coordinadora Civil para la Emergencia y la Reconstrucción	X	CCER-Coordinadora Civil para la Emergencia y la Reconstrucción	3.000.000 ptes 18.030,36 €

Legenda

Títol - del projecte o la seva identificació

Localització - on s'ha executat el projecte

Codi - identificació del sector. Pot ser

DPR Desenvolupament productiu reactivació productiva

DRH Promoció dels drets humans i la democràcia

EME Ajuda d'emergència i mitigació

REH Rehabilitació d'infraestructures bàsiques

REH-ha Construcció i rehabilitació d'habitatges

ORG Suport d'organització

SAN Sanitat

Contrapart - Contrapart local

Treb. previ - Treball previ a la zona

Agr. - Via agermanament

Origen - del projecte. Poden ser definites o per entitas del Nord o del Sud o/i per ajuntaments del Nord o del Sud

Import - Total del projecte

IV. TRES ANYS DESPRÉS DEL MITCH QUATRE ESTUDIS DE CAS A NICARAGUA

CAPITALITZACIÓ DE LA RESPOSTA DAVANT LES GRANS CATÀSTROFES SOCIONATURALS A CENTREAMÈRICA

PRESENTACIÓ DE LES CONCLUSIONS

Javier Calderón

Investigador, DESS *Crises: interventions humanitaires et actions de développement*, de l'Institut d'Études du Développement Economique et Social de Paris I, Panthéon-Sorbonne

Fins a quin punt la crisi és una ficció mediàtica en un context de vulnerabilitat estructural? Fins a quin punt són eficients els diners destinats a les campanyes d'emergència i reconstrucció? Els beneficiaris de l'ajuda són els que més la necessiten? Com es passa d'una població que "pateix" l'ajuda (beneficiaris) a una que se'n apodera i decideix (actors)? En quina mesura la qualitat de l'acció es veu beneficiada per la nostra actuació coordinada al costat de contraparts habituals amb què ja treballàvem abans de la crisi? Al llarg de les pàgines següents provarem de contribuir amb lucidesa a l'anàlisi d'aquestes qüestions i també d'altres.

En els quatre casos la reconstrucció es va basar en la rehabilitació d'infraestructures, però sobretot, es va centrar en els projectes relacionats amb l'habitatge (el 80% de les cases construïdes a tot Nicaragua han estat fetes per ONG, un 10%, per governs locals). Cal indicar que això ha cobert un 40% de les necessitats d'aixopluc dels damnificats.

Després de moltes entrevistes amb un ampli ventall d'actors, entenem que l'habitatge ha estat una clara oferta dels actors de la cooperació (local i internacional), però també una clara demanda dels beneficiaris, que no podem obviar, en detriment de projectes productius. Així doncs, sobta la inexistència de projectes de microcrèdit i de reactivació econòmica en general.

Un cop vam constatar que la majoria de l'ajuda va servir per construir infraestructures i habitatges, calia plantejar-se si, efectivament, els projectes amb prioritat en la reconstrucció eren els més adequats. Cal dir que els grans projectes d'infraestructures, malgrat la seva importància, difícilment beneficien les poblacions més vulnerables que cada cop són més excloses en l'actual sistema de producció. Atès que les cases van ser la resposta, ara enunciem algunes de les hipòtesis relacionades amb l'habitatge, entenent habitatge com un concepte social ampli que va molt més enllà de la simple construcció d'habitatges.

Algunes hipòtesis i preguntes inicials

La taxa d'abandonament dels assentaments allunyats de les fonts de treball serà elevada.

En aquest cas, què ha passat amb els beneficiaris i les seves cases?

En el cas contrari, quines han estat les estratègies d'adaptació (modificació de l'hàbitat / fonts d'ingressos)?

Com ha influït la participació dels beneficiaris en l'apropiació dels projectes?

Les disparitats importants en el sector de l'hàbitat i, sobretot, en un mateix lloc de construcció hauran remogut les tensions en el si de la comunitat.

LA TRIA METODOLÒGICA

A partir de dues variables:

- a) Oposició entre camp i ciutat
- b) Capacitat de gestió coordinada del poder local davant la crisi

Estructuració de l'ajuda	Zona rural	Zona urbana
Més coordinació de l'ajuda a través dels ajuntaments	Somoto (capital del departament de Madriz)	Estelí (capital del departament designat amb el mateix nom)
Menys coordinació de l'ajuda a través dels ajuntaments	Posoltega (municipi situat al departament de Chinandega)	Ciudad Sandino (ciutat ubicada al departament de Managua)

	Població urbana		Població rural	
	ESTELÍ	CIUDAD SANDINO	SOMOTO	POSOLTEGA
Localització	Capital del departament situada a 148 km de Managua	Suburbi de Managua Antic barri perifèric de la capital	Capital del departament, municipi d'extrema pobresa. 455 km²	Municipi situat a 116 km de Managua, al departament de Chinandega. 124 km²
Nous assentaments posteriors al Mitch	Nuevo Amanecer, perifèria d'Estelí	Nueva Vida, perifèria de Ciudad Sandino	Nuevo Guayabo, situat als afores de Somoto	12 nous assentaments
Població (dades del 2001)	115.000 habitants Taxa mitjana anual de creixement: 3,45% Densitat de població: 137 hab./km²	131.316 habitants Taxa de creixement: 3%	32.380 habitants Taxa de creixement: 2,24% Densitat de població: 71 hab./km²	16.297 habitants Població rural: 80,63% (13.140 hab.) Densitat de població: 134 hab./km²
Economia	<ul style="list-style-type: none"> - Petites i mitjanes empreses en el sector agrícola. - Hi ha 8 fàbriques de cigars, el tabac és la producció més important a Estelí. - Com a ciutat més important de la regió de Las Segovias, també ha desenvolupat un sector de serveis incipient amb petites empreses situades al casc urbà de la ciutat: empreses d'aigua, de llum, de gas; botigues de roba, de calçat; d'aliments; copisteries, restaurants, bars... 	<ul style="list-style-type: none"> - La taxa d'atur és molt elevada: 51% - La font principal de feina està formada en primer lloc pel sector informal, tot seguit per les aproximadament 3.000 persones que treballen a les diferents fàbriques de manufactures i, per acabar, pels 2.000 llocs de treball creats a les empreses de construcció. 	<ul style="list-style-type: none"> - Agricultura de subsistència. - No hi ha grans propietaris de terres. - Petits propietaris, molt pobres (d'1 a 5 manzanas) que cultiven gra bàsic. - Tinença diferent de la resta del país. - El café i el tabac representen un 59% de la producció agrícola total de la regió. - Ramaderia a petita escala. - Sobreexplotació de la terra, degradació... 	<ul style="list-style-type: none"> - El cultiu de la canya de sucre va ser substituït pels de banana i cotó, actualment aquests han desaparegut en l'àmbit industrial. - Un 30,6% (4.694 hab.) de la població total corresponia a la població econòmicament activa (PEA) (1995). - L'atur era d'un 29,2% el mateix any. - Els cultius principals del municipi són la soja, el cacauet, el blat de moro, la canya de sucre i frijoles.

ESTELÍ	CIUDAD SANDINO	SOMOTO	POSOLTEGA
<p>L'IMPACTE DE L'HURACÀ</p> <ul style="list-style-type: none"> - 8 morts. - 325 habitatges totalment destruïts. - 460 destruïts en més d'un 50%. - Greus desperfectes en el sistema d'aigua potable. - Ciutat aïllada. 11 ponts destruïts. - Còlera, leptospirosi, malalties gastrointestinals agudes. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ciudad Sandino no va resultar afectada. No obstant, s'hi va concentrar la resposta donada per l'Alcaldia de Managua. - La zona més afectada va ser la franja costanera del llac Xolotlán. Hi va haver 7.000 damnificats i la xarxa viària i el sistema de drenatge pluvial es van veure afectats. 	<ul style="list-style-type: none"> - 11 persones mortes. - 170 cases destruïdes i 895 de semidestruïdes, tant a la zona urbana com a la zona rural. - Pèrdua de terres del marge del riu Coco. - Acceleració i degradació de les conques hidrogràfiques de la regió, menys capacitat d'infiltració de l'aigua en els aqüífers. 	<ul style="list-style-type: none"> - L'eslavissada del volcà Casita va provocar 2.535 pèrdues humanes. - 8.000 desplaçats. - 827 famílies damnificades (3.289 persones). - 653 habitatges destruïts. - L'àrea de cultiu posterior al Mitch es va reduir en un 26,9% i la superfície de pastures en un 17,1%.
<p>Població afectada</p>	<p>La població afectada era la més vulnerable, les persones que vivien a les zones més marginals (pressió forta de la tinença, concentració de la propietat). Entre la població urbana afectada hi havia moltes dones cap de família i entre la població rural, petits propietaris i jornalers.</p>		
<p>FER FRONT A L'EMERGÈNCIA</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Resposta molt ràpida, "mesures de guerra". - Constitució de comitès rurals i urbans d'emergència coordinats amb el Comitè Municipal d'Emergència d'Estelí - Prohibició absoluta d'acaparament i especulació en la distribució i comercialització de serveis, productes alimentaris, medicaments i altres béns bàsics. 	<ul style="list-style-type: none"> - Creació del Comitè Departamental d'Emergència (il·legal segons el Govern central). Membres del MED, del SILAIS, del PMA (FFW), d'ENACAL, de cooperatives, del Ministeri de la Família, de TROPISec, de la policia nacional, de les diferents esglésies etc.,, brigades de treball subcomissions d'informació, defensa, transport. 	<ul style="list-style-type: none"> - Els mitjans a disposició de l'Alcaldia per fer front a les inundacions semblaven irrisoris, no hi havia electricitat, aigua potable ni aliments i només hi havia un petit camió. - Comitè Municipal preexistent inoperant. - Resposta desdenyosa i lenta del Govern central (estructures paral·leles). - Duplicació d'esforços, no es van consultar les donacions.

PRESENTACIÓ DE LES CONCLUSIONS, A PARTIR DELS NOSTRES EIXOS TRANSVERSALS DE REFLEXIÓ

- Coordinació / Participació
- Sostenibilitat
- Reducció de vulnerabilitats
- Desplaçament de població

Aclariments previs

- El nostre objectiu és centrar-nos directament en l'estudi de la qualitat de l'ajuda desplegada en el procés de reconstrucció després del Mitch a Centreamèrica.
- Reconstruir per transformar - Avaluat per evolucionar.
- En cap moment no s'ha buscat fer una avaluació sistemàtica dels quaranta-set projectes de la campanya de reconstrucció del Fons Català de Cooperació al Desenvolupament.
- El nostre enfocament no vol ser fiscalitzador i només pren alguns costos com a referència, en algunes ocasions, quan les despeses constitueixen un factor efectivament explicatiu i determinant en l'èxit o el fracàs d'un projecte.
- S'ha intentat conèixer i sistematitzar l'experiència de reconstrucció en quatre municipis de Nicaragua, visitant indistintament tots els projectes realitzats en els municipis que constitueixen els nostres estudis de cas.
- L'estudi vol fer una reflexió àmplia, tot i que parteix clarament d'una visió municipalista i d'empoderament local.
- Per tant, ens interessem pel poder local davant les catàstrofes, la capacitat de gestió local, les seves potencialitats davant noves crisis... per, fins i tot, si fos necessari, parlar d'un nou model de desenvolupament que faci especial atenció en l'enfortiment de l'autonomia local.
- Els projectes tractats en els nostres estudis de cas s'han contrastat amb altres projectes implementats tant a la resta de Nicaragua com a Hondures i El Salvador.
- La riquesa de la nostra mirada es basa en el coneixement exhaustiu i en la sistematització de la manera d'enfrontar-se a l'emergència i la reconstrucció de quatre municipis, a través de l'anàlisi dels processos locals de participació i coordinació previs, contemporanis i posteriors a la crisi. Més endavant es contrasten les conclusions dels nostres estudis de cas amb diferents projectes de reconstrucció desenvolupats a tot Centreamèrica.
- Malgrat tot això i, ja que es tracta de les contraparts habituals del Fons Català i el Grup URD, s'ha donat prioritat a la visita a projectes realitzats per ONG franceses i la cooperació descentralitzada catalana.
- Aquí no parlarem de la corrupció institucionalitzada, ni de l'ajuda invisible, ni de la possible pressió oportuna multilateral i les seves mesures plausibles com ara l'intercanvi de deute per desenvolupament, la condonació condicionada, etc.
- Aquí provarem de parlar de l'ajuda visible, fins i tot massa visible, per a aquells que han conegut el paisatge de Centreamèrica abans i després del Mitch.

14

15

- 14. Uniles, Somoto
- 15. La Virgen, Posoltega

Coordinació

La coordinació interinstitucional i intersectorial no assegura l'èxit dels projectes, però l'afavoreix, en els següents camps:

- el seu disseny
- el calendari d'implementació
- la selecció dels beneficiaris
- l'optimització de preus i adquisició de terres i materials

Tant en el moment de la reconstrucció, com en el de la urgència, la proximitat física respecte de les poblacions afectades també es confirma com a clau explicativa en termes d'eficiència temporal dels projectes.

A Somoto es constata la possibilitat real de construir una casa adaptada a la població amb la qual vam treballar només durant quatre mesos (120 cases i 300 més en perspectiva). Malgrat això, "hem de" destacar que aquestes construccions s'han fet *in situ* amb materials locals i en algunes comunitats molt dinàmiques, amb un alt grau d'autonomia i gestió coordinada amb l'alcaldia (900 \$). (Foto 14.)

Per als actors internacionals la mitjana de realització dels projectes d'hàbitat a Nicaragua després del Mitch se situa en dos anys. El termini d'implementació més llarg d'un projecte d'hàbitat és el de La Virgen, Posoltega (actor internacional, 14.500 \$, desplaçament de població, 3 anys). (Foto 15.)

La majoria de projectes efectuats a Posoltega, Estelí (Nuevo Amanecer, desplaçament de població, 3.500 \$), i a Ciudad Sandino (Nueva Vida) s'han executat amb una mitjana de dos anys; amb o sense coordinació dels actors locals i internacionals. Cal destacar que les dues fotografies pertanyen a projectes adreçats a poblacions camperoles amb unes característiques molt similars. Pot resultar maniqueu el fet de presentar un projecte (el primer) de reconstrucció *in situ* juntament amb un altre amb desplaçament de població. Malgrat això, no ho és gens comparar costos d'oportunitat respecte a oferir o no perspectives de futur reals per als camperols amb què treballem.

Mentre, tres anys després, els últims damnificats de Nicaragua abandonaven les *champas* (refugis temporals) que els acollien, els seus veïns hondurenys, amb menys sort, continuaven a macroalbergs temporals en unes condicions absolutament deplorables (foto 16). La gestió dels albergs temporals pot arribar a ser un problema etern per als actors de la solidaritat. La falta de mitjans dels estats que pateixen una catàstrofe no pot ser l'excusa per evitar l'atenció necessària als damnificats. Després dels terratrèmols d'El Salvador el 2001 la solidaritat internacional va prendre bona nota d'això perquè no es cometessin els mateixos errors de "guetificació" i estigmatització de la població acollida en els refugis "temporals" i es van signar acords molt concrets amb el Govern central perquè assumís tan aviat com fos possible les seves responsabilitats en la mesura de les seves possibilitats.

Les últimes *champas* a Nicaragua, van ser habitades per alguns damnificats durant tres anys. (Foto 17).

Els estudis previs són absolutament necessaris per conèixer les necessitats i les capacitats reals dels damnificats. Ignorar el punt de vista de la mateixa comunitat o de l'alcaldia com a coordinador del comitè de reconstrucció ha comportat greus dificultats tal com s'indica en els exemples següents.

16

17

18

19

- 16. Alberg a Tegucigalpa, Honduras
- 17. Posoltega
- 18. Santa María, Posoltega
- 19. Nuevo Guayabo, Somoto
- 20. Nuevo Amanecer, Estelí

20

Santa María, a Posoltega: problemes amb famílies mal prioritzades. Sense coordinació amb l'Alcaldia és extremadament arriscat establir una llista fiable de famílies damnificades que s'han de prioritzar. Un cop atorgada una casa a una família mal prioritzada no és possible rectificat (aprox. 100 sobre 350 en aquest projecte). (Foto 18.)

Nuevo Guayabo, a Somoto: descentralització sense control en una comunitat amb institucions poc democràtiques, famílies acomodades amb dues cases, famílies pobres sense casa... (foto 19).

Nuevo Amanecer, a Estelí: impossibilitat per part de les famílies d'efectuar el pagament de les cases a causa de la falta de rigor en els estudis socioeconòmics previs, inadequació de les quotes fixades amb el nivell de vida de les famílies. Curiosament i paradoxalment aquest error està fomentant un esperit de barri sòlid a través d'una reivindicació comuna. Així doncs, apareix la necessitat de trobar un equilibri entre la voluntat de trencar dinàmiques assistencialistes i el pes de les exigències demandades a les poblacions beneficiàries. Es constata la impossibilitat de concebre fons renovables amb projectes de reconstrucció d'hàbitat amb població molt marginal. La sostenibilitat dels fons rotatius és de 2, 3 o 5 anys i molt difícilment és pot aconseguir a més llarg termini (foto 20).

De la mateixa manera, la coordinació prèvia i la confiança entre les institucions i els ciutadans no sorgeix del no res:

- L'afluència d'actors de la cooperació va desbordar els comitès de reconstrucció de Managua i Posoltega. A Somoto i Estelí, malgrat que disposaven de pocs mitjans, es va poder comptar amb el suport de les seves contraparts habituals abans, durant i després de la crisi. Aquest nucli dur de contraparts explica la no duplicació d'esforços i la no competència entre els actors per atraure els beneficiaris, tal com es va poder observar a Posoltega (les 600 famílies que van ocupar terres van ser temptades amb diferents projectes d'habitatges, finalment només 150 van resistir fins a la concessió de les terres que reivindicaven).
- Estelí havia elaborat un pla de desenvolupament l'any 1994 i coneixia tota la societat civil organitzada de la ciutat a través de diverses iniciatives. Aquest fet explica que l'Alcaldia pogués començar tot un procés de reconstrucció dissenyant i coordinant la posada en marxa d'un projecte d'hàbitat: Nuevo Amanecer (142 cases habitades per 185 famílies). S'hi van integrar els esforços d'actors tan diferents com INPRHU (ONG local), CARE (ONG internacional), La Casa del Tercer Mundo (cooperació descentralitzada), CEPAD (Església evangèlica) i el PMA de l'ONU. En aquest cas, tenir un actor de la cooperació descentralitzada molt dinàmic ha estat fonamental per assolir l'èxit de coordinació interinstitucional.
- Somoto no volia trencar la seva dinàmica de treball i, igual que Estelí, va transformar la crisi en una vertadera oportunitat. Efectivament, l'equip de govern local havia dissenyat una agenda de desenvolupament el 1997 que, amb el pas de l'huracà, es va veure modificada per integrar un eix transversal de reducció de vulnerabilitats. La tasca de potenciació de la participació continua tal com estava prevista amb les comissions intersectorials, els *cabildos* i les estructures pròpies intracomunals de participació.

El *modus operandi* dels diferents actors de la cooperació no està estrictament determinat per la naturalesa dels actors (ONG o cooperació descentralitzada) perquè, malgrat que la zona és ben coneguda per alguns actors, els desafiaments de la reconstrucció no ho són tant. Així doncs, podem trobar exemples positius i negatius en els dos tipus d'actors:

- A Somoto, algunes contraparts internacionals històriques han realitzat un projecte d'hàbitat rural amb característiques urbanes, però molt allunyat de la ciutat, on la reactivació econòmica és molt difícil i on avui les cases són una mena de residència secundària per als camperols. Com es pot refusar un projecte d'un donant habitual i salvar les constriccions electorals?
- Unes altres contraparts habituals de Somoto han donat suport sense reserves a les decisions d'un comitè de reconstrucció les mesures del qual han resultat ser molt satisfactòries en la implementació de rehabilitacions en l'àmbit urbà i rural.
- La majoria dels projectes amb desplaçament de població camperola no han estat adaptats en absolut a les característiques del medi rural i només una ONG internacional ha sabut i ha pogut concebre l'únic projecte de reconstrucció amb desplaçament que ofereix realment una perspectiva de futur a les famílies sense modificar excessivament el seu *modus vivendi* (cal dir que la participació real en la gestió del projecte no es pot considerar en absolut participativa, malgrat els seus nombrosos encerts).

Participació

La participació dels beneficiaris en la majoria dels casos es redueix a l'autoconstrucció.

Com es pot participar en un projecte enfocat directament a la construcció de cases, en què les úniques preguntes que es poden plantejar als beneficiaris fan referència a la quantitat i la qualitat dels habitatges? Com és possible parlar d'actors i no de beneficiaris, i d'apoderament i no d'assistència en aquest context?

La participació tampoc no sembla que es pugui improvisar i menys en un moment de crisi. Només en algunes comunitats de Somoto trobem una vertadera gestió participativa en què els beneficiaris controlen directament els recursos i en què poden fiscalitzar l'actuació de l'alcaldia que en molts projectes ha actuat amb una transparència exemplar. Aquestes comunitats no tenen una personalitat jurídica pròpia, però sense la seva signatura els fons no es poden aplicar.

Aspirar a la dignitat sense ànim de ser relativistes culturals, i sense caure en el mite del bon salvatge és molt lloable, tot i que hem d'afirmar contundentment que la nostra noció de "casa digna" no és compartida en absolut pels beneficiaris, per als quals la qualitat de la casa constitueix una qüestió secundària en relació amb altres punts, com per exemple:

- la localització de l'assentament
- l'accés als serveis bàsics

Les situacions analitzades en els quatre casos confirmen aquesta idea. Per exemple, a Nueva Vida el cost del transport d'una jornada representa en molts casos la meitat del salari diari. Aquest assentament ja va ser abandonat per un 30% dels beneficiaris originals l'any 2001.

Com es pot participar quan no hi ha llocs mínimament condicionats?

Com es pot obviar una casa comunal en un megaprojecte com aquest, l'assentament més gran construït després del Mitch a Nicaragua amb 1.318 cases?

Postular conflictivitat social entre els veïns d'un mateix assentament o projecte, a causa de disputes derivades dels diferents models de casa, es revela una hipòtesi no verificada.

El millor exemple el trobem precisament en aquest assentament, en què les solucions d'habitatge van ser molt diferents. En cap moment això va ser causa de tensions interiors de la comunitat. Aquesta idea reforça la conclusió de la necessària prioritització de la localització i l'accés a serveis bàsics per sobre del concepte de casa digna. L'ambigüitat del concepte "dignitat" fa que ens continuem plantejant les qüestions següents: la dignitat com a resposta?, participació i dignitat?, dignitat sense participació?, dignitat, ús i abús del concepte o concepte inoperant? (Fotos 21 i 22.)

Malgrat això, cal destacar la inviabilitat tècnica d'alguns projectes. Tot seguit se citen alguns exemples:

[Fe y Esperanza a Posoltega](#): falta de seguiment tècnic, bigues de fusta podrides a causa del seu mal assecat. A la fotografia 23 veiem que la columna central sobre la qual reposa tota l'estructura del sostre de la casa està completament podrida.

[CONFER, a Nueva Vida](#): construcció amb llosetes, moltes de les quals s'han instal·lat de manera deficient i filtració constant d'aigua.

[El Divino Niño, a Posoltega](#) (fotografies 24 i 25): típica construcció provisional que es converteix en definitiva, construcció en faldó en què els sostres estan mal ancorats a l'estructura. Plantejat com a solució temporal, tres anys després és una solució precària i definitiva.

Bàsicament trobarem dos casos en què la qualitat de la casa es percep com un dels indicadors bàsics per avaluar les construccions, segons els mateixos beneficiaris:

- per defecte: qualitat ínfima de les cases, inseguretat de tota mena,
- per "excés": mínims coberts respecte de la localització i l'accés als serveis mínims.

Així doncs, si tenim en compte el punt d'inici, haurem de conjugar aquests tres grans factors en el moment d'implementar qualsevol projecte d'hàbitat:

- casa
- localització
- serveis bàsics

Actualment, alguns organismes com ara el PNUD consideren que, al cap i a la fi, el condicionador de l'èxit d'un projecte d'hàbitat passa sobretot per l'establiment d'uns serveis bàsics. Aquesta idea està lligada al concepte de casa evolutiva gràcies a la qual s'entén que l'hàbitat és alguna cosa molt més àmplia

21

22

23

- 21. El Bosque, Posoltega
- 22. La Virgen, Posoltega
- 23. Fe y Esperanza, Posoltega. Eric Levron (URD)
- 24. Divino Niño, Posoltega
- 25. Divino Niño, Posoltega

24

25

i complexa que la simple construcció de cases i que en moltes ocasions la casa com a tal no és la qüestió prioritària en el moment de construir un hàbitat.

Per acabar, com a apunt subjectiu al voltant de la participació, cal dir que és altament il·lustratiu l'ús del llenguatge respecte de la percepció dels cooperants. Els que abans a Nicaragua eren considerats companys internacionalistes, avui han passat a ser donants internacionals.

Durabilitat

Reconstruir per transformar

- Viabilitat tècnica / Manteniment
- Reproductibilitat - Desenvolupament a escala humana i sostenible
- Apropiació dels projectes / Participació - Cogestió
- Adequació sociocultural / Equitat i igualtat
- Reactivar l'economia - Crear perspectives de futur

Quan parlem de durabilitat, a què fem referència? Aquí apuntem algunes idees clau al voltant d'aquest concepte. Fins a aquest moment, a través dels eixos transversals anteriors que guien l'estudi, hem apuntat idees sobre els tres primers punts. Ara provarem de desenvolupar una reflexió sobre els següents.

Pel que fa a la durabilitat, l'apropiació dels projectes i l'apoderament de les poblacions, **l'acompanyament social** sembla que és indispensable (**sobretot en un medi urbà i amb comunitats que s'acaben de formar**). No obstant això, en unes condicions estructurals de penúria, una catàstrofe només revela unes condicions preexistents de vulnerabilitat. Per tant, per no trobar-nos ofegats pels problemes diaris, l'anomenat treball psicosocial no es pot percebre com un treball de bombers i s'han d'explicitar:

- uns objectius clars
- unes poblacions meta ben definides

Els equips psicosocials s'utilitzen com a mitjà de comunicació entre les poblacions i els actors de la cooperació. Sens dubte, millorar la seva feina passaria per poder conjugar d'una manera més efectiva els aspectes tècnics i socials d'un projecte.

- Per exemple, al nou barri Nuevo Amanecer després dels tallers sobre violència a la família i promiscuïtat, hauria estat necessari dotar les famílies dels materials necessaris perquè dissenyessin i construïssin les seves pròpies divisions internes.
- A Estelí l'acompanyament social ha fet possible que la taxa d'abandonament de les cases sigui molt baixa, un indicador essencial per avaluar un projecte d'hàbitat. El nombre de persones que han abandonat l'assentament és insignificant (i només s'ha venut una casa).
- Sigui com sigui, l'estudi del cas de Ciudad Sandino sembla que confirma que l'alt grau d'organització comunitària és més conseqüència d'un treball en el si de la comunitat, que de les capa-

citacions *ad hoc* realitzades pels cooperants. Un cop dit això, el treball comunitari i la seva potenciació són objectius indispensables si volem assegurar una certa durabilitat. El 1999 el Grup URD va preveure el fracàs en un projecte d'hàbitat a Tipitapa a causa dels problemes de legalització de les terres ocupades per una comunitat. El treball d'acompanyament social desenvolupat per Handicap Internacional, però, ha fet possible la resistència i l'èxit d'aquesta comunitat de pescadors que finalment podrà conservar els terrenys del nou assentament en què en el seu moment molts organismes es van negar a treballar.

- Com a conclusió, el treball d'acompanyament social, sembla més adequat definir-lo així que com a treball psicosocial (última moda humanitària), pot ser bàsic, però com més arrelat estigui a un procés històric, més efectiu serà.

La no adaptació de la qualitat de la casa en relació amb el nivell socioeconòmic dels beneficiaris és un dels factors que explica la taxa d'abandonament. Amb la millor de les intencions es donen cases que els beneficiaris mai no haurien pogut comprar i això constitueix tot un capital per a les famílies. Lògicament, segons les condicions d'aquest habitatge, les famílies es veuran temptades a vendre'l per diferents motius:

- **per excés** (cases "massa" bones): hi ha una gran possibilitat de venda a preus molt més baixos que els del mercat i, com a conseqüència, les poblacions més vulnerables no són aquelles que es beneficien dels projectes.
- **per defecte** (cases "massa" dolentes): n'hem vist diversos exemples en què s'evidenciava inseguretats de tota mena, construccions inapropiades, etc.

Reducció de vulnerabilitats

L'any anterior, al país es va aprovar la Llei 337 de prevenció, atenció i mitigació de desastres, que deixa un marge més ampli de maniobra als ajuntaments. Veiem, però, que en tres dels nostres quatre casos, les zones més vulnerables han tornat a repoblar-se o no han estat totalment abandonades.

En els centres urbans això és conseqüència de la pressió en la tinença i d'un procés d'urbanització extremadament difícil de controlar (Estelí, Ciudad Sandino). Els ajuntaments, amb un 1% del petit pressupost nacional, tenen la llei de la seva banda, però no els mitjans financers per fer front al problema.

La vulnerabilitat davant una catàstrofe "natural" és geogràfica i també física, jurídica, política, cultural... però, sobretot, la vulnerabilitat econòmica determina tota la resta.

A les comunitats d'El Torreón i El Ojochal a Posoltega, dues de les que tenen més risc al país (inundacions, sequeres, desprendiments, terratrèmols i erupcions volcàniques), els diversos actors de la cooperació no han pogut convèncer algunes famílies de la necessitat d'abandonar les seves comunitats d'origen. Efectivament, literalment ells prefereixen "morir d'una sola vegada si un altre Mitch ha d'arribar, que morir a poc a poc de gana en una casa bonica".

Desplaçament de població

El desplaçament de població ha estat una dinàmica molt important per explicar el procés de reconstrucció a Centreamèrica (tant en el cas del Mitch com en els dels terratrèmols de gener del 2001 a El Salvador). L'anàlisi dels diversos projectes ens mostra la necessitat de reconstruir *in situ* i de mantenir una forta voluntat de recerca d'altres vies abans de desplaçar poblacions per diverses raons:

- Per reduir els costos i potenciar la identificació de les poblacions amb els projectes, per exemple Uniles a Somoto.
- Per no trencar estratègies de supervivència quan el desplaçament de poblacions és l'única solució. La localització sembla que és la clau del fracàs o de l'èxit d'un projecte. A Nueva Vida, amb una taxa d'abandonament del 30% l'any 2001, els damnificats van tornar a les ribes del llac Xolotlán per treballar en el mercat oriental o a l'abocador, les zones vulnerables es repoblen i el problema continua; el 29 de maig del 2002, cinc-centes persones de Managua i Tipitapa van ser traslladades a refugis després de setanta-dues hores d'intenses pluges.

A Posoltega, després de la reconstrucció, vam trobar una clara divisió del treball segons imperatius de gènere: mentre les dones tenen cura de les cases noves al costat dels nens, alguns homes (aquells que han conservat alguna parcel·la) tornen als antics cultius, altres emigren cap a les ciutats i els més "afortunats", a l'estranger.

EN RESUM

Per acabar, qualsevol projecte de reconstrucció haurà de fer front a problemes globals a petita escala que determinen, i sovint sobrepassen, els seus recursos i les seves capacitats.

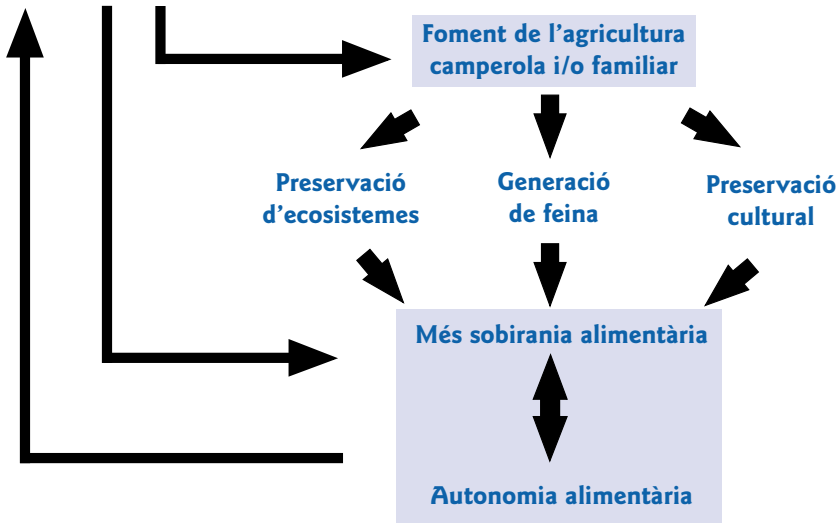
Qualsevol projecte per petit que sigui revelarà en la seva implementació moltes de les contradiccions del sistema de producció. Per això:

Sens dubte, el problema del medi rural és la manca d'accés a la terra

- En un context de contrareforma agrària.
Curiosament, en els quatre casos estudiats l'únic projecte amb desplaçament adaptat a una població rural en medi rural és un projecte que va néixer d'una ocupació de terres a El Tanque (Posoltega). No entrarem a discutir la legitimitat de l'ocupació d'aquestes terres, en què hi havia petits camperols que les tenien hipotecades amb opció de compra per part del govern central, per part d'altres petits camperols.
- La inadaptació dels projectes per a una població camperola no sempre està causada per la manca de fons per comprar terres. Trobem projectes de milers de dòlars per casa, quan en el moment de màxima especulació després de la catàstrofe, una bona *manzana* de terra (0,7 hectàrees), situada al costat de la Panamericana, per exemple a Chinandega, va arribar a costar uns 3.000 \$. Actualment el preu ronda els 2.000 \$

- Hi ha la possibilitat real de reactivació econòmica amb petits projectes agropecuaris. A Uniles (Somoto) trobem ramaderia a petita escala (vedella). Malauradament, les dificultats econòmiques en el medi rural són molt importants per raons conjunturals (sequera del 2001, El Niño, inundacions a la Costa Atlàntica) i estructurals (dependència del preu del monocultiu del cafè que baixa de manera accelerada i dificultats d'accés a crèdits).

Sembla que avui **la seguretat alimentària** passa pels petits projectes de fàcil implementació (que haurien d'estar emmarcats en plans estratègics més ambiciosos, com ara a Somoto, la recuperació de la sub-conca del riu Coco).

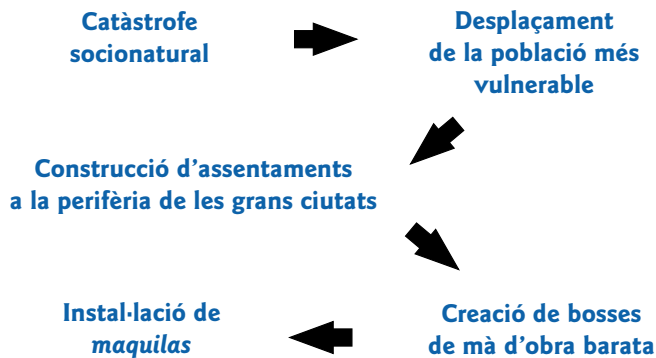
Tres exemples d'hàbitat per a població camperola

	Terminis de construcció	Actor	Mitjans	Característiques	Taxa d'abandonament
Somoto	4 mesos	Ajuntament/ coop. descentr.	900 \$	Rurals / <i>in situ</i>	Cap abandonament
Posoltega	3 anys	ONG internacional	14.500 \$	Desplaçament carac. urbanes	Divisió de la família
Posoltega	2 anys	ONG internacional	3.500 \$ (terra no inclosa)	Desplaçament carac. rurals	Insignificant

En el medi urbà el problema és l'absència de fonts de treball

Després de la reconstrucció² sembla que es constata la seqüència següent:

- La cooperació internacional postcatàstrofe està posant les poblacions més vulnerables afectades per tota mena de crisis al servei de les grans empreses?
- La cooperació internacional està cobrint indirectament l'esfera reproductiva necessària per a l'esfera productiva dominada pel gran capital?
- Qui pot refusar la instal·lació d'una *maquila* al costat d'un gran assentament amb una taxa d'atur i desocupació molt elevada?
- Malgrat tot, cal ser conscients que la mobilització d'aquesta mà d'obra barata comença amb un desplaçament ràpid (dels refugis a una nova localització) dut a terme per les autoritats, que aprofiten l'emergència. Precisament en aquest moment la solidaritat internacional ha d'estar atenta a les mesures que s'han d'adoptar per fer front a la reconstrucció (que comença amb una fase d'emergència ben entesa) i el desenvolupament.
- Arran d'aquestes reflexions que proven d'entendre l'eficiència de la gestió local davant les crisis, ens preguntem si les *maquilas* constitueixen l'únic model de desenvolupament de la regió i quin serà el paper del poder local davant d'aquesta clara limitació del seu grau d'autonomia (recordeu les mesures plantejades en el pla regional PPP, integrat a l'ALCA).

2. Entenem aquí que la reconstrucció acaba quan els diners destinats a aquesta finalitat s'esgoten. Malauradament, el *contiguum-continuum* necessari per maximitzar els impactes positius dels projectes de cooperació encara és una excepció per a la majoria dels donants.

V. LES LLIÇONS APRESES EN EL MÀRC DE L'ACCIÓ DE RECONSTRUCCIÓ

Véronique de Geoffroy

Grup URD, responsable d'Investigació

Coordinadora del *Projecte Qualitat*

El conjunt de les experiències acumulades en aquests tres anys d'investigació proporciona un cert nombre de resultats descrits tot seguit segons els diversos sectors tècnics estudiats.

EL SECTOR SANITARI

Ajuda mèdica urgent

Les inundacions o els sismes tenen un impacte directe limitat en el temps. Els ferits s'han de tractar durant les primeres hores o els primers dies. La dificultat de l'accés unida a les conseqüències de la catàstrofe (carreteres inundades, ponts tallats) i als terminis dels sistemes de primers auxilis als expatriats fa que, en arribar l'impacte de l'ajuda, en aquests casos urgents sigui relativament limitat. La distribució prèvia del material d'urgència en aquestes zones d'alts riscos recurrents és un factor de rapidesa i eficàcia.

Riscos d'epidèmies

Després de les catàstrofes naturals (l'huracà Mitch o els terratrèmols a El Salvador), no s'ha constatat cap epidèmia, només paludisme i dengue en petits focus ràpidament circumscrits, i còlera endèmic sense augments. La crema ràpida dels cossos dels animals morts que apareixen amb el descens de les aigües el tercer dia, i també el coneixement dels símptomes del còlera han ajudat sens dubte a l'absència de l'epidèmia. Així doncs ens podríem preguntar si el risc d'epidèmies després d'una catàstrofe natural és un "fantasma" dels actors de l'ajuda o si, ben al contrari, la vigilància i el bon control dels casos i dels vectors que comporta el risc és suficient.

En canvi, els riscos són reals quan les poblacions són reagrupades i concentrades després d'un sinistre.

Impacte sobre les infraestructures

L'impacte que es va produir sobre les infraestructures sanitàries va ser molt important, tant en les hospitalàries de referència com en els centres de salut. Els danys materials es van convertir en una font suplementària de dificultats per curar els ferits greus durant els primers dies. El sistema de "clíniques mòbils" que es desplaçaven als llocs en què es van agrupar els damnificats va permetre reduir les complicacions de les patologies infeccioses i va contribuir a la vigilància de les epidèmies.

Les vulnerabilitats estructurals indiquen les víctimes de les catàstrofes naturals

Els dèficits estructurals se situen en diversos àmbits:

- Dèficits importants en l'organització anterior de la cadena de cures. El desmantellament del sistema públic sanitari en benefici del sector privat i la insuficiència pressupostària fan que les atencions sanitàries primàries siguin gairebé nul·les i això provoca que es col·lapsin les estructures hospitalàries i que augmenti el seu dèficit de material, mà d'obra etc.
- Dèficits de mesures pal·liatives de salut pública tot i que són senzilles i conegudes, per exemple, afegir iode a la sal de cuina.
- Evidentment, dèficits d'accés als productes d'alimentació (especialment proteïnes), que tot i que n'hi ha, tenen un cost prohibitiu per a una gran part de la població. Això fa que l'organisme humà sigui vulnerable a un gran nombre de patologies que habitualment són benignes.

El pas de la donació a la cobertura dels costos continua sent un problema

No es tracta només d'una pertorbació associada al flux de donacions després de l'arribada gratuïta de l'ajuda internacional d'urgència, sinó d'una situació anterior agreujada per aquest fenomen. Efectivament, les polítiques d'ajustament estructural imposades s'haurien d'haver equilibrat gràcies a la posada en marxa de polítiques nacionals de cobertura (total o parcial) dels costos. A Nicaragua, per exemple, passa el contrari: es mantenen lleis que prohibeixen qualsevol finançament ocult i es tanquen els ulls davant els tràfics i tripijocs del personal mèdic, que malgrat que sovint està molt motivat, no troba una sortida al problema del proveïment mínim de medicaments i de material bàsic. Les catàstrofes naturals han exemplificat molt bé aquestes disfuncions.

El cas concret de la salut mental

Nou sector "de moda" o vertadera problemàtica dels auxilis postcatàstrofe natural?

- Una constatació: "l'atenció psicològica"³ en aquests períodes dona la paraula a capes de població que mai no s'expressen (sobretot les dones pobres). Això ha permès revelar problemes que

3. Cf Auditoria social realitzada pel CIET i la coordinadora civil a Nicaragua entre l'abril del 1999 i el desembre del 2001.

ja existien com ara violència en el si de la família, amb greus conseqüències, i traumatismes anteriors amagats i més tard magnificats per la pèrdua de l'espai vital i/o de l'accés a la feina. Aquests "moments d'escolta", que acaben sent "enquestes", poden ajudar a ser conscients de la necessitat d'una política de salut pública sociosanitària que inclogui el cens de les morts per suïcidi, cops o violacions i l'impacte a llarg termini sobre els comportaments induïts. També poden originar lleis de protecció, accions de reinserció i sobretot, estratègies de prevenció⁴.

- Durant els primers dies, l'arribada de les ajudes i "l'oportunitat" de parlar ajuden a eliminar l'estrès d'un bon nombre de persones afectades. Més endavant, la resposta psicoterapèutica *flask*, també anomenada *débriefing*, és relativament il·lusòria. Així doncs, només es tractaran psicològicament els casos patològics i aquest tractament haurà de ser de llarga durada. Quan les estructures bàsiques de tractament psicològic són insuficients, un reforç d'aquestes per part de l'ajuda internacional sembla una font perenne de resultats.
- Tanmateix, les persones que formen els equips locals mobilitzats per a les operacions d'auxili també estan afectades per la catàstrofe. Tenen problemes de sobrecàrrega, d'estrès i d'enfocament. Quan encara no hi ha en marxa programes (o n'hi ha pocs) de preparació davant les catàstrofes (tot i que són recurrents en aquelles latituds), els equips sanitaris locals (des de l'assistent fins al cirurgià) són sol·licitats en tots els fronts. En les seves actuacions també han d'atendre les seves pròpies famílies, que sovint també estan afectades. La sobrecàrrega de feina i la feixuguesa de les situacions emocionals que comparteixen s'accentuen després de la primera setmana. L'ajuda internacional, que justament es manifesta en aquest període, hauria de tenir en compte aquest punt.

EL SECTOR DE SEGURETAT ECONÒMICA I ALIMENTÀRIA

Per analitzar les pràctiques dels actors humanitaris i l'impacte de les seves accions en el sector econòmic, és important tenir en compte cinc punts: el context, l'impacte diferenciat de les catàstrofes, els programes desenvolupats, els efectes a curt, mitjà i llarg termini i, per acabar, les lliçons que se'n poden extreure.

El context

Zona extremadament diversa en diferents àmbits: geogràfic, agroecològic, històric i humà. Centreamèrica presenta cinc grans característiques en el sector que tractem:

- Anys de destrucció units als conflictes interns que han cobert de sang la regió. La desacceleració de l'economia associada a aquesta història s'observa millor quan comparem els tres països que s'han estudiat.
- Les catàstrofes naturals són freqüents a la regió i es podria haver previst l'aplicació de mecanismes forts de resistència. Aparentment, aquesta hipòtesi no s'ha tingut en compte.

4. Segons les xifres del Ministeri de Salut d'El Salvador, el 1996, les primeres causes de mortalitat van ser els homicidis i les lesions infligides a altres persones, seguides de l'alcoholisme i el suïcidi.

- La presència de situacions urbanes i rurals que són alhora molt interdependents, però que amb un pes específic propi.
- Economies molt obertes a l'exportació, en una economia en vies de "dolarització". El monocultiu del cafè en regions senceres ha fet que els agricultors siguin molt vulnerables a les fluctuacions dels cursos del mercat internacional. Amb la caiguda dels preus després de l'augment de les creixents exportacions vietnamites, centenars de milers de famílies rurals s'han trobat en situacions d'extrema precarietat i han tingut moltes dificultats per encaixar l'impacte de les catàstrofes.
- La geografia, la història agrària i les polítiques agrícoles recents han dut a la creació de paisatges i economies agràries molt diverses en els tres països. Això produeix dinàmiques de resistència molt diferents segons les zones i els tipus d'agricultors.

Les catàstrofes i els programes d'ajuda s'han d'analitzar davant cadascun d'aquests contextos.

L'impacte diferenciat de les catàstrofes

L'huracà Mitch ha tingut diversos tipus d'efectes físics. Els més importants són conseqüència de les pluges torrencials que van seguir l'huracà en la seva trajectòria i de la seva llarga durada. Tenint en compte el desbordament dels rius a les zones baixes, els despreniments i els esllavissaments de terres a zones muntanyoses, un efecte "ona creixent" a les zones intermèdies, el fenomen ha tingut quatre tipus d'efectes:

- Destrucció de zones habitades: alguns llocs urbans (Tegucigalpa, Posoltega) i assentaments humans agrícoles han estat totalment destruïts. Les dinàmiques de capitalització fruit de la creació d'hàbitat han estat reduïdes a zero.
- Destrucció de zones productives: tant a zones urbanes com a les regions extremadament productives que representen les zones del marge dels rius, l'efecte del Mitch ha estat la destrucció gairebé total dels suports físics de l'activitat econòmica.
- En algunes zones de muntanya en què el pendent, la desforestació i els incendis forestals repetits havien creat una vulnerabilitat física important dels ecosistemes, la pluja intensa ha provocat grans esllavissaments de terres que de vegades han comportat la destrucció de pobles i la desaparició de plantacions.
- Per acabar, tots aquests fenòmens han deteriorat greument les infraestructures de comunicacions. Poder moure's era vital, però molt difícil durant els mesos posteriors al pas de l'huracà. Sovint, això va dificultar les ajudes d'emergència immediatament després de la catàstrofe i també va continuar limitant els intercanvis econòmics mesos més tard, de manera que feia més difícil i costosa la circulació de persones i productes. Aquest fet ha tingut un impacte evidentment molt fort en el nivell de vida de les poblacions, ja que l'intercanvi i la comercialització són les claus de la seva economia.

L'impacte dels dos sismes a El Salvador ha estat relativament diferent, tot i que tenen alguns punts en comú:

- L'impacte dels terratrèmols ha estat gairebé inexistent a curt termini sobre la producció agrícola, ja que s'han produït fora de l'estació dels cultius alimentaris. No obstant això, és possible que en algunes zones produís un efecte de "descalçament dels sistemes de les arrels" (les vibracions trenquen o separen les arrels del sòl en què estan submergides) i això comportés una reducció de la productivitat en alguns arbres.
- En canvi, aquest impacte ha estat més fort per a les poblacions urbanes o periurbanes que han vist la destrucció dels seus hàbitats productius (una casa amb una part que fa d'habitatge i la resta dedicada a l'artesania o al comerç).
- Cal destacar que el pes del cafè en l'economia salvadorenca i en la d'algunes regions tocades pels sismes de principis del 2001 és molt fort. El descens dels preus ha afectat fortament les poblacions implicades en aquest sector.

Els programes d'ajuda

Els programes d'assistència que tenen més o menys relació amb la seguretat alimentària i econòmica se centren en:

- L'ajuda alimentària: podem trobar programes de distribució gratuïta i també activitats d'"aliments per feina" per crear infraestructures o per proveir d'ajuda alimentària en accions de reconstrucció d'hàbitat.
- Els programes de reactivació agrícola: han estat relativament poc freqüents i s'han centrat sobretot en la distribució de llavors i eines de treball.
- La salvaguarda del que s'ha adquirit o la reactivació dels programes de microfinances.

S'ha apostat clarament pels d'àmbit rural, ja que el suport a l'activitat econòmica a les zones urbanes o periurbanes encara és "un món desconegut" per a un bon nombre d'actors de l'emergència i la postemergència.

Tanmateix, en comparació amb contextos africans en què la distribució de llavors és habitual en les estratègies dels actors del sector de la seguretat alimentària, aquest sector sembla que ha estat relativament poc present en l'ajuda internacional després del Mitch i dels terratrèmols.

Cal destacar que hi ha hagut retards importants en la posada en funcionament dels programes, amb fases entre terminis i catàstrofes naturals: els retards respecte d'una catàstrofe comporten arribades "a temps" per a la catàstrofe següent.

Impacte de l'assistència

Tots aquests programes han tingut efectes positius evidents, si més no a curt termini, per això és important estudiar-ne l'impacte a mitjà termini.

Els programes d'ajuda alimentària, des del moment en què es comencen a aplicar, produeixen ràpidament fenòmens secundaris negatius com ara la dependència de les poblacions o les exigències formulades per aquestes per tenir sempre “menjar per treball”.

Els programes anomenats de participació de les poblacions que no han tingut en compte els calendaris agrícoles i les seves puntes de treball poden haver provocat disminucions significatives de producció alimentària.

Els programes de reconstrucció que han comportat un desplaçament de població, sovint l'han privat de l'accés a les seves terres agrícoles o a les seves fonts de treballs urbans. Les disminucions d'ingressos i la inseguretats alimentària que resulten de tot això han fet que les poblacions afectades, en general, es desplacin un cop més cap a les seves regions d'origen, cap a les ciutats o cap a l'estranger.

Lliçons extretes

Els diagnòstics de les estratègies de supervivència de les poblacions encara són molt pobres.

Caldrà aprofundir en aquesta direcció.

Cal destacar, sobretot, la importància de tenir en compte els calendaris agrícoles i les activitats econòmiques per al conjunt de les activitats d'emergència i de reconstrucció, especialment quan aquestes impliquen una participació de les poblacions.

És important recordar sempre que l'elecció del lloc d'implantació dels nous assentaments humans instal·lats després de les catàstrofes és decisiu a l'hora d'evitar crear situacions d'inseguretats alimentària i econòmica agreujada. L'anàlisi de les estratègies preexistents en el sector del crèdit i l'estalvi és fonamental. Hi trobarem punts d'entrada importants que han estat àmpliament infrautilitzats i infravalorats tant després del Mitch com després dels terratrèmols a El Salvador.

Sembla important que els actors identifiquin estratègies per a la reactivació de les activitats agrícoles (distribució o comercialització ràpida de factors de producció, suport a la reactivació de la comercialització). Aquestes estratègies també hauran de trobar una traducció, a la seva manera, en les activitats que es desenvolupen en medi urbà i periurbà.

El sector de la comunicació i dels transports és vital per al bon funcionament de les economies. És important assegurar que es mobilitzin tan ràpid com sigui possible els mitjans suficients per permetre així que es pugui la circulació d'homes i productes.

Les agències de l'ONU també han indicat i debatut àmpliament els desafiaments tècnics en un cert nombre de casos, tot i que el desafiament principal era clarament polític. A les zones que tenen un desnivell molt pronunciat de la costa del Pacífic a Nicaragua, la resposta a les pràctiques erosives dels camperols no està en l'elaboració de sistemes agrícoles i d'itineraris tècnics, sinó en la millora de l'accés dels

camperols a les zones de les planures. Quan aquestes són ocupades per sistemes extensius de cria de bestiar, les recomanacions que fan referència a cultius en terrassa no tenen gaire sentit. Cal una mini-reforma agrària.

Per acabar, caldrà conèixer millor els actors de la societat civil implicats en el sector (universitats, moviments camperols, moviments cooperatius i de l'economia social), ja que, sens dubte, aquestes catàstrofes socionaturals no seran les últimes...

EL SECTOR HÀBITAT

Dels treballs i de les avaluacions realitzades en l'àmbit de l'hàbitat en les diferents fases temporals després dels desastres, sovint s'extreuen conclusions comunes en els dos contextos.

El caràcter de vegades inoportú de l'ajuda

Davant els desastres socionaturals, l'organització en els diferents graons de la societat de Centreamèrica i la solidaritat de proximitat són elements fonamentals de prevenció i de mitigació de riscos. Quan l'ajuda internacional arriba sobre el terreny, el moment ja no sol ser d'emergència, sinó de rehabilitació i de desenvolupament. Tanmateix, en aquest període es juxtaposa l'ajuda d'urgència a la situació de sortida de crisi. Els allotjaments provisionals responen, sovint, a una necessitat bàsica ja coberta per les mateixes poblacions: un allotjament "segur" i un mínim d'intimitat per a les cèl·lules familiars. Les solucions eficaces solen ser d'una altra índole i sovint estan associades a pràctiques pròpies del desenvolupament.

L'ajuda no arriba de manera eficaç als més vulnerables

Dues raons importants ho expliquen:

- Les condicions de vida en els centres de refugi provisionals, que generalment són massa dolentes per a les persones en situació de gran vulnerabilitat (persones grans, nens). La promiscuïtat també impedeix mantenir les condicions de vida, ja que no es respecta la vida privada de les famílies monoparentals (les dones soles). Hi ha moltes víctimes que es veuen obligades a abandonar voluntàriament els mecanismes de l'ajuda i el seguiment que se'ls pot oferir.
- Els problemes de tinença de la terra, que constitueixen obstacles que l'ajuda internacional tendeix a desviar cada cop més. Els més vulnerables (els que lloguen, els colons) són així oblidats per l'ajuda i recuperats pel sistema humanitari d'Estat dels països en crisi. A El Salvador aquestes famílies estan en els "assentaments humans" en condicions de vida pròximes a les dels camps de refugiats. Un primer element de resposta a aquest problema és prioritzar la seguretat de la tinença, per sobre de la propietat de la tinença. A més, la flexibilitat en la manera d'intervenir permetria respostes *ad hoc* (rehabilitació de les cases reparables, legalització de la tinença, compromís amb els propietaris de terres, cases desmuntables, reactivació de les activitats econòmiques, etc.).

24

25

26. Seguiment de projectes d'ajuda mèdica urgent després dels terratrèmols de 2001 a El Salvador

27. Seguiment de projectes de seguretat econòmica i alimentària a Nicaragua

28. Seguiment de projectes d'hàbitat amb desplaçament de població a El Salvador

29. Construcció amb blocs de ciment

26

27

L'anàlisi del context i de les poblacions víctimes

Perquè l'ajuda sigui eficient cal tenir en compte l'origen social i econòmic dels afectats. El nivell d'exigència i de reivindicació variarà si treballem amb propietaris o amb gent que no té terres, persones en situació de pobresa extrema o relativa, etc. Així doncs, poblacions molt vulnerables econòmicament, acostumades a la pràctica de la donació tendeixen a acceptar qualsevol mena d'ajuda d'allotjament. Al final, aquests "beneficiaris" poden acabar depenent de projectes que no els proposen condicions de vida adequades, en parcel·lacions inhumanes, fins i tot endeutats a llarg termini per pagar una casa que els han imposat.

Evitar els desplaçaments de població

L'hàbitat es considera a ultrança un resultat del desenvolupament i no un factor de predisposició del desenvolupament. L'hàbitat, però, és evolutiu, està estretament relacionat amb l'activitat econòmica. Molts projectes oblidem que cal tenir en compte les activitats econòmiques, és a dir, el que permet la simple subsistència. Això és producte de projectes que avaluen malament les capacitats de participació dels beneficiaris, però sobretot, dels projectes de noves parcel·lacions que deixen de banda la integració urbana. Lluny de les seves fonts d'ocupació habituals, els beneficiaris, desconnectats dels seus circuits de comercialització, no es poden reinserir, es descapitalitzen i apareixen molt mals coneguts. Al final, sovint construïm vertaderes "bombes de relotgeria" socials, mediambientals i econòmiques. Les poblacions rurals, habituades a viure en un hàbitat dispers en què la supervivència està lligada a l'agricultura domèstica no accepten bé el canvi de l'estil de vida. Aquestes parcel·lacions, tot i que estan abandonades, solen ser reocupades per altres persones, un fet que posa en dubte l'eficiència de l'ajuda.

L'elecció dels sistemes de construcció

En el moment de l'emergència, la qualitat dels materials utilitzats és fonamental, ja que aquests han de garantir la seguretat i la intimitat de les famílies. No s'ha de permetre que les instal·lacions provisionals es converteixin en perennes mentre s'espera la restauració de les activitats econòmiques i el respecte dels calendaris agrícoles. No s'ha d'incitar a convertir en definitiu allò que és provisional. Sovint es deixa de banda la identificació de models d'arquitectura. Ara bé, la qualitat de les cases està íntimament lligada al fet que disposin o no de certs elements bàsics que permetin assegurar les funcions fonamentals de l'habitatge.

Tot i que l'opció de la geoarquitectura sembla la més pertinent gràcies al seu potencial en termes de viabilitat i de difusió de les experiències pilot, el seu camp de validesa es limita cada cop més a les zones rurals aïllades. El desig de modernitat de les poblacions, el temor a la tova, la complexitat i la lentitud de la construcció, la desvalorització social que implica aquesta mena de construcció i la pèrdua real de *savoir-faire* en aquest terreny són complicacions difícils d'acceptar per als beneficiaris. Tanmateix, la geoarquitectura continua sent indiscutible gràcies al caràcter evolutiu de l'hàbitat, el fort dèficit d'habitatges i la manca de recursos. Només la tècnica del *bahareque* sembla que aporta una sèrie d'avantatges comparatius interessants i obre un camí de explotació viable en la reconstrucció. Pel que fa a les

zones urbanes i semiurbanes, la dinamització de sectors populars de producció de materials i habitatges i la integració urbana a través de la implementació de serveis i de xarxes sembla que són les orientacions més adequades actualment.

La parcel·lació: una feina massa llarga per a un sol operador

Davant els problemes de tinença, algunes ONG no han dubtat a emprendre treballs de preparació de terrenys i de construcció i han creat noves parcel·lacions. Aquests barris, que tenen dimensions diferents (i en alguns casos arriben a ser veritables ciutats), necessiten un domini tècnic complex a l'hora de ser construïts. A Hondures, per exemple, alguns barris no s'han acabat tres anys després del Mitch. La lentitud en la realització d'aquests fragments de ciutat, al costat dels processos participatius tendeix a "tancar" els beneficiaris en el projecte per al qual han de treballar, a expenses de les seves activitats professionals habituals. Per tant, cal un cert nombre d'activitats socials i econòmiques per al bon funcionament d'aquests nous barris. Generalment, aquestes activitats són deixades de banda en benefici de projectes d'infraestructura i de superestructures. No obstant això, són fonamentals per a aquestes poblacions víctimes de desastres. La seva absència en aquests barris els converteix ràpidament en focus de violència i d'atur i estigmatitza els habitants que hi romanen.

Els dispositius reglamentaris imposats són difícilment aplicables

Sovint, alguns operadors han intentat prevenir un cert nombre de riscos indirectament per mitjà de la reglamentació. Generalment, aquests riscos estan associats a la transferència de la propietat de la terra, però també poden ser d'una altra naturalesa. Alguns operadors que han intentat imposar servituds d'urbanisme en algunes parcel·lacions han entès ràpidament el límit d'aquesta mena de mesures. De la mateixa manera, s'ha pogut constatar que els reglaments referents a la propietat de la terra i les construccions (prohibició de revenda, títols oferts a les dones) generalment no s'apliquen per diversos motius: pluralitat de tinença de la terra, problemes qualificats d'autoestima en algunes dones, etc. En el millor dels casos, aquestes mesures poden limitar la revenda immediata de les cases.

La manca d'inserció en el desenvolupament local

En aquests països, en què el poder públic no té cap paper, els operadors tendeixen a oblidar els drets i les competències dels municipis en què urbanitzen a través de programes de construcció. El respecte dels plans de desenvolupament locals, de les lleis de descentralització i de la potencialització de les competències dels municipis són camps que sovint s'obliden. El suport en la construcció comunal sembla, tanmateix, una via interessant per explotar per tal de reforçar l'eficàcia dels projectes i els actors locals i per prevenir riscos.

On acaba el paper de l'ajuda humanitària?

Després de grans crisis com les que estem comentant, és impossible respondre a la petició global d'habitatges només amb polítiques d'intervenció clàssiques d'ordenament urbà o de construcció. Cal treballar de manera complementària en altres camps (el social, el jurídic, l'ajuda econòmica) a escala pertinent, sense especialitzar-se excessivament en la recerca de solucions per als més vulnerables fins al punt d'excloure les capes mitjanes, és a dir, les persones en situació de pobresa relativa.

Continua vigent la qüestió de la durada dels mandats de l'ajuda humanitària. Moltes ONG obliden la complexitat de la intervenció sobre l'hàbitat i avaluen malament la durada de la intervenció necessària. Reduir aquest tipus de projectes a la simple construcció estandarditzada d'unitats d'habitatge sense una reflexió anterior i sense una estratègia d'intervenció adaptada pot tenir un impacte negatiu a mitjà i llarg termini.

CONCLUSIÓ GENERAL

Els diversos estudis tècnics que acabem de veure arriben a un cert nombre de resultats transversals que es descriuen tot seguit:

Els desafiaments de l'emergència: proximitat i preparació

La punta de les necessitats després d'una catàstrofe natural com ara l'huracà Mitch o els sismes d'El Salvador és molt breu en un primer moment. L'emergència pura (salvament de vides i primers auxilis) només dura al voltant de 48 hores. Davant aquesta realitat, hi ha dos tipus de resposta que semblen idonis per fer front eficaçment a l'emergència: treballar en la proximitat (presència prolongada, disposició prèvia de material) per ser-hi quan sigui necessari o treballar en l'àmbit de la preparació davant les catàstrofes.

Un cop han passat els pocs dies de l'emergència, les problemàtiques canvien de naturalesa.

Els desafiaments de la reconstrucció

Les diferents reflexions exposades anteriorment posen en dubte la definició del terme reconstrucció.

Tot i que els fons disponibles després d'una catàstrofe natural provenen de fons d'emergència accessibles als membres de l'emergència internacional, es fa palès que les eines metodològiques són majoritàriament les del desenvolupament.

Efectivament, una lectura profunda dels orígens d'una catàstrofe socionatural mostra que, malauradament, una única resposta d'urgència no solucionarà els problemes de vulnerabilitat que la crisi fa evidents. Per resoldre els desafiaments de la reconstrucció tal com els hem exposat caldrà tot un conjunt

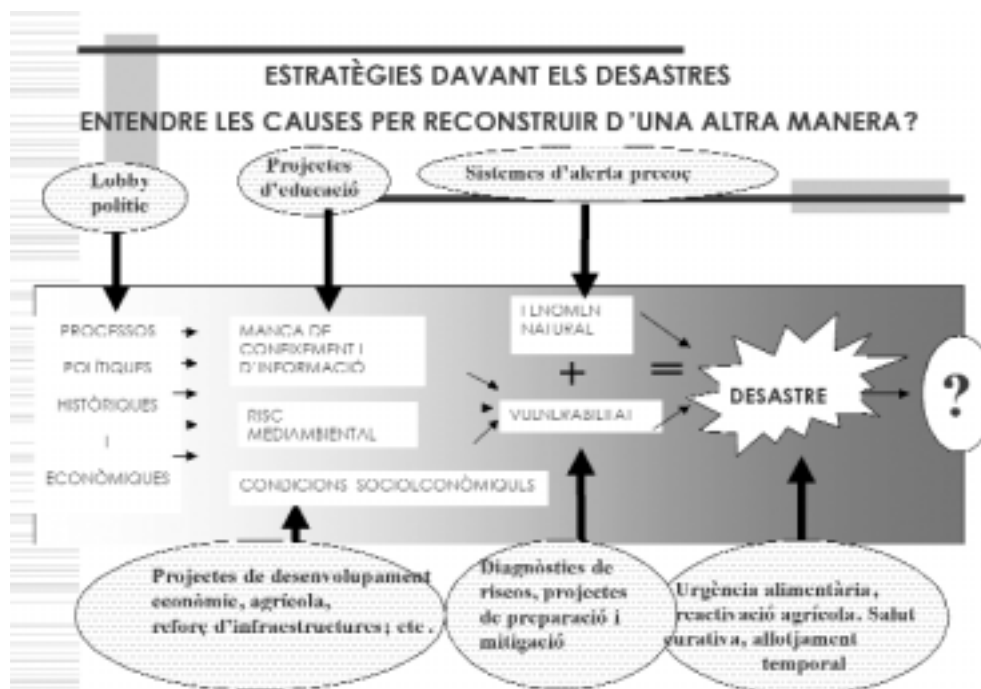
d'eines que inclogui el *savoir-faire* dels actors de l'ajuda (nacionals, internacionals, ONG o organitzacions governamentals i actors de l'emergència i del desenvolupament).

La responsabilitat compartida dels donants

A les dificultats metodològiques ja apuntades, cal afegir un cert nombre de limitacions associades als donants.

El lapse de temps que hi ha entre la mobilització dels fons d'emergència i l'aplicació dels mitjans de desenvolupament és tan gran que posa els actors de la reconstrucció davant veritables problemes per implementar accions coherents i aportar una resposta integrada necessària a la comprensió profunda de les catàstrofes socionaturals.

Si una bona part de recomanacions tècniques han estat adreçades als actors directament implicats en l'acció sobre el terreny (majoritàriament ONG), nombroses recomanacions s'han d'adreçar als donants que, a causa del seu funcionament, poden condicionar o no la qualitat de les accions. Hi ha terminis d'execució massa curts que impedeixen un diagnòstic acurat de la situació, criteris de selecció dels "beneficiaris" no sempre adequats, criteri de visibilitat que sovint fa oblidar els desafiaments de prevenció, de preparació o d'acompanyament (accions molt menys visibles). Considerant aquests factors, la millora de la qualitat de les accions humanitàries i de reconstrucció és tot un desafiament col·lectiu que només podrà emergir gràcies al treball conjunt de tots els actors de l'ajuda.

VI. LES LLIÇONS APRESES DES DEL FONS CATALÀ DE COOPERACIÓ AL DESENVOLUPAMENT

Victòria Planas

Responsable de l'àrea de centreamèrica, Mèxic i el Carib del Fons Català de Cooperació

La intervenció des dels poders locals i la societat civil organitzada: el pas de l'emergència al desenvolupament

Centreamèrica afronta les situacions de postemergència, generades per l'huracà Mitch, els terratrèmols d'El Salvador, les sequeres i les inundacions, entre altres desastres socionaturals, en un context caracteritzat per un buit institucional, manca de credibilitat respecte a les institucions governamentals, inoperativitat de les institucions que coordinen, gestionen i distribueixen l'ajuda a la població damnificada, denúncies de corrupció, politització de l'ajuda, retards, acaparament, i traves burocràtiques que agreugen la situació i les possibilitats de recuperació i reactivació de les societats afectades.

La catàstrofe provocada pel pas del Mitch va fer palesos els greus problemes estructurals de la societat de Centreamèrica.

Centreamèrica suporta un model econòmic fonamentat en la injustícia. El model neoliberal demostra que és efectiu per a les classes més poderoses del sistema, fa més rics els rics i més pobres els pobres.

L'huracà Mitch ha posat en evidència la insostenibilitat del model neoliberal i la incapacitat dels governs centrals dels països afectats de fer front a l'emergència des d'un procés de reconstrucció que inclogui les classes més desfavorides.

Tot això genera la necessitat de **propostes alternatives a l'actual model de desenvolupament**, un model alternatiu que asseguri la reactivació socioeconòmica i la transformació de las condicions de vulnerabilitat i pobresa de la majoria de la població.

En aquest marc alternatiu, des de la cooperació descentralitzada i no governamental del Nord i del Sud, es van realitzar les campanyes d'emergència després del pas del Mitch, presentades anteriorment, que

es van caracteritzar per una participació activa dels poders locals, de la societat civil i de les ONG, i que es desenvolupen en un marc estratègic d'accions progressives a mitjà i llarg termini.

Els poders locals i la participació ciutadana són eixos transversals dels models alternatius de desenvolupament que es construeixen

La solidaritat i la cooperació impliquen un compromís amb una causa col·lectiva. Cal que passin de l'àmbit individual al col·lectiu per poder **acompanyar processos** abans, durant i després de les accions contemplades als projectes.

El paper d'aquests actors ha estat fonamental durant el procés d'emergència (des de les primeres fases d'urgència-rescat, fins a la logística de refugis, l'atenció a les víctimes i la distribució d'aliments, aigua i medicaments) i durant el procés de rehabilitació i reconstrucció.

Aquesta intervenció alternativa implica una dimensió ètica del concepte de solidaritat. La solidaritat és un exercici col·lectiu, que implica el fet de compartir un projecte comú. La solidaritat implica la convicció de compartir objectius i ideals amb els col·lectius amb els quals es col·labora per mitjà de projectes i accions de cooperació i solidaritat.

Cal una resposta col·lectiva i compromesa a les altres violències generades a partir de l'aplicació del model neoliberal, segons el qual el mercat està per damunt de les persones.

Des del Fons Català hem definit un marc d'intervenció-emergència fonamentat en el **QUÈ NO FEM EN UNA SITUACIÓ DE CRISI:**

Considerar que una catàstrofe és un fenomen purament natural

Un desastre no és un fenomen purament natural, és un fenomen socionatural que indica i posa de manifest la vulnerabilitat socioeconòmica fruit del model de desenvolupament imperant.

Com més pobresa més vulnerabilitat.

fenomen natural + vulnerabilitat = desastre

Actuar en territoris on no haguem treballat previament

Les contraparts locals són els actors fonamentals del procés de reconstrucció transformador, amb les quals es treballa en condicions d'igualtat, objectius i tasques, les quals es comparteixen i reparteixen. És fonamental conèixer qui són les contraparts locals i el seu paper en el territori afectat.

Actuar sense conèixer el context d'intervenció

Promoure accions verticals basades en la substitució dels beneficiaris i de la contrapart local durant el procés de desenvolupament del projecte o acció

“Treballar amb i a partir de l'altre” implica: fer únicament allò que les organitzacions locals no poden realitzar (el principi de subsidiarietat).

Articular-se en el sentit de no promoure una acció aïllada, sinó que estigui articulada als governs locals i organitzacions socials vinculades al territori seleccionat, i que transcendeixi l'àmbit local.

Acompanyar processos vs. donar suport a accions puntuals

Treballar per lliure, sense la participació de la població afectada

Promoure processos participatius, en el sentit que la intervenció compti amb la participació de la població beneficiària, així com espais i instruments de participació ciutadana: comitès d'emergència, assemblees comunals, etc.

Els poders locals i la participació ciutadana són eixos transversals dels models alternatius de desenvolupament que s'estant construint.

Subjecte vs. objecte (víctima)

Acompanyar vs. ajudar

Considerar que el projecte és un fi en si mateix

El projecte és un instrument dissenyat o formulat per desenvolupar una determinada estratègia d'emergència o desenvolupament, encaminada a donar resposta a una determinada necessitat. Amb la seva execució s'espera resoldre un problema.

Projecte vs. procés

No tenir en compte l'origen dels projectes: no preguntar-se sobre les necessitats a partir de les quals s'ha generat la proposta d'intervenció (quines són i de qui són)

La identificació de la necessitat que s'espera resoldre, així com la congruència de les activitats proposades per assolir-les, és un factor fonamental d'èxit o fracàs del projecte; en el sentit de preguntar-se si respon a les necessitats de la població beneficiària o a les dels donants.

Dignificar vs. socórrer

[Pensar que els diners són la solució, sense tenir-ne en compte la procedència, el moment i el context on arriben](#)

Criteri d'oportunitat dels recursos: el que és important no és la quantitat de diners sinó el moment i el context on arriben. Els recursos són oportuns quan arriben en el moment adequat.

[Actuar sense qüestionar el context previ a la catàstrofe. Pensar que abans del desastre tot estava bé i que no són necessaris canvis estructurals, sinó només limitar-se a propostes de reconstrucció parcial](#)

Una intervenció solidària implica valorar la situació on es preveu intervenir i actuar per transformar-la, en el sentit d'acompanyar un procés de transformació de la realitat el qual parteix del qüestionament i la recerca de solucions que transformin i no perpetuïn les condicions prèvies a la catàstrofe.

Aquesta intervenció alternativa implica una dimensió ètica del concepte de solidaritat. La solidaritat és un exercici col·lectiu que implica el fet de compartir un projecte comú. La solidaritat implica la convicció de compartir objectius i ideals amb els col·lectius amb els quals s'està col·laborant a partir de projectes i accions de cooperació i solidaritat. Cal una resposta col·lectiva i compromesa per fer front a les altres violències generades per de l'aplicació del model neoliberal a partir del qual el mercat està per damunt de les persones.

Transformar vs. perpetuar

[Promoure accions aïllades: no tenir en compte el *continuum* emergència-rehabilitació-desenvolupament](#)

S'ha de generar la necessitat de propostes alternatives a l'actual model de desenvolupament; un model alternatiu que asseguri la reactivació socioeconòmica i la transformació de les condicions de vulnerabilitat i pobresa en què viu la majoria de la població.

La solidaritat i la cooperació impliquen un compromís amb una causa col·lectiva. Cal transcendir de l'àmbit individual a l'àmbit col·lectiu, per acompanyar processos, abans, durant i després de les accions contemplades en el marc dels projectes.

[Donar resposta a la crisi a partir d'una visió puntual del problema \(efecte bombers\): les respostes seran solucions pal·liatives sense perspectives de futur basades en la substitució del beneficiari durant l'acció](#)

Analitzar una crisi amb una visió de procés, afavoreix una intervenció més contínua i horitzontal, basada en l'empoderament de les contraparts locals per resoldre els seus problemes abans, durant i després de la crisi.

Projecte vs. procés

No tenir en compte els efectes futurs del desastre al territori on s'està intervenint

Cal adequar les accions de cooperació vigents a la nova situació després del desastre.

En la recerca de solucions més eficients i més compartides, la resposta enfront d'una crisi pot transcendir l'*impacte mediàtic*, exercit pels mitjans de comunicació massiva i ser més efectiva si considerem que l'ajuda hauria de ser:

ARTICULADA: en el sentit de no ser una acció aïllada, sinó que estigui articulada als governs locals i a les organitzacions socials vinculades al territori seleccionat, i que transcendeixi l'àmbit local.

Acompanyar processos vs. donar suport a accions puntuals

PARTICIPATIVA: en el sentit que compti amb la participació de la població beneficiària i amb espais i instruments de participació ciutadana: comitès d'emergència, assemblees comunals, etc.

Acompanyar vs. ajudar

HORIZZONTAL: en el sentit d'acompanyar subjectes actius en el procés de transformació de la seva pròpia realitat, enfront de finançar projectes d'ajuda a les víctimes.

Subjecte vs. objecte (víctima)

COHERENT: en el sentit de respondre a les necessitats de la població beneficiària i no a les dels donants.

Dignificar vs. socórrer

OPORTUNA: en el sentit que l'important no és la quantitat de diners sinó el moment i el context en què arriba. Els recursos són oportuns quan arriben en el moment adequat.

COMPROMESA: en el sentit d'acompanyar un procés de transformació de la realitat que parteix del qüestionament i la recerca de solucions que transformin i no perpetuïn les condicions prèvies a la catàstrofe.

Transformar vs. perpetuar

SEGON BLOC: INTERVENCIONS

**TAULA RODONA:
EL PAPER DEL PODER LOCAL
EN EL MARC DE LA RECONSTRUCCIÓ**

DESCENTRALITZACIÓ I ENFORTIMENT MUNICIPAL: EL CAS D'ESTELÍ, NICARAGUA

David Valdivia

Exalcalde d'Estelí

Excoordinador dels comitès d'emergència i reconstrucció municipals després del Mitch

L'Alcaldia d'Estelí, possiblement de manera molt utòpica, —però bé hem de caminar, i la utopia ens serveix per fer-ho—, contempla la descentralització com un procés de distribució i compartició del poder. És a dir, compartir la responsabilitat i els recursos entre el govern central i els governs locals, sota el criteri de voluntat política de dalt a baix i de baix a dalt. Tot això amb l'objectiu de tractar els assumptes governamentals d'una manera més eficaç i eficient. D'aquesta manera es permetrà el desenvolupament democràtic i participatiu a l'hora de solucionar els problemes bàsics de la comunitat.⁵

Proposem al Govern de Nicaragua —i heus ací la utopia—, ja que ni els organismes internacionals no hi volen donar suport d'aquesta manera, que promulgui una Llei general de descentralització del govern, un marc jurídic en què es defineixin clarament les competències i funcions dels ministeris i de les entitats del govern, juntament amb aquelles que corresponguin als governs locals. El govern central ha d'assumir els aspectes normatius de regulació i de control, i els municipis han de ser els executors i administradors de les competències assignades. A partir de la publicació de la llei que es proposa, el govern central s'ha d'abstenir de crear instàncies executives, com ara les secretaries creades recentment, que només incrementen despeses i burocràcia. Aquesta llei ha de promoure la cooperació descentralitzada. Les normes, les regles, els procediments i els controls seran instruments de suport per al procés transparent de transmissió i de recepció de les competències, i la seva definició clara i concreta permetrà l'aplicació de la llei.

La descentralització no ha de ser una oportunitat per al govern central de desfer-se dels entrebancs que troba a cadascun dels ministeris o de tot allò que li causa problemes. Aquesta ha d'implicar l'enfortiment d'un poder autònom local, d'un poder popular amb participació ciutadana, en el marc d'un pla de desenvolupament i de progrés municipal amb justícia social. A Nicaragua ja hi ha la Llei de municipis, que atorga un considerable nombre de competències a cadascun dels municipis. En aquest àmbit de la descentralització, tanmateix, no hi ha cap reglamentació que condueixi al seu propi trasllat ordenat i

5. Transcripció de la ponència de David Valdivia realitzada a partir d'un text elaborat per ell mateix.

coherent, un fet que provoca reaccions naturals de desordre, anarquia i voluntarisme. Això és el reflex d'una falta de voluntat política de descentralitzar per part del Govern actual.

Cal establir un calendari en el procés de descentralització per evitar que el trasllat es realitzi d'un sol cop als municipis, la qual cosa permetria que les alcaldies demostrassin la seva capacitat d'administrar els recursos descentralitzats; implementar un pla de capacitació adreçat als funcionaris de les alcaldies i els ministeris, consells municipals, als alcaldes i vicealcaldes, i a la població en general; implementar un pla de divulgació que permetés conèixer i aplicar les noves regles del joc i assegurar la transferència econòmica per poder fer front a les noves responsabilitats.

Parlar de descentralització sense recursos és una utopia, cal que es defineixi la Llei de transferències econòmiques del Pressupost General de la República cap als municipis, i que s'estableixi la descentralització de l'aparell burocràtic del govern central i el trasllat dels béns materials de les entitats en procés de descentralització.

EL MUNICIPI D'ESTELÍ

El municipi d'Estelí està situat al nord de Nicaragua, a 150 km de la capital, Managua, i té una extensió de 874 km². Té 110.000 habitants, el 80% dels quals viu en zones urbanes i el 20%, en zones rurals; el 52% són dones i el 48% són homes; el 58% són menors de 18 anys i el 64% són menors de 21 anys. El govern local és sandinista. És al poder des del juliol del 1979, després que la Guàrdia Nacional efectués tres llargs bombardeigs que van provocar la mort de molts ciutadans. Aquest episodi va desenvolupar en la població l'esperit i la sensibilitat de la cooperació, de la solidaritat, de compartir, de donar i de rebre.

L'huracà Mitch va afectar sensiblement les infraestructures i l'economia del municipi, i això va provocar una situació de reconstrucció permanent tant de les infraestructures físiques com de les del pensament. No obstant això, som un municipi amb molta energia, amb molta dignitat i amb molta iniciativa. Insistim constantment en la idea que les formes de govern a Nicaragua s'han de transformar i acostar gradualment al poble, que pateix i alhora genera la riquesa.

Des del municipi s'impulsen iniciatives de plans de desenvolupament endògens, es busca la distribució dels recursos amb més equitat i transparència, s'incentiva la participació ciutadana, organitzada o no, i es promou la inversió local, nacional i internacional d'acord amb les necessitats i les estratègies establertes en el pla de desenvolupament local.

Per poder actuar en el marc de la descentralització cal que es treballi de manera ordenada, i l'Alcaldia ha definit un pla estratègic en què es contemplen dos grans escenaris i un gran objectiu central. El més important és quan en l'elaboració, hi ha participat el poble d'Estelí, per mitjà de representacions gremials, sindicals, delegacions d'institucions de l'Estat, universitats, banquers, la Cambra de Comerç i tota la gent que va apostar pel desenvolupament del municipi. És a dir, tots aquells que es van identificar

amb un pla de desenvolupament de tots els estelians. Hi van participar setanta-sis organitzacions, amb cent deu persones integrades a les diverses taules temàtiques.

Els temes tractats en aquestes taules van ser el medi ambient, l'educació, la cultura i els esports, el desenvolupament econòmic i social, la planificació territorial i les infraestructures. Els resultats es van reflectir en el Pla Estratègic de reconstrucció i desenvolupament d'Estelí, els butlletins informatius que es distribueixen entre la població perquè es coneguin els avenços i perquè pugui opinar sobre els treballs, la formulació de quaranta-set projectes amb més de 31 milions de córdobas que han estat discutits amb microplanificació participativa. S'ha obtingut també el suport de l'Agència Sueca per al Desenvolupament Internacional, del CIDEU, de les ciutats germanes de Sant Feliu de Llobregat, de Basain, de Tarragona i d'altres municipis que donen suport al procés i en comparteixen les dificultats.

LA COOPERACIÓ DESCENTRALITZADA

A l'inici d'aquesta trobada de municipalisme es va plantejar en què podíem ajudar i en què ens podien ajudar. En què podem ajudar: nosaltres podem ajudar compartint les nostres experiències de participació ciutadana, de què el nostre municipi d'Estelí és molt ric. L'ajuda que ens poden donar està agrupada en tres àmbits: les xarxes, els plantejaments que s'han fet a les trobades de dies anteriors i la incidència sobre organismes multilaterals de crèdit i de finances. Hem d'exigir als nostres governs locals i al govern central la realització d'un procés de descentralització basat en el punt de vista proposat anteriorment. D'altra banda, cal donar suport a l'enfortiment institucional de les xarxes a Centreamèrica, el Carib i Mèxic, orientar les formes en què ens poden donar suport i la cooperació sobre un marc de desenvolupament, sobre plans de desenvolupament local elaborats amb la participació ciutadana, amb l'objectiu d'evitar que es dispersin les ajudes i els recursos de la cooperació i de fer-los més efectius, i/o donar suport als ajuntaments a l'hora d'elaborar els seus plans estratègics i en totes les accions que en sorgeixin.

EL PAPER DEL PODER LOCAL EN EL MARC DE LA RECONSTRUCCIÓ. L'EXPERIÈNCIA DE SOMOTO

Wilson Pablo Montoya

Exvicealcalde i alcalde en funcions durant diversos períodes compresos entre 1997-2000

Vicecoordinador i coordinador en funcions dels comitès d'emergència i reconstrucció a Somoto

CONTEXTUALIZAR LA CATÀSTROFE A NICARAGUA

El sistema econòmic de Nicaragua és altament dependent i això el fa vulnerable, fràgil i inestable, ja que es basa en l'exportació d'un nombre reduït de productes, com ara el cafè, la carn de boví o el cotó, entre altres, que són els mateixos que exportava fa dècades. Aquest sistema passa de cicles de benestar (1950, 1960, 1970) a cicles de dificultats segons els canvis en la demanda i els preus del mercat mundial. Tot i que l'economia de Nicaragua depèn del sector agropecuari, el nostre país no satisfà les necessitats d'alimentació de la seva població, el consum de la qual depèn de les importacions.⁶

La pobresa afecta pràcticament la meitat de la població nicaragüenca, és a dir, 2,3 milions de persones, de les quals 830.000, és a dir, un 17%, viu en l'extrema pobresa. El 12,2% de la població no viurà més de quaranta anys a causa de la pobresa, tot i que l'esperança de vida en néixer va augmentar fins als seixanta-vuit anys. A més, la taxa d'alfabetització d'adults (més grans de 15 anys) és de tot just un 32,1%.

L'endarreriment econòmic està causat en gran mesura per l'escassa transformació tecnològica en el sector productiu, que ha mantingut les seves exportacions principals en les mateixes condicions dels anys seixanta i setanta. Com a conseqüència de dues dècades de baixes inversions, hi ha una infraestructura inadequada en el camp de l'energia, els transports i les comunicacions.

El deute extern del país és insostenible. L'any 1999, segons dades oficials, era de 6.525 milions de dòlars, que representa tres vegades el producte interior brut i gairebé vuit vegades les exportacions de béns i serveis no factorials. El servei anual del deute extern, però, també és elevat: l'any 1998 va representar el 27% de les exportacions de béns i serveis no factorials.

6. Transcripció de la ponència de Wilson Pablo realitzada a partir d'un text elaborat per ell mateix.

El dèficit comercial del país va ser de 1.214 milions de dòlars l'any 1999 i representa més del 70% del dèficit registrat el 1990, any en què va ser de 307 milions.

Des del 1990 s'han produït canvis profunds en l'economia, la societat i l'Estat. Alguns es deriven dels processos de pau i de reconciliació i altres, de les intervencions dràstiques de polítiques macroeconòmiques d'estabilització i ajustament estructural que han aconseguit consolidar la pau i l'obertura cap a una economia de mercat globalitzant.

Malgrat els "avenços" que tant han anat pregonant els diferents governs en el camp polític i econòmic, la població no en percep els beneficis. La transició cap a l'economia de mercat encara no ha aconseguit brindar a la població una millora visible en els seus nivells de vida. Ben al contrari, les condicions de vida i els nivells de pobresa han augmentat en els últims anys.

EL DEPARTAMENT DE MADRIZ

El departament de Madriz està situat a la zona nord de Nicaragua, a la frontera amb la República d'Hondures i està format pels municipis de Somoto (capital del departament), San Lucas, Las Sabanas, San José de Cusmapa, Yalagüina, Palacagüina, Totogalpa, Telpaneca i San Juan del Río Coco. Està considerat un dels departaments de la zona seca més pobres de Nicaragua.

A la regió nord, en què està situat el departament de Madriz, hi ha el 14% de la població més pobre del país (consum inferior als 429\$ per càpita/any) i el 19% de la població en extrema pobresa (consum inferior als 203\$ per càpita/any). El 20% d'aquestes persones, estan assalariades, un 35% treballa per compte propi i el 15% està format per treballadors temporals i de cooperatives. Al departament de Madriz, el 53% dels nens neixen amb problemes de pes i hi ha una taxa de mortalitat materna del 29%. A més, es considera que només el 49,33% de la seva població adulta sap llegir i escriure, de la qual, un 98% té una educació primària i només un 24,32% assoleix estudis d'educació secundària.

EL MUNICIPI DE SOMOTO

Per contextualitzar l'experiència de gestió de Somoto davant la crisi podeu consultar les taules de presentació de les conclusions de l'estudi *Tres anys després del Mitch*, hi trobareu una ràpida caracterització del municipi, l'impacte que va patir Somoto després del pas de l'huracà i com va fer front a l'emergència.

Cal reiterar que l'huracà va trobar un departament amb una alta fragilitat ecològica derivada de l'elevat grau de desforestació i de les cremes i l'ús de pràctiques de cultiu inapropiades en l'agricultura, que van provocar un agressiu procés d'erosió en els sòls agrícoles. Encara no es coneix l'impacte que aquest procés tindrà en l'economia del departament. La majoria de les valoracions dels efectes de l'huracà Mitch que s'han realitzat són informacions sobre els danys materials ocasionats a les infraestructures. Cal valo-

rar també l'impacte provocat en la reducció del poder adquisitiu de la població, la seva estabilitat emocional i l'harmonia interna de les famílies i de la comunitat. Sobre la situació que van experimentar les dones i els nens en el període d'emergència, cal recordar que els desastres afecten amb més intensitat els sectors més empobrits i en aquests grups, les dones i els nens són els més vulnerables.

El Mitch va destapar tots els problemes socials, econòmics i ambientals. Fins aquell moment els governs presentaven en l'àmbit internacional una imatge diferent de la realitat en què vivíem els nicaragüencs.

EL PODER LOCAL

Quan vam assumir la municipalitat per al període 1997-2000, un dels obstacles que frenaven el desenvolupament del municipi era l'escassa participació de la població en els projectes que impulsava el nostre ajuntament: un 80% dels projectes s'executava en el casc urbà de la ciutat i ben pocs s'adreçaven al camp. La panoràmica que vam trobar va ser la concentració de la inversió a la ciutat.

D'altra banda, des dels anys vuitanta s'havien establert protocols d'agermanament amb diverses ciutats d'Estat espanyol, França i els Estats Units. Ens vam adonar que l'administració anterior no va tenir la visió del paper que podien jugar aquests agermanaments, o més aviat la col·laboració descentralitzada, per impulsar el desenvolupament del nostre municipi.

A partir d'aquí vam començar a realitzar una àrdua tasca de gestió internacional i a treballar en el municipi per trobar la manera d'apropar-nos a la població i trobar mecanismes per enfortir la participació ciutadana. Alguns resultats d'aquesta tasca van ser la realització de diagnòstics participatius, les propostes de desenvolupament i la microplanificació participativa a la ciutat. En aquest últim cas, els pobladors presentaven els seus principals problemes i es comprometien a donar suport als diversos projectes que impulsés l'Alcaldia de Somoto. Era important que entenguessin que tots els habitants de Somoto havíem d'impulsar el desenvolupament i que aquest era un deure de tot el municipi.

A la nostra administració **definim el desenvolupament com un procés integral economicosocial, polític i ambiental**. El ritme de creixement de les activitats econòmiques ha de ser superior al creixement demogràfic de la població per fer possible la millora de les seves condicions de vida amb una distribució més equitativa de la riquesa generada i brindar als grups més pobres l'oportunitat de satisfer les seves necessitats elementals.

El desenvolupament ha de ser un procés participatiu, concertat i descentralitzat. La dinàmica del desenvolupament s'ha d'entendre de baix cap a dalt, en un procés en què les autoritats possibiliten que els mateixos pobladors, organitzats o no, **s'apoderin del desenvolupament i l'impulsin**. D'aquesta manera es fan compatibles els interessos de la població amb els dels sectors estatal i privat, als quals es reconeix el protagonisme en el desenvolupament. En aquest procés el sector públic municipal actua com a **coordinador, promotor i facilitador del desenvolupament municipal**.

Una de les lliçons més importants que ens va deixar el pas de l'huracà Mitch és que no estàvem preparats per fer front a qualsevol mena de desastre, que havíem de veure les coses d'una altra manera. Nosaltres vam elaborar una agenda de desenvolupament municipal sense tenir en compte les eventualitats de la naturalesa, però per a futures planificacions hem de tenir en compte aquest factor en el moment d'establir qualsevol mena de planificació municipal.

Un dels instruments més eficaços que ens va ajudar a resoldre els problemes en el moment de la crisi va ser la conformació del Comitè d'Emergència Municipal, presidit per l'alcalde i format per totes les institucions de l'estat, ONG, gremis, institucions religioses i els pobladors.

També cal tenir en compte l'esforç i la solidaritat dels habitants que van prendre la iniciativa d'ajudar les persones directament afectades a evacuar aquelles que estaven a les zones de perill. Aquestes brigades de voluntaris van ser molt importants perquè durant els primers dies després del desastre es pogué arribar a tots els racons del municipi per avaluar els danys causats.

La nostra Alcaldia va dedicar tots els seus esforços a la gestió internacional per buscar la manera de resoldre el mar de necessitats que ens va deixar el Mitch. Cal reconèixer la disposició de les ciutats agermanades amb Somoto a l'hora d'enviar recursos econòmics, materials i fins i tot humans, i també d'ONG com ara SUCO-Canadà, HONEK, l'Església luterana i ADRA, que van donar el seu suport incondicional per iniciar les diverses i complexes tasques de reconstrucció.

Un dels problemes més greus va ser la manca d'aliments a què van fer front els pobladors del municipi. Els agermanaments van posar a la seva disposició recursos per dur a terme tasques de neteja i reparació manual de camins —un treball que va rebre el nom de *peonadas por alimento*—, que va portar una mica d'esperança als pobladors, especialment als de la zona rural i la perifèria de la ciutat de Somoto.

Un altre dels problemes greus a què vam plantar cara va ser la pèrdua total dels habitatges per part de moltes famílies, tant a l'àrea urbana com a la rural. La nostra gestió internacional es va centrar a buscar la manera de solucionar els problemes que plantejaven les famílies que eren en els refugis.

Les malalties respiratòries i diarriques també van augmentar i en aquest cas vam comptar amb el suport solidari de la Federació dels Treballadors de la Salut (FETSALUD) que va organitzar una brigada mèdica per fer consultes especialment a l'àrea rural i als refugis. Leganés també ens va facilitar personal mèdic. A més, vam comptar amb el suport de diversos ajuntaments, ONG i agències de cooperació internacional en forma de medicaments.

Es van realitzar canvis dràstics en la planificació que estava prevista per als pròxims anys, ja que calia donar prioritat als efectes que va deixar el Mitch. La nostra gestió nacional i internacional es va haver de modificar per fer front a una realitat diferent de la que teníem prevista.

La solidaritat internacional va fer possible que avui sigui una realitat el nou sector o barri que va sorgir després del pas del Mitch, Villa Solidaridad, que es va construir gràcies a la cooperació internacional

d'ajuntaments, ONG, agències de cooperació, l'Església luterana, la participació decidida dels afectats i, òbviament, l'Alcaldia de Somoto.

La cooperació internacional descentralitzada ha jugat un factor fonamental en les tasques de reconstrucció, no només amb el suport econòmic, material i de recursos humans, sinó també gràcies a la comprensió ja que, per primera vegada en molts anys, vam aconseguir unir els esforços de totes les institucions, ONG, gremis, sindicats, l'Alcaldia i els pobladors per fer front als problemes de manera conjunta. Això ens ha donat més força, més confiança i més credibilitat. Un altre aspecte que no podem deixar de banda és la transparència en l'ús i la manipulació dels recursos que van arribar al municipi, que representa un factor fonamental perquè la cooperació continuï arribant al nostre municipi.

UN AGERMANAMENT CIVIL ENTRE LES SOCIETATS DE SOMOTO I VIC

Josep Cullell

Membre d'ASSOMVIC

Estem parlant del poder local i de com reconstruir —jo diria “com construir”. Segons la meua opinió no hi ha res pitjor que provar de reconstruir un sistema que no funciona. La reflexió que apunto aquí gira al voltant de què construirem.⁷

Què construirem quan el sistema només ens permet ajudar aquestes persones que tenen unes necessitats i que han nascut en un lloc del món determinat? Les persones que treballem en l'àmbit de la solidaritat fa molts anys que diem el mateix: nosaltres tenim la sort de viure on vivim. Nosaltres, però, som responsables de l'excés de consumisme.

EL NAIXEMENT D'ASSOMVIC

A Vic i a la seva comarca hi havia una inquietud, un pessimisme. Era la inquietud de persones que ja no sabíem si abandonar, tirar la tovallola. L'any 1997 va arribar a Vic Manuel Maldonado,⁸ que segons la meua opinió va fer possible ASSOMVIC. L'agermanament ha permès crear un equip com el que descrivia Wilson Pablo Montoya i que a Somoto només hi hagi hagut vuit morts, crec, a causa de l'huracà Mitch.

SOMOTO DAVANT LA CATÀSTROFE, LA CATÀSTROFE COM A MOTOR DE L'AGERMANAMENT

Els habitants de Somoto escoltaven, participaven, tenien uns programes, uns comitès, escoltaven la ràdio quan no tenien informació i podien actuar en el camp de la prevenció.

7. Transcripció literal de la ponència efectuada per Josep Cullell.

8. Manuel Maldonado, alcalde de Somoto (1997-2000), coordinador dels comitès d'emergència i reconstrucció, primer departamental i més tard municipal, després del pas de l'huracà Mitch. Actualment Somoto continua governada per l'FSLN, l'elecció d'un mateix candidat en períodes consecutius no és possible segons les lleis de Nicaragua, tot i que sí ho és l'elecció per a un mateix càrrec polític en períodes legislatius alterns.

Tornem a l'any 1997, però. Aquell any Manuel, amb molt bona voluntat, es va entrevistar amb els polítics de l'Ajuntament de Vic i així va aconseguir treballar amb aquesta institució. Recordo que sempre em deia: "La primera vegada em van rebre durant quaranta-cinc minuts i varen aprovar un projecte". He participat amb ell en esdeveniments similars relacionats amb agermanaments a Leganés i al País Basc. Ara no és alcalde, però sí un ciutadà actiu. Espero que la seva salut li permeti continuar estant actiu a través de l'assemblea. La seva idea era que tota l'ajuda arribés a la societat civil. L'any 1997 ell va tenir quaranta-cinc minuts de xerrada i un projecte, però també va establir contactes amb persones que compartíem la seva mateixa inquietud. Quinze persones ens vam comprometre a viatjar a Somoto per conèixer la realitat que ell ens descrivia com a participativa. Hi vam anar l'agost del 1998. Malauradament per a ells i "afortunadament" per a nosaltres, l'huracà Mitch va arribar el mes d'octubre. Ho dic així de clar perquè va representar un impuls per al nostre embrió d'organització davant la catàstrofe que [...], i de la comunicació gairebé diària de tot el que ha explicat Wilson. Van fer tasques d'avaluació ràpidament perquè tenien el poder, perquè sabien com utilitzar-lo, perquè comptaven amb la participació de la gent que arribava constantment. A Somoto, tot i que van tallar les línies elèctriques i no hi havia fluids, sí que hi havia un generador que alimentava unes centrals de telèfon gràcies a les quals ens vam poder comunicar gairebé diàriament amb ells.

UN AGERMANAMENT CIVIL ENTRE LES SOCIETATS DE SOMOTO I VIC

A partir d'aquí neix realment la possibilitat de crear un agermanament civil entre Vic i Somoto. En què el vam basar? A través de les xerrades que vam mantenir vam fixar tres objectius ben clars. Volíem acompanyar i reforçar qualsevol moviment civil que estigués present a Nicaragua, concretament a Somoto, i que tingués les seves arrels en la revolució sandinista del moment. Això no vol dir que fóssim partidaris dels sandinistes, però cal reconèixer que el Front Sandinista va crear una xarxa important de moviment civil. Malgrat tot, no hem de deixar de banda les merescudes crítiques a la revolució nicaragüenca del 1979. Quan vam arribar a Somoto, vam veure que encara hi havia la voluntat de participar activament en un moviment civil, de manera que el nostre **primer objectiu va ser reforçar i acompanyar els moviments socials.**

El segon objectiu era egoista. La inquietud que sentíem ens va dur a intentar **organitzar-nos com a moviment civil.** Segurament alguns, com ara jo, ja hauríem abandonat la lluita. Gràcies a Somoto hem creat aquesta obertura social que es diu ASSOMVIC.

Manuel Maldonado va definir molt bé el **tercer objectiu** quan va dir: **No m'interessa un agermanament institucional,** ja n'he tingut massa —perquè ell havia estat alcalde durant l'època sandinista— i durant l'època liberal es van abandonar perquè eren agermanaments totalment institucionals, polítics, de color, de partit. Aleshores vam establir una estratègia que intentava determinar les nostres possibilitats. Aquest matí discutíem sobre aquests processos d'acompanyament, sobre els canvis socials i econòmics que es poden produir i hem arribat a l'acord que només hi havia un camí: el conveni institucional entre l'Alcaldia de Somoto i l'Ajuntament de Vic. Aquest acord havia de tenir uns objectius molt clars i preveia que l'Ajuntament destinés a Somoto el 90% de l'ajuda que dedica al mal anomenat

Tercer Món i un 10%, a emergències o situacions que es poguessin presentar durant l'any. Així ho hem fet durant quatre anys. Aquest any ha estat l'últim i ara s'està negociant un nou conveni. Espero que el Fons ens acompanyi un cop més en aquest procés. L'alcalde d'allà va haver de fer front a enormes dificultats. Hi havia una forta pressió per part de moltes ONG petites, ja que totes acaben parant la mà. Estem ensenyant el Tercer Món a demanar.

UN NOU CONVENI ENTRE SOMOTO I VIC

Estem reproduint exactament aquest model o l'hem implantat per reproduir-lo allà? Aquí, les ONG van als ajuntaments, a les convocatòries públiques, per demanar. L'alcalde deia, però: "Si m'organitzeu una mica d'atenció de l'ajuntament, un moviment social important, provarem de fer un conveni a quatre anys. Com ho aconseguirem? Doncs fent que hi col·labori el Fons Català". Vaig estar d'acord en tots els punts polítics i es va fer d'aquesta manera. Espero que la gent del Fons ens acompanyi divendres durant la sessió, que Wilson estigui hàbil i que puguem tornar durant quatre anys més a un conveni institucional. De totes maneres, fixeu-vos-hi: el més important és que no ho fem durant un període electoral. Ho vam meditar molt. És un procés que es talla a la meitat, és a dir, sempre hi ha el risc que el nou ajuntament, tant a Catalunya com a Nicaragua, es trobi un procés en marxa, amb uns objectius, i que no els vulgui complir. Per exemple, ara hi ha hagut un govern sandinista a Nicaragua, a Somoto és possible que guanyin els liberals. En aquest cas tindríem un conveni institucional. Aquí pot passar alguna cosa similar. A Vic tenim un govern de Convergència i Unió que ha buscat el consens a través de la participació del Fons, però podrien pujar al poder unes altres sigles que no seguissin el mateix camí. La nostra decisió respon a una voluntat de continuïtat i d'aquí el tema de la pregunta o l'enunciat de la intervenció. Per a nosaltres aquest procés serveix per reforçar els objectius.

El primer objectiu és el poder local. Hem de reforçar l'organisme més proper als ciutadans, les alcaldies, i dotar-les d'autonomia real.

El segon objectiu és tornar a recuperar el reforçament i acompanyament de qualsevol moviment social que es basi en la participació. Dic això perquè una de les grans dificultats que ens vam trobar és que no volíem plantejar la possibilitat de dur projectes a la societat civil. Ells ens diuen que volen participar voluntàriament en el procés. Cap persona d'ASSOMVIC-Somoto cobra per dur la gestió. Per a nosaltres aquest és un procés molt interessant. Amb la nostra actuació, segurament reforcem les infraestructures locals.

En aquest àmbit estem lluitant per la gestió de l'emissora, perquè creiem que és molt útil que la societat civil s'organitzi i faci funcionar l'emissora, que és municipal.

Aquest procés no és pot aplicar a altres llocs. Cada ciutat té la seva estructura social i les seves inquietuds.

Per acabar vull citar una frase d'Eduardo Galeano —i torno a la idea inicial del pessimisme, però en positiu: "Deixem el pessimisme per a temps millors."

Això és el que fem des d'ASSOMVIC. Deixem el pessimisme per a altres persones i siguem més positius.

LES LLIÇONS EXTRETES PER PART DE LA COMISSIÓ D'AGERMANAMENT SALT-QUILALÍ DESPRÉS DEL MITCH

Susana Martínez

Representant de la Coordinadora d'ONG Solidàries de les comarques gironines i l'Alt Maresme
Membre de la Comissió d'Agermanament de Salt-Quilalí

Estic d'acord amb tot el que s'ha dit aquesta tarda a l'avaluació i amb tot el que han dit els companys de taula.⁹

Basant-me en l'experiència que vam viure a Quilalí amb l'agermanament i l'huracà, em vull centrar en **la necessitat de participació de l'organització civil, però sobretot de les institucions locals.**

El company Valdivia deia que a Estelí, a Nicaragua, s'havien trobat amb dues catàstrofes: el Mitch i el Govern nacional. A Quilalí en vam trobar tres, el Mitch, el Govern nacional i el Govern local. Com que aquest govern local no es va manifestar davant el Mitch, sinó que ho va fer anteriorment, nosaltres, igual que molts altres agermanaments de la província de Girona, vam constituir uns organismes de la societat civil per organitzar una mica la continuïtat de la feina de cooperació de solidaritat entre els pobles.

NAIXEMENT DE L'AGERMANAMENT SALT-QUILALÍ

D'aquesta manera van néixer aquí la Comissió d'Agermanament i el Comitè de Hermanamiento a Quilalí. Ara repassaré una mica la història, tenint en compte la situació de vulnerabilitat extrema que tenia el municipi. Fins a l'any 1996 va continuar vivint els espeternecs de la guerra i de la postguerra i de la Contra i la Recontra.

Així doncs, d'una banda hi havia una situació de vulnerabilitat a causa de la pobresa i la postguerra, amb tot el seu drama del desplaçats i reubicats. Se'ns va acudir que calia elaborar un projecte al qual vam anomenar **Pla Integral de Desenvolupament per al municipi de Quilalí**, basant-nos en alguna experiència prèvia, com ara la del municipi de León, a Nicaragua. Aquest pla es va elaborar en cinc parts amb el suport tècnic d'alguns geògrafs de la Universitat de Girona i partia d'un pla integral sobre

9. Transcripció literal de la ponència efectuada per Susana Martínez.

tres possibles situacions històriques que podríem trobar en el futur. Una d'aquestes situacions era que continués la vulnerabilitat extrema a causa d'una situació de conflicte armat. La segona era una situació menys dolenta. La tercera era una situació unificada a la de la resta de Nicaragua, basada en la producció, la recuperació del medi ambient i la subsistència alimentària. Durant l'elaboració d'aquest pla ningú no va pensar en la possibilitat que es produís un Mitch o qualsevol altra catàstrofe natural, evidentment per una ceguesa, perquè estem en un entorn geogràfic altament susceptible de patir catàstrofes naturals, que en el marc d'una vulnerabilitat es transformen en catàstrofes humanes i socials.

EL PAS DE L'HURACÀ MITCH PER QUILALÍ

El primer que vull destacar és que en aquella situació de guerra, de gran necessitat d'organització civil per a la defensa, Quilalí va ser un dels municipis més afectats quan va passar el Mitch, però no va patir cap pèrdua humana. M'hauria agradat que fos aquí la nostra companya Mercè Parra que va participar en l'organització dels centres d'acollida de les persones que es van haver de desplaçar.

No hi va haver morts gràcies al fet que la gent va reaccionar tot i el que el govern deia, a través de les notícies, que allà no passava res i que la companya de Posoltega estava boja. Per sort, també van escoltar la ràdio d'Hondures i la ràdio del [...], el Ministeri de Salut, que sí estava avisat de les possibles conseqüències. A Quilalí no va ploure o va ploure ben poc. Així doncs, les catastròfiques conseqüències del Mitch van ser causades per la crescuda del riu Coco, que en poques hores va augmentar moltíssim el seu cabal. Hi va haver una catàstrofe pel que fa a habitatges, pèrdues de bestiar i de terres cultivables, que va ser la més important dels municipis de Nicaragua.

Quan dic que per a nosaltres el tercer factor en contra d'aquesta emergència va ser el govern local és perquè a Quilalí el govern local no va fer absolutament res. No ho dic com a propaganda: no va fer res, ni tan sols en el primer moment. Tal com deia la companya, durant les primeres quaranta-vuit hores només les forces locals ciutadanes de l'administració local poden donar una resposta perquè no hi arriba ningú més. Malgrat això, van estar sense electricitat, sense telèfon i sense ràdio. Els camins estaven tallats, l'única possibilitat d'arribar a Quilalí va ser un helicòpter. Durant aquells dies l'organització ciutadana i la solidaritat dels pobladors de les comunitats menys afectades, és a dir, aquells que no estaven prop del riu, es van encarregar de proporcionar aliments i acollida. Van oferir les seves pròpies cases perquè totes les persones que es van haver de desplaçar es poguessin beneficiar de tenir un sostre, menjar i roba.

Possiblement ara faré una mica d'advocat del diable. Nosaltres diem que a Quilalí només hi anaven els de Salt. Molts companys de Nicaragua no coneixen Quilalí, ni hi han estat mai. De fet, els de Salt mai no hi vam arribar, ho van fer altres organismes. Afortunadament i també malauradament n'hi van arribar molts més. Dic malauradament perquè de vegades trobaves que allò era com un laboratori d'experimentació de molts organismes més o menys sòlids o amb més o menys credibilitat. Si alguna vegada aneu a Nicaragua us convido a pujar a Quilalí i observar els emplaçaments on s'han reconstruït els habitatges d'alguns organismes. De vegades s'han construït assentaments sencers als vessants de les mun-

tanyes absolutament erosionades, uns llocs que tornaran a cedir si cau una pluja forta. Recordo una anècdota: una vegada vaig veure com es construïen habitatges de tova en època de pluges. Feien la tova durant el dia i l'endemà ja estava desfeta. No s'havia previst ni la manera de cobrir els llocs on es feia la tova per als habitatges.

La nostra experiència ha estat bona perquè des de l'agermanament vam poder treballar amb organismes que tenien una visió més integral. Tots els projectes d'habitatges que s'han fet des de l'agermanament s'han fet a través d'un grup de cooperatives agropecuàries del municipi. Aquests habitatges s'han fet sobre terres, és a dir, una *manzana* o una *manzana* i mitja de terra i s'han destinat a persones de les comunitats més afectades. Des del primer moment vam pensar que **era molt més important la subsistència alimentària, que no pas la reconstrucció de les cases**. Enmig del Mitch hi va haver molta gent que no ho entenia. Vam aportar la majoria de tot el que es va recaptar en l'àmbit del poble, que va ser moltíssim. Vam comprar tractors i un camió, perquè la terra es pogués treballar immediatament, ja que les collites s'havien perdut. La millor aportació que hem tingut, a partir dels projectes que ens ha finançat "la Caixa" s'ha adreçat bàsicament a la producció amb maquinària, amb comercialització, amb crèdits. A partir d'aquí s'està duent a terme el projecte de rehabilitació de les cases que han quedat en mal estat, però tot això sobre la base de crèdits a les persones beneficiàries.

Aquesta és la nostra experiència. En tot moment ens vam sentir orfes a causa de la manca de participació de l'Alcaldia i, sobretot, de l'escassa planificació. Cadascú va arribar i va fer les cases allà on va voler. Cada organisme va executar el seu projecte, sense cap avaluació per part de les autoritats locals. Això ha estat nefast per als projectes d'emergència en el moment de l'huracà i de desenvolupament, més tard. D'altra banda, hi va haver una gran **confusió de la població** que no es va saber resoldre: la població no sabia **qui era el responsable dels seus problemes**.

En principi, les institucions del país, que han de tenir accés als recursos, són les responsables de resoldre una situació de catàstrofe. Jo vaig assistir a una gran confusió per part de la població. L'Alcaldia només va col·locar les quatre-centes famílies desplaçades de tota una comunitat en un prat, en un altre assentament, i els va donar plàstic negre perquè fessin les cases amb quatre pals i unes xapes de zinc. Van ser allà, suportant la calor, sense latrines, sense aigua, sense res. Això va provocar una gran protesta dels ciutadans contra Metges sense Fronteres perquè no els construïen les latrines. Va ser molt colpidor. La gent reclamava a qui no ho havia de fer.

Vull destacar un altre tema que potser no forma part de l'avaluació sobre els projectes que hem desenvolupat o que s'han desenvolupat des dels organismes de la cooperació descentralitzada o des d'un altre tipus d'organisme. Vull parlar del fet que, si més no a Quilalí, les persones que van estar al capdavant durant el moment de l'emergència i també les que ho van estar durant tot el procés de desenvolupament dels programes no van obtenir cap fruit polític en les eleccions següents. Aquesta Alcaldia que no va fer res quan va passar el Mitch ni tampoc durant els tres anys posteriors, va tornar a guanyar les eleccions municipals. Segurament no té res a veure amb l'avaluació. Ara estem avaluant la feina del Fons Català i dels que estem treballant en la cooperació descentralitzada, però és una cosa que m'agradaria que es tractés, si els sembla bé, en el debat final.

AVALUAR PER EVOLUCIONAR AVALUAR PER TRANSFORMAR

Angel Merino

Alcalde de Sant Feliu de Llobregat

Quan em van enviar la propaganda per a aquestes jornades i veia, sentia i llegia tot allò dels desastres sacionaturals, vaig pensar que estava davant una metàfora una mica estranya, perquè des d'un punt de vista sociològic no és el mateix un desastre dels Estats Units que el de Nicaragua i, per tant, més que social jo penso que té una altra connotació. Evidentment és la reproducció, també des de la sociologia, en les desigualtats que integren l'ordre internacional.¹⁰

He de dir que sóc aquí per casualitat. Fa poques setmanes, a Sevilla, ens vam reunir força càrrecs públics per replantejar, des del Fòrum d'Autoritats Locals per la Inclusió Social, un pensament alternatiu a la cimera europea que s'hi feia. Allà la Núria Camps em va dir: "El dia 9 has de ser a Girona". La veritat és que jo no vinc de l'experiència més directa de la cooperació.

AVALUAR PER EVOLUCIONAR AVALUAR PER TRANSFORMAR

Malgrat això, la meua ciutat és profundament solidària i cooperant, i estic molt content de coincidir aquí amb tots els de la taula. M'he sentit molt identificat amb la intervenció de la Véronique,¹¹ especialment quan parlava de les conclusions. Sobretot, però, amb el David, que és una persona que em va conèixer vint dies abans de ser alcalde i pocs dies abans de deixar de ser-ho ell mateix.

He de començar dient que, evidentment, hi ha ben poca gent que avalua. Per tant, una reunió per avaluar em sembla molt important. Avaluar no serveix només per evolucionar, que ja és important, sinó per transformar, una paraula que també està profundament vinculada a la cooperació. Així doncs, tenint en compte el període que ens ocupa —el de l'avaluació posterior a l'huracà Mitch i el de les seves conseqüències sacionaturals a Centreamèrica— cal preguntar-se: cooperar, per a què? Cooperar, amb qui? Cooperar, com?

10. Transcripció literal de la ponència efectuada per Angel Merino.

11. Véronique de Geoffroy, coordinadora del *Projecte Qualitat* per al Grup URD.

Per a molts de nosaltres, que vam començar el nostre camí com a cooperants i de solidaritat fa moltíssims anys, i que ho vam fer des d'una posició ideologista o ideològica, aquestes preguntes han avançat cap a un procés diferent, un procés molt més globalitzador en què s'imposen noves lògiques en la cooperació. En aquest sentit m'han semblat molt interessants les posicions del David i del company exalcalde de Somoto, quan plantejaven, sobretot, la importància de l'estructura comunitària com a element bàsic davant qualsevol situació d'emergència, de desenvolupament, de recuperació o de reestructuració. Ells parlaven de dos conceptes que em semblen fonamentals i que són determinants si no volem perdre el tren del que avui podem plantejar com un projecte molt més globalitzador de la cooperació: la proximitat ciutadana i la proximitat municipal. Tant si ens agrada com si no, a la majoria dels països de què estem parlant, sovint el factor determinant no prové de l'element municipalista o municipal, sinó de l'absència d'un Estat i de la presència d'un Estat antimunicipalista.

VINCULACIONS ENTRE SANT FELIU I ESTELÍ

Ara presentaré la reflexió que hem fet a Sant Feliu sobre la nostra posició i la nostra feina des d'un municipi petit de Catalunya (42.000 habitants) que està profundament vinculat a la història de Centreamèrica en general i d'Estelí en particular. Des del 1984 estem agermanats amb aquesta ciutat de Nicaragua. Segurament hem avaluat sense la capacitat metodològica de les persones que, des de França, han vingut i ens han explicat que ho han fet molt bé i que, segurament serà important per als treballs posteriors. Jo parlaré des de la humilitat d'una ciutat que té molta gent cooperant i que, de tant en tant, es pregunta perquè cooperem i què ha significat el seu projecte solidari amb Estelí i, en aquest cas, amb tot Nicaragua. Avui, afortunadament, les xarxes municipalistes van més enllà d'una localitat concreta i segurament segueixen una línia més profunda de la cooperació descentralitzada.

Així doncs, amb una mena de catàleg, enumeraré nou punts que cal situar en la nostra avaluació. Parlaré sobretot de què pot significar una reflexió sobre les polítiques de cooperació.

En primer lloc cal destacar **la importància de la cooperació descentralitzada**. El 1984, la gent de Sant Feliu es volia solidaritzar amb Estelí perquè havia guanyat el Frente Sandinista, és a dir, perquè érem solidaris amb una certa posició ideologista o ideològica d'un govern, d'una ciutat, que era d'esquerres i que volia donar suport a la revolució antisomozista, la revolució sandinista. Segurament, no feia una lectura de l'ordre internacional. Aquesta posició ha evolucionat cap a una altra cada cop més clara de la importància de la cooperació descentralitzada. També cal destacar **la importància no dels moviments exclusivament, sinó dels moviments vinculats al territori**. Si no hi ha aquesta vinculació, l'ajuda es converteix purament en voluntarisme o, de vegades, en ideologisme. Per tant, cal vincular la cooperació descentralitzada al territori. A més, és important enfortir en aquesta cooperació descentralitzada les figures democràtiques que hi ha d'haver al territori. En aquest sentit nosaltres vèiem cada cop més clar que un ajuntament, **un municipi amb un govern democràtic és una de les garanties més clares per a la cooperació descentralitzada**.

Un segon aspecte és la importància d'emmarcar la cooperació en **projectes autosostenibles**. Autosostenibles vol dir que serveixen per crear riquesa duradora, no només per crear situacions de sortida a projectes polítics partidaris que no tenen més tard una vinculació amb la mateixa estructura econòmica que es pugui generar.

La importància de sumar recursos. Sumar recursos és una de les tasques fonamentals en un procés de cooperació descentralitzada, ja que no es tracta només del meu petit projecte, sinó que cal avançar cap a projectes que com a mínim tinguin aquestes dues orientacions: que siguin autosostenibles i que permetin ser alternatius. En aquest projecte estem emparats pel Fons Català de Cooperació.

La importància del treball en xarxa. El plantejament va més enllà de l'aportació concreta de cada ciutat. Nosaltres tenim la sort que hi ha unes sis ciutats europees que vam establir una xarxa, tot i que sense un gran plantejament estratègic de suport a Estelí. En aquests moments és una xarxa fonamental, no només per al desenvolupament del pla estratègic d'Estelí, sinó sobretot, perquè estem creant xarxes a Europa que plantegen com s'ha de treballar, també des d'un punt de vista alternatiu, en projectes que van més enllà de la solució per cobrir problemes de necessitats urgents i que presenten aspectes de la intervenció municipal en el projecte estratègic d'una ciutat.

Un altre dels elements, el cinquè, és un **combat sistemàtic contra l'exclusió**. És a dir, el gran problema que generen aquests desastres socionaturals no és només la pèrdua de la terra, no és només la pèrdua dels equipaments, de la destrucció natural, sinó bàsicament, l'exili interior que es genera i, sobretot, la quantitat de persones excloses que, cada cop més, incrementen aquesta borsa mundial. Després de la catàstrofe sempre apareixen les borses d'exclusió.

Unir profundament les estratègies de reconstrucció, també les emergències, amb la planificació. Nosaltres hem tingut una gran satisfacció, sobretot a partir del **pla estratègic d'Estelí**, que es va haver de rectificar inicialment després de l'huracà Mitch, però que no es va abandonar. La importància d'acabar amb les catàstrofes socionaturals està més en la planificació que no pas en les polítiques de reconstrucció. Per tant, no s'han d'abandonar les polítiques de reconstrucció ni les polítiques de planificació.

El vuitè punt fa referència a una cosa que el David i els companys de Somoto han dit molt insistentment, **la potenciació de la participació democràtica**. Això no es pot fer al marge de la voluntat dels ciutadans. Es tracta de sumar la voluntat de tothom. Els europeus hem après moltes coses a l'Amèrica Llatina gràcies als moviments socials en què els brasilers han estat magistrals. No és res més que aquell "Tots en sabem, tots podem. Ningú no sobra". A més, cal fer-ho amb el lema "tots en sabem, tots podem".

El novè punt és la recuperació, que m'ha semblat molt bé, tant a l'exposició de la Véronique com en la del company, exalcalde de Somoto, **la importància de fomentar, de recuperar projectes d'autoestima en la mateixa població**. Sobretot, es tracta de fer aquells autèntics programes de psicologia social per entendre que la catàstrofe no pot acabar amb la vida de les persones, sinó que les persones han d'avançar a partir de la catàstrofe. La necessària vinculació dels programes a l'evidència comunità-

ria, a la manera de viure-ho de les comunitats. No serveix de res que nosaltres potenciem una bona política d'habitatges darrere d'una catàstrofe si els mateixos ciutadans no la viuen així. En aquest sentit m'ha semblat molt positiu tot el projecte d'habitatges, o d'hàbitat que es va fer a Estelí, amb unes condicions que no tenen res a veure amb el voluntarisme aquell que dona una casa a qui no en té. És a dir, tot el contrari: autoestima cap a allò que s'ha de fer quan hi ha un procés de reconstrucció i quan hi ha un procés de planificació estratègica.

Sobretot, però, cal **trencar l'exili interior** gràcies a allò que és possible. Malgrat la catàstrofe, hi ha prou solidaritat per entendre que treballar sobre el territori va molt millor si es vincula a la feina comunitària i no pas només a la sortida egoista individual.

Per acabar us volia dir que crec que, en el fons, les polítiques que avui han de definir la reconstrucció i la planificació estan vinculades a un projecte. No els enganyem, perquè sinó estarem fent un fals favor a la història, ja que la conseqüència de la desigualtat és, en gran part, la presència de l'exclusió del sistema imperant que tenim. A través de pràctiques econòmiques molt concretes, les polítiques neoliberals han dut a aquests territoris fenòmens de catàstrofes socionaturals que no són l'huracà Mitch, sinó que són els huracans quotidians que fan que cada cop més creixi més la diferència entre rics i pobres.

Jo animo que construïm un potent moviment d'autoritats locals per la inclusió social, per la cohesió social, contra l'exclusió social. El pitjor fenomen d'aquestes catàstrofes socionaturals no és simplement que es perdin aspectes de l'economia d'un país. El pitjor són les borses d'exclusió, de misèria, de marginació i d'exili interior que creen les nostres poblacions.

CLAUSURA DE LA JORNADA AVALUAR PER EVOLUCIONAR TRES ANYS DESPRÉS DEL MITCH

Àlex Sáez

Regidor de Girona

Vocal del Fons Català de Cooperació

Fa quinze anys que la ciutat de Girona està agermanada amb Bluefields i, des de llavors, la seva vinculació amb Nicaragua ha crescut i s'ha consolidat. El programa d'actuació anual de què ens fem responsables l'Ajuntament i l'entitat que dona suport a l'agermanament, ens permet abordar l'actuació que s'ha d'emprendre de manera estratègica i amb un criteri de treball comú entre les dues ciutats germanes.

Com ja sap tothom, els lligams de Catalunya amb Nicaragua són molt intensos. Els agermanaments entre ciutats catalanes i nicaragüenques són més de trenta i formen el nombre més gran de tots els que s'han signat amb països del Sud.

Per aquest motiu, quan el 1998 es va produir la catàstrofe del Mitch, la societat catalana es va veure molt afectada i es va mobilitzar amb un doble objectiu:

- Curar la ferida oberta per un dels huracans més intensos dels últims dos-cents anys, amb un balanç esgarrifós de morts, desapareguts i pèrdues materials.
- Intentar entendre les causes de les desiguals repercussions de les catàstrofes naturals en països del Nord i països del Sud, amb la voluntat no de reconstruir el que hi havia abans, sinó de millorar la situació del país prèvia al pas del Mitch, anant a les arrels del conflicte.

No era només una campanya, era un crit d'alerta sobre les situacions de desigualtat que pateixen de manera crònica els països del Sud i que els afebleixen enormement davant les situacions de crisi. Les desigualtats només els ensorren un esglaó més en la misèria.

A Girona, l'impacte de la catàstrofe es va viure amb una intensitat especial. La campanya del Mitch, amb el nom *No hauria de ploure mai sobre mullat*, va mobilitzar institucions, entitats i particulars, com mai abans s'havia aconseguit, si bé és cert, que amb certa descoordinació.

Les campanyes d'emergència per situacions de crisi, malauradament, són massa habituals darrerament. A vegades, això ha fet créixer la desconfiança de la població, que no sap ben bé què es fa amb la quantitat d'ajuda i la quantitat de diners que s'aporten per pal·liar aquestes situacions.

L'acció del Fons Català en aquest àmbit sempre ha partit de la voluntat de reconstruir i de millorar i no només de curar ferides. La seva voluntat de treballar estretament amb els municipis fa que els projectes tinguin sempre una visió de continuïtat, de permanència, que altres iniciatives no tenen.

Tot això, sumat a la necessitat imperiosa d'avaluar com s'està duent a terme la cooperació i, sobretot, com s'està actuant en les situacions d'emergència, dóna un gran valor als estudis que avui s'han presentat.

El treball realitzat i les conclusions exposades avui ens han ajudat a valorar encara més les accions de veritable reconstrucció i la seva manera d'actuar; sobretot cal ressaltar dos aspectes bàsics que massa sovint no es tenen en compte: l'avaluació i la prevenció. Cal avaluar correctament no només els projectes, sinó també les causes que originen les catàstrofes i els conflictes, per poder prendre les mesures correctes a fi que aquests afectin tan poc com sigui possible la població, una població per a la qual, malauradament, sempre van estretament vinculats els termes de pobresa i de catàstrofe natural.

LLISTAT DE PARTICIPANTS

Albert Pujol	Fons Català	Tècnic
Àlex Sáez	Ajuntament de Girona	Regidor i vocal del Fons Català
Alfons Parés	Ajuntament de Palau-Solità i Plegamans	Coordinador Serveis Personals
Aliou Diao	Fons Català	Tècnic
Angel Merino	Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat	Alcalde
Artur Iscla	Ajuntament de Girona	Tècnic
Carme Aubanell	Ajuntament de Malgrat de Mar	Regidora
Catalina Socies	Fons Mallorquí	Gerent
Cónsol Hernández	Ajuntament de Molins de Rei	Tècnica
Cristina Salas	Ajuntament de Torroella de Montgrí	Tècnica
David Valdivia	Estelí, Nicaragua	Ex-alcalde
Dolors Bassa	UGT-Comarques gironines	Secretaria de Política Social
Dolors Gómez	Ajuntament de Santa Coloma de G.	Regidora
Edmon Ribatallada	Ajuntament d'Arbúcies	Regidor
Emili Mató	Ajuntament Cassà de la Selva	
	Diputació de Girona	Regidor/ Diputat
Esther Vivas	Fons Català	Tècnica
Fabiola Mora	Ajuntament de Vic	Tècnica
Fina Darder	Fons Pitiús	Gerent
Francisco Rei	Creu Roja-Girona	Responsable de Cooperació Internacional
		President
François Grünewald	Grup URD	
Guillem Galofré	Fons Català	Tècnic
Helena Mulvft	Associació Catalana per la Pau –ACP	
Hugo Capellà	Fons Català	Tècnic
J.J. Wagner	CERG-Centre d'Etudes des Risques Géologiques	
	Section des Sciences de la Terre	Professor
Jaume Soler	Ajuntament d'Arbúcies	Alcalde i Secretari del Fons Català

Javier Calderón	Universitat Sorbonne - Fons Català	Investigador
Jordi Planas	Justícia i Pau-Girona	Membre
Josep Cullell	ASSOMVIC	Membre
Josep Lluís Sánchez	Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet	Cap de departament de Cooperació
Juli Clavijo	Ajuntament d'Olot	Regidor i vocal del Fons Català
M. Àngels Casals	Ajuntament de Torelló	Regidora
M. Quintana	Monitors Cooperants d'Olot	Membre
M. Antònia Benavent	SODEPAU Arbúcies	Cooperant
Marc Planagumà	Monitors Cooperants d'Olot	Membre
Maribel Guzmán	RAI	Tècnica
Marta Pujolràs	Fons Català	Tècnica
Mercè Campabadal	Pau i Solidaritat-CCOO	Membre
Mercè Riera	Fons Català	Tècnica
Montse Casanovas	Fons Català	Tècnica
Montse Tusquella	Diputació de Barcelona	Tècnica
Nicolás Cortés	Ajuntament de l'Hospitalet	Regidor
Núria Camps	Fons Català	Gerent
Núria Garriga	Ajuntament de Molins de Rei	Regidora i Tresorera del Fons Català
Núria Gil	Ajuntament de Malgrat de Mar	Cooperant
Núria Martínez	Fons Menorquí	Gerent
Núria Mercader	Fons Català	Tècnica
Oscar Navarro	Nicaragua i Cooperació de Molins de Rei	Membre
Ramón Bueno	Consell de Solidaritat i Cooperació de Santa Coloma de Gramenet	Membre
Rodolf López	Associació per Nicaragua	Membre
Sara Tuñí	Creu Roja	Tècnica de projectes
Susana Martínez	Coordinadora d'ONG solidàries	Membre
Susanna Subías	Confederació de Fons	Tècnica
Teresa Clopes	Ajuntament de Malgrat de Mar	Cooperant
Toni Luna	Acció contra el Hambre	Membre
Véronique de Geoffroy	Grup URD	Coordinadora del <i>Projet Qualité</i>
Victòria Planas	Fons Català	Tècnica
Wilson Pablo	Somoto, Nicaragua	Exvicecalde